

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Kriminologické aspekty kriminální recidivy

Diplomová práce

Vypracovala: Helena Lelková

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Jaromír Hořák, Ph.D.

Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 23. 6. 2015

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 23. června 2015

.....
Helena Lelková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu mé diplomové práce JUDr. Jaromíru Hořákovi, Ph.D. za cenné náměty, připomínky a především za čas, který mé práci věnoval. Také své sestře Elišce a strýci Honzovi za pomoc a morální podporu při mých právních studiích.

Obsah

Úvod	6
I. Pojem a jednotlivá pojetí kriminální recidivy	10
I. 1. Pojem kriminální recidivy	10
I. 2. Kriminologické pojetí kriminální recidivy	14
I. 3. Trestněprávní pojetí kriminální recidivy	16
I. 3. 1. Pojetí trestněprávní recidivy v trestním zákoně 1961	17
I. 3. 2. Pojetí trestněprávní recidivy v trestním zákoníku 2009	26
I. 3. 2. 1. Pojetí recidivy u trestného činu krádeže	31
I. 4. Penitenciární (penologické) pojetí kriminální recidivy	37
II. Osobnost pachatele recidivisty	40
II. 1. Pojem osobnosti pachatele	40
II. 2. Typologie pachatele a vybrané teorie	43
II. 2. 1. Hledání „rozeného zločince“	45
II. 2. 2. Teorie labelingu	47
II. 2. 3. Koncept psychopatické osobnosti	49
II. 3. Vybrané výzkumy pachatelů trestných činů v ČR	51
III. Kriminální kariéra	56
III. 1. Pojem kriminální kariéry	56
III. 2. Typologie osobnosti pachatele z hlediska intenzity kriminálního chování	59
III. 3. Teorie ovlivněné paradigmatickým kriminální kariéry	61
III. 4. Predikce vývoje pachatele	64
III. 4. 1. Metody individuální predikce	66
IV. Stav a vývoj recidivy	68

IV. 1. Úvod do problematiky	68
IV. 2. Statistiky o současné recidivě a recidivistech na území ČR	71
IV. 3. Analýza stavu a vývoje kriminální recidivy v letech 1990 – 2009	73
IV. 4. Analýza o stavu a vývoji recidivy v letech 2010 – 2013	78
Závěr.....	83
Summary	91
Abstrakt	93
Abstract	93
Klíčová slova – Key words	94

Úvod

Tématem mé diplomové práce jsou kriminologické aspekty kriminální recidivy. Kriminální recidiva je považována za komplexní problém, na který může být nahlíženo celou řadou vědeckých disciplín. Za nejdůležitější vědní obory zkoumající tento jev jsou považovány kriminologie a právní věda, jejíž součástí je i penologie zabývající se výkonem trestu. Každá z těchto disciplín přistupuje ke zkoumání recidivy odlišně a to především k otázce rozsahu jejího zkoumání. Konkrétně se tedy jedná o určení, jaké chování je možné za recidivu považovat z pohledu trestněprávní nauky, penologie (penitenciariistiky) a kriminologie. Legální vymezení může být považováno za určitou střední hodnotu, na níž dále navazuje širší pojetí kriminologické a užší pojetí penologické (penitenciární). Trestněprávní pojetí vychází z nutnosti spáchání dalšího trestného činu stejným pachatelem poté, co byl již pro dříve spáchaný trestný čin odsouzen. Od legálního aspektu recidivy je odlišováno nejširší pojetí kriminologické, neboť to hledí na pachatele jako na recidivistu bez ohledu na předchozí odsouzení či dokonce i pouhé stíhání. Nejužší penologické pojmání recidivy se zabývá pachateli, kteří se ocitli alespoň podruhé ve výkonu trestu odnětí svobody. Praktická využitelnost kriminologického aspektu recidivy může být dle některých autorů považována za spornou a to především s ohledem na problémy spojenými s identifikací konkrétního pachatele s jeho trestnou činností. Na druhou stranu nám kriminologický pohled přináší značné množství důležitých podnětů pro preventivní, represivní, penitenciární a postpenitenciární přístup k pachatelům trestné činnosti. Ke zkoumání tohoto institutu vzniklo také značné množství vědeckých teorií. K podpoře hypotéz předkládaných vědeckými teoriemi proběhla i řada empirických výzkumů, jejichž výsledky jsou následně uplatňovány v trestním zákonodárství a trestní politice.

K výběru tohoto tématu mě vedl jednak kladný vztah k oboru trestního práva a kriminologii, ale především zájem o témata jako je kriminální recidiva se zaměřením na její legální aspekt, problematika dlouhodobých trestů odnětí svobody, účinnost resocializačního působení na pachatele, problematika osobnosti pachatele, jeho případná odlišnost od ostatních osob apod. Každá z těchto problematik by si jistě vzhledem ke své složitosti a významu zasloužila samostatné zpracování nebo alespoň zmínku, ale to není na daném prostoru a v požadovaném rozsahu možné. Ve své práci jsem se snažila uvést některé z nastíněných jevů, které v rámci tématu považuji za důležité. Z důvodů rozsahu se jedná pouze o vybrané aspekty související s koncepcí recidivy, jenž je jako multidimenzionální fenomén provázána s více obory. Recidiva doprovází trestní právo a následně i kriminologii od svého počátku. Řada

odborníků se snaží nalézt a vysvětlit příčiny recidivního chování pachatelů a také osvětlit, proč se vždy na každém místě a v každém čase najde určitá část osob opakovaně konající trestnou činnost. Další otázky mohou být směřovány na odlišnosti recidivistů od ostatních pachatelů či nepachatelů hledáním charakteristických znaků jejich psychického založení či snad fyzického vzezření. Někdy jsou snahy o vysvětlení směřovány spíše směrem k nalezení vnějších příčin – tedy změnám ve společnosti, stabilitě sociálních vazeb jedince, účinnosti penitenciárního či postpenitenciárního působení apod. Také je zde snaha o odhalení příčin a motivace k opakovanému kriminálnímu jednání, se kterou také souvisí otázka předcházení trestné činnosti. Podstatná je také souvislost zkoumání recidivy s následnou aplikací zjištěných poznatků v trestní zákonodárství a trestní politice.

V první kapitole se věnuji samotnému pojmu kriminální recidivy a současně podrobněji vymezuji její jednotlivá pojmání s důrazem na legální aspekty. Při vymezení pojmu recidivy pomocí jejích pojmových znaků, využívám především metodu komparace s jejími jednotlivými pojetími. Rovněž se snažím nastínit její možná dělení dle kritérií vybraných významných autorů zabývajících se touto problematikou. V této kapitole jsem se také pokusila čtenáře seznámit s odbornou literaturou, která k tomuto tématu na našem území vznikla. Společným jmenovatelem většiny prací je Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Toto vědecké pracoviště zaštitilo vznik několika významných počinů věnujících se recidivnímu kriminálnímu chování a osobnosti pachatele recidivisty. Vznikaly zde také komparativní studie analyzující vývoj právních úprav recidivy v jednotlivých právních řádech a srovnávající je s tehdejší platnou právní úpravou. Tyto studie byly publikovány především v průběhu 70. a 80. let 20. století a lze říci, že po roce 1990 vznikaly spíše krátkodobé a dílčí projekty, jejichž účelem bylo přinášet poznatky k aktuálním problémům. Rozsáhlejším výzkumem zabývajícím se tématikou recidivy a recidivistů je studie z roku 2011, s názvem Kriminální recidiva a recidivisté, na jejímž vzniku se podílel řešitelský tým pod vedením Aleny Marešové. Základem této kapitoly je legální vymezení recidivy a snaha o podrobnější popsání jejích jednotlivých forem v zákoně č. 140/1961 Sb. a také v úpravě de lege lata. V platné právní úpravě se také podrobněji věnuji pojetí recidivy u trestného činu krádeže, jehož problematicky formulované skutkové podstaty vedly k názorové nejednotnosti v teoretické rovině, ale i v aplikační praxi soudů.

V druhé kapitole se zabývám osobností pachatele recidivisty. Poznání osobnosti recidivního pachatele je zásadní pro možné porozumění příčinám kriminálního chování, a proto je mu v kriminologii připisován značný význam. Vlastnosti související s trestnou činností recidivujícího pachatele korelují i s trestnou činností pachatele, u něhož se zpětnost

nevyskytuje, a proto je při zkoumání osobnosti recidivisty nutné vycházet ze zkoumání osobnosti pachatele obecně. V souvislosti s osobností pachatele si pokládám dvě základní otázky, a sice zda a jak se liší pachatel recidivista od pachatele nerecidivisty, přičemž druhá otázka je zaměřena na zkoumání psychických, případně jiných odlišností v osobnosti pachatele od jiných osob (nepachatelů). V souvislosti s otázkou možné odlišnosti těchto jedinců od osob respektujících morální a právní normy, jsem vybrala v rámci jednotlivých přístupů vždy jednu teorii, která dokazuje, že žádná z typologií nám nemůže nabídnout jednoznačnou odpověď na tuto otázku. Základní způsob dělení typologií pachatelů je dle určujících vlivů na utváření osobnosti, které jsou jednotlivými kriminology preferovány. Můžeme tedy mluvit o teoriích připisující rozhodující vliv biologickým dispozicím, psychickým dispozicím či vlivu sociálního prostředí. Dále je zde zpracována podkapitola popisující výsledky vybraných výzkumů pachatelů trestných činů na našem území.

Třetí kapitola si klade za cíl seznámit čtenáře s pojmem kriminální kariéry. Jedná se o termín, který je hojně využíván spíše zahraniční literaturou. Někteří autoři jej používají jako synonymum pro kriminální recidivu, jiní naopak považují za vhodné oba termíny důsledně odlišovat. Pojetí kriminální kariéry je ve srovnání s konceptem kriminální recidivy rozšířeno o významné aspekty vývoje individuální trestné činnosti, kde je předpokládán začátek, trvání a eventuálně i konec páčání trestné činnosti. Nejedná se tedy o pouhé označení opakovaného kriminálního chování, jako tomu je v případě recidivy. Z hlediska intenzity kriminálního chování je možné rozeznávat určité typologie osobností pachatelů. Rozlišujeme tedy malou skupinu osob páčajících významnou část závažné trestné činnosti. Tito jedinci bývají označováni jako chroničtí pachatelé, zločinci ze zvyku či kariéroví pachatelé a byl jim věnován značný prostor především v zahraničních longitudinálních výzkumech. Teorie ovlivněné paradigmatickým kriminální kariéry využívají k prokázání svých hypotéz vývojový přístup, který sleduje jedince v průběhu jeho životní dráhy a umožňuje jim lépe vysvětlit příčiny páčání trestné činnosti. Mezi nejpoužívanější metody zkoumání patří longitudinální výzkum sledující stejného jedince po dlouhé časové období. Část této kapitoly je také věnována oblasti predikce vývoje pachatele, za jejíž předmět lze považovat výzkum osobnosti pachatele z hlediska rizika jeho možného opakování kriminálního chování.

Ve čtvrté kapitole se podrobněji zabývám stavem a vývojem recidivy na území ČR. Kriminalitu a tím tedy i kriminální recidivu lze charakterizovat jejími kvantitativními a kvalitativními znaky, jakými jsou stav, struktura a dynamika. Tyto charakteristiky jsou vyvozovány ze statistických údajů o kriminalitě, které jsou shromažďovány a zpracovány oficiálními institucemi, které se zabývají trestnou činností. Při interpretaci těchto statistických

údajů je třeba brát na zřetel, že se jedná o tu část kriminality, o které se tyto instituce dozvěděly, resp. je jimi registrována. Od registrované kriminality je třeba odlišovat latentní kriminalitu, jež relativizuje všechny dostupné údaje o stavu a vývoji kriminality. Po úvodu do problematiky se zabývám stručnou charakteristikou jednotlivých statistik o registrované kriminalitě se zaměřením na pojmání recidivy, respektive pachatele recidivisty v každé z nich. Dále je zde pasáž věnovaná analýze stavu a vývoje kriminální recidivy v letech 1990 – 2009. Pro toto poměrně dlouhé a nepřerušované období shromažďování statistických údajů, jsou charakteristické dva zásadní mezníky. Prvním mezníkem se stala změna společenských poměrů na přelomu roku 1989 a 1999, vedoucí k nastolení demokratického režimu a k přeměně celého právního řádu. Druhým mezníkem, jenž ohraničuje toto období je přijetí nového trestního kodexu. Poslední pasáž této kapitoly je ve světle rekodifikace věnovaná stavu a vývoji recidivy v letech 2010 – 2013.

Cílem této diplomové práce není pojednat komplexním způsobem o všech tématech souvisejících s kriminální recidivou, neboť to není vzhledem k rozsahu této práce a složitosti zpracovávaného tématu možné. Mojí snahou je podat co nejúplnější nástin některých základních myšlenek souvisejících s konceptem kriminální recidivy a seznámit tak čtenáře s jejími vybranými kriminologickými aspekty. Lze konstatovat, že se jedná o úvod do problematiky, jehož účelem je popsání daného předmětu práce prostřednictvím zhodnocení právní úpravy recidivy v předchozím a současně platném trestním kodexu, vysvětlením některých základních kriminologických pojmů a popsání stavu a vývoje recidivy na našem území v současném i minulém období.

I. Pojem a jednotlivá pojetí kriminální recidivy

I. 1. Pojem kriminální recidivy

Recidivu (z lat. *recidivus*, zpět se vracějící, obnovený)¹ je možné chápat jako návrat či opakování něčeho, co již často pouze zdánlivě minulo² a v kontextu trestního práva se jedná o obnovení negativního a nevídaného stavu, tedy opětovné spáchání trestného činu. V důsledku užívání pojmu recidiva více vědními obory k vyjádření opakování jevů již proběhlých v minulosti, je pro kriminologii používán výstižnější termín kriminální recidiva.³ Kriminální recidiva je složitý a mnohohrstevnatý problém, kterým je třeba se zabývat s přispěním více vědeckých disciplín, mezi nimiž zaujímají nejvýznamnější místo kriminologie, trestněprávní nauka a penologie. Tento multidisciplinární přístup je dále doplněn o poznatky z dalších společenských věd, jakými jsou psychologie, psychiatrie, sociologie, kriminalistika a další. Recidivní trestná činnost je stále pokládána za vážný a nebezpečný fenomén a vědecké teorie i poznatky empirických výzkumů jsou uplatňovány v trestním zákonodárství a trestní politice.⁴ Recidiva v obecné rovině znamená návrat ke kriminálnímu chování. V zahraniční literatuře bývá častěji než v ČR užíván jako synonymum pojmu kriminální recidiva pojem kriminální kariéra a počátek kriminální kariéry je kladen do doby, co již byla vůči pachateli uplatněna nějaká intervence nebo sankce ze strany systému trestní justice. Samotný pojem kriminální recidivy je v dnešní době užíván nekonzistentně a to především v závislosti na zvoleném metodologickém přístupu v jednotlivých studiích a teoretických konceptech, ze kterých tyto studie vycházejí.⁵ Definice kriminální recidivy se od sebe vzájemně liší a to především v závislosti na teoretickém přístupu autora a zařazení jeho formulačních předpokladů při konstrukci definice do určitého z několika možných pojetí tohoto institutu. Suchý ve své monografii definuje kriminální recidivu jako úzce legální: „*Stav pachatele, který po předchozím odsouzení k trestu pravomocným rozsudkem spáchá nový trestný čin.*“⁶ Základními složkami tohoto vymezení jsou existence odsuzujícího rozsudku a skutečnost, že trestný čin byl spáchán poté, kdy předchází odsouzení nabylo právní moci. Recidiva se tedy zpravidla stává důvodem

---

¹ KÁBRT, J. KUCHARSKÝ, P. a kol. *Latinsko-český slovník*. 3. vyd. Praha: SPN, 1991. s. 369.

² PETRÁČKOVÁ, V. a kol., *Akademický slovník cizích slov: [A-Z]*. 1. vyd. Praha: Academia, 1998, s. 650.

³ VÁLKOVÁ, H. KUČTA, J. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vyd., Praha: C. H. Beck, 2012, s. 394.

⁴ VEJTBĚROVÁ, A. Trestní zákon a recidiva. *Trestní právo*, 2008, č. 11, s. 11.

⁵ MAREŠOVÁ, A., BLATNÍKOVÁ, Š. a kol. *Kriminální recidiva a recidivisté*. Praha: IKSP, 2011, s. 20.

⁶ SUCHÝ, O. *Recidiva. Komparativní studie I*. Praha: VÚK, 1971, s. 221.

pro uložení vyšší sankce po naplnění takto vymezených pojmových znaků pachatelem a nedává zde prostor pro opakování trestné činnosti bez ohledu na předchozí odsouzení.⁷ Někteří autoři proto ve svých pracích odlišují kriminologické pojetí kriminální recidivy od užšího pojetí recidivy ve smyslu trestního práva. Pojímání kriminologické můžeme jej zobecnit na formulaci, že se jedná o opakované konání trestné činnosti bez ohledu na odsouzení pachatele, jeho trestní stíhání nebo případné střídání trestné činnosti s jinou trestním právem nepostihovanou protispolečenskou aktivitou. Praktická využitelnost kriminologického pojetí je sporná následkem problémů spjatých s identifikací konkrétního pachatele s jeho trestnou činností.⁸ Dalším možným teoretickým přístupem je rozlišování kriminální recidivy do třech základních pojetí z hlediska disciplín, které se jevy s ní spojenými zabývají, jak to činí ve své učebnici Novotný, Zapletal a kol. Na základě tohoto přístupu, můžeme rozlišovat trestněprávní, kriminologické a penologické (penitenciární) pojetí. Recidivou ve smyslu trestněprávním se rozumí spáchání nového trestného činu poté, co byl pachatel již pravomocně odsouzen za předchozí trestný čin. Další je kriminologické pojetí recidivy, které je také nejširší, neboť hovoří o opětovném spáchání trestného činu bez ohledu na odsouzení za předchozí trestný čin a dokonce i bez ohledu na stíhání za něj. Penologické pojetí kriminální recidivy je naproti tomu pojetím nejužším, a pojem recidivy je zde naplněn až tehdy, je-li tatáž osoba nejméně podruhé ve výkonu trestu odnětí svobody.⁹

Kriminální recidivu lze dělit podle různých kritérií. Suchý ve své komparativní studii používá dělení recidivy z pohledu legislativního řešení pozitivním trestním právem podle dvou hledisek. Zaprvé si klade otázku, zda další spáchaný trestný čin musí být téhož druhu nebo povahy jako trestný čin předchozí. V tomto duchu je možné recidivu klasifikovat na speciální (specifickou) a generální (absolutní)¹⁰, kdy každý takový systém recidivy je možné nalézt buď v čisté podobě, nebo v kombinaci s druhým systémem. Systém recidivy speciální vyžaduje, aby další spáchaný trestný čin byl stejný nebo alespoň blízké povahy k prvnímu spáchanému trestnému činu. V systému recidivy generální stačí, pokud pachatel spáchal další trestný čin jakékoliv povahy, který nemusí být v žádném vztahu k prvnímu trestnému činu.¹¹ Zadruhé se zabýval otázkou, zda je nutno přihlížet k délce doby, která uplynula mezi jednotlivými odsouzeními a v tomto smyslu rozlišuje recidivu trvalou a dočasnou. V případě trvalé recidivy

---

⁷ SUCHÝ, O. *Recidiva. Komparativní studie I.* Praha: VÚK, 1971, s. 222.

⁸ VÁLKOVÁ, H. KUCHTA, J. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky.* 2. vyd., Praha: C. H. Beck, 2012, s. 394.

⁹ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie.* 3. vyd. Praha: ASPI- Wolters Kluwers, 2008, s. 138-139.

¹⁰ Srovnej dělení na speciální a obecnou kriminální recidivu.

¹¹ SUCHÝ, O. *Recidiva. Komparativní studie I.* Praha: VÚK, 1971, s. 223.

se nepřihlíží k délce doby, která uběhla mezi jednotlivými odsouzeními, kdežto u recidivy dočasné přichází zvýšení trestní sankce pouze tehdy, došlo-li ke spáchání nového trestného činu během určité doby po prvním odsouzení.¹² Dále je možné rozlišování z pohledu pachatele a to na příležitostné recidivisty (pseudorecidivisty) nebo pachatele ze zvyku či z povolání, provozující systematickou recidivní činnost.¹³ Z pohledu právní vědy je recidivu možné dělit na stejnorodou, byl-li pachatel odsouzen pro stejný trestný čin nebo trestný čin stejného druhu a recidivu nestejnorodou, byl-li pachatel dříve odsouzen pro trestný čin jiného druhu.¹⁴ Dalším možným kritériem klasifikace recidivy je specializace pachatele. Na základě toho můžeme rozlišit monotropní recidivu, při které pachatel opakovaně páchá tentýž trestný čin, holotropní recidivu, kdy pachatel opakovaně páchá několik stejnorodých trestných činů (např. násilné povahy), dilotropní nebo amfitropní recidivu, ta znamená, že pachatel páchá trestné činy ze dvou skupin trestné činnosti (např. majetkové a násilné povahy) a konečně polytropní recidivu, při níž se pachatel dopouští trestných činů spadajících do více než dvou kategorií.¹⁵

V současné době není téma kriminální recidivy, se kterým souvisí zkoumání osobnosti recidivujícího pachatele a jeho motivace k recidivujícímu chování, dostatečně zpracováno.

A to i přes skutečnost, že recidiva je stále považována za aktuální a závažný problém a výstupy z jejího zkoumání mohou být uplatněny v trestním zákonodárství a trestní politice. Výjimku tvoří studie Institutu pro kriminologii a sociální prevenci (dále jen „IKSP“) s názvem „Kriminální recidiva a recidivisté (charakteristika, projevy, možnosti trestní justice)“, na jejímž vzniku se podílel tým pracovníků tohoto institutu pod autorským vedením Aleny Marešové. Studie si klade za cíl provést výzkum zaměřený na bližší zkoumání recidivistů se zaměřením na nové recidivisty, kteří zahájili svou kriminální kariéru po roce 1990. Potřeba provedení takového výzkumu vychází z názoru autorů práce, že poznání etiologie recidivujícího kriminálního jednání a motivace takového jednání je klíčové pro porozumění příčinám trestné činnosti obecně a následně i pro omezování výskytu kriminality snižováním počtu pachatelů opětovně páchajících trestnou činností.¹⁶ Před rokem 1990 vzniklo několik prací, které se speciálně věnovaly kriminální recidivě, a jsou spojeny s existencí Výzkumného ústavu kriminologického při generální prokuratuře ČSSR (dále jen „VÚK“). Tento výzkumný ústav byl po roce 1990 přejmenován na IKSP a i nadále vyvíjí mezioborovou činnost v oblasti kriminality, sociálně

---

¹² SUCHÝ, O. *Recidiva. Komparativní studie I.* Praha: VÚK, 1971, s. 224.

¹³ Tamtéž, s. 217.

¹⁴ NOVOTNÝ, O., VANDUCHOVÁ, M. a kol. *Trestní právo hmotné – I. Obecná část.* Praha: ASPI, 2007, s. 454.

¹⁵ VÁLKOVÁ, H. KUČTA, J. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky.* 2. vyd., Praha: C. H. Beck, 2012, s. 395-396.

¹⁶ MAREŠOVÁ, A., BLATNÍKOVÁ, Š. a kol. *Kriminální recidiva a recidivisté.* Praha: IKSP, 2011, s. 5-6.

patologických jevů a trestní politiky ČR. Důležitou monografii věnovanou kriminální recidivě publikoval v r. 1971 O. Suchý pod názvem „Recidiva“. Jedná se o dvoudílnou komparativní studii, ve které autor shromáždil bohatý srovnávací materiál v té době platného práva, zabývající se pojetím recidivy v právních řádech zkoumaných zemí a současně je v ní obsažena historická analýza úpravy institutu kriminální recidivy v trestněprávních předpisech srovnávaných právních řádů. Autor se v ní podle svých vlastních slov zabývá: „ *Otázkami koncepce recidivy v jejich historickém sledu od klasického pojetí problematiky až k pozitivním legislativním úpravám a k současným vývojovým tendencím. V popředí zájmu studie jsou otázky společenské reakce na jev recidivy a otázky prevence recidivy.*“¹⁷ Rovněž je jím upozorňováno na důležitost těchto otázek v moderní trestní politice a jejich význam v aspektu de lege ferenda a zdůrazňováno, že moderní zákonodárce usiluje o adekvátní a společensky účinnou legislativní úpravu čerpající z kriminologického bádání a studií srovnávacího práva.¹⁸ Další významnou prací vzniklou na půdě VÚK je studie M. Dufka, která je nazvaná „Některé poznatky ke kriminální recidivě (se zaměřením na psychologické fenomény a sociální prostředí)“ a byla vydána v roce 1980. Studie je rozdělena do dvou tematických celků, kdy v její první části jsou zahrnuty výsledky celostátního průzkumu recidivistů, zdůrazňující psychiatrický aspekt vyšetřování celkem 769 zkoumaných osob a v druhé části je věnována pozornost katamnestickému šetření nejmladšího vzorku sledovaných recidivistů z toho hlediska, zda došlo k jejich novému odsouzení či nikoliv. Součástí této práce je i dílčí studie o prognózách ve světle získaných zkušeností, která může mít význam pro teorii trestního práva, kriminalistiku, soudnictví, penologii, postpenitenciární péči, kriminologii a soudní psychiatrii.¹⁹ Autorem další souhrnné práce věnované kriminální recidivě je opět vědecký pracovník VÚK O. Suchý. Pod názvem „Příčiny a prevence recidivy“ byla publikovaná v roce 1983. Suchý zde konstatuje, že i přes klesající stav a dynamiku kriminality a zdokonalování systému sociální prevence, se nedaří tento vývojový trend uplatnit u recidivní trestné činnosti a recidivisté stále tvoří značné procento obžalovaných a odsouzených osob. Podíl recidivistů na celkové kriminalitě zůstává v podstatě konstantní a tato studie si klade za úkol zabývat se poznáváním příčin a podmínek recidivní trestné činnosti, jejího postihu a především prevence takového chování. Práce je rozdělena do několika částí zabývajících se dílčími aspekty problematiky, konkrétně se jedná o recidivu ve světle statistických údajů, příčiny a podmínky recidivní trestné činnosti, osobnost pachatele recidivisty a prevenci

---

¹⁷ SUCHÝ, O. *Recidiva. Komparativní studie I.* Praha: VÚK, 1971, s. 2.

¹⁸ Tamtéž, s. 2.

¹⁹ DUFEK, M. *Některé poznatky ke kriminální recidivě.* Praha: VÚK, 1980, s. 7-8.

recidivy.²⁰ Mezi práce věnující se kriminologické recidivě je také možné zařadit studii věnující se osobnosti pachatele, která vznikla v redakčním kolektivu vědeckých pracovníků VÚK pod vedením O. Suchého a byla publikována v roce 1985. Její název je „Osobnost pachatele“ a je rozdělena do dvou dílů. V práci bylo konstatováno, že pokud má dojít k všestrannému odhalení vlivu sociálních jevů a procesů na trestnou činnost, musí být využito kromě právní vědy i dalších společenských věd, mezi nimiž má nezastupitelnou roli forenzní psychologie. V práci je soustředěna pozornost na konkrétní obsah různých druhů trestních jednání, kdy je souhrn faktorů způsobující takové trestné jednání nazván jako kriminogenní komplex. Konstituujícími faktory tohoto komplexu tvoří osobnost pachatele, kriminální situace a interakce osoby a situace.²¹ Studie zahrnuje poznatky o osobnosti prvovězňených a recidivujících pachatelů úmyslné i neúmyslné trestné činnosti, vězňených v 80. letech.²² Od doby vzniku těchto rozsáhlých studií byla prováděna další šetření, ale jednalo se pouze o dílčí výzkum kriminální recidivy v rámci řešení jiných úkolů pracovníky VÚK a jednotlivými psychiatry.²³ V novém politickém a společenském prostředí žádná taková souborná práce, jež by se věnovala zkoumání nových recidivistů (tj. takových pachatelů, kteří zahájili svou kriminální kariéru až po roce 1990), nevznikla až do doby, kdy byla publikována výše uvedená studie s názvem Kriminální recidiva a recidivisté,²⁴ která je jistým pokusem o komplexní uchopení této problematiky.

I. 2. Kriminologické pojetí kriminální recidivy

Jak již bylo uvedeno v předchozích úvahách, tak recidiva neboli zpětnost v trestněprávním pojetí znamená, že se pachatel dopustil dalšího trestného činu, ačkoliv byl již dříve pro trestný čin odsouzen a toto rozhodnutí nabylo právní moci.²⁵ Kriminologické pojetí recidivy je nejširší, neboť zahrnuje recidivu právní, vícečinný souběh a nepravou recidivu.²⁶ Kriminologie hledí na pachatele jako na recidivistu spáchá-li opětovně trestný čin bez ohledu na to, zda byl pachatel za předchozí trestný čin odsouzen nebo vůbec stíhán.²⁷ Pro toto pojetí recidivy nejsou dále relevantní instituty zániku trestnosti činu a to, že došlo k odstranění nepříznivých právních důsledků odsouzení. *Kriminologii v této souvislosti zajímá,*

---

²⁰ SUCHÝ, O. *Příčiny a prevence recidivy*. Praha: VÚK, 1983. s. 3 an.

²¹ SUCHÝ, O. *Osobnost pachatele. II. díl*. Praha: VÚK, 1985, s. 162-163.

²² MAREŠOVÁ, A., BLATNÍKOVÁ, Š. a kol. *Kriminální recidiva a recidivisté*. Praha: IKSP, 2011, s. 12.

²³ Tamtéž, s. 12.

²⁴ Tamtéž, s. 5.

²⁵ HENDRYCH, D. *Právní slovník*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 912.

²⁶ KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 407.

²⁷ NOVOTNÝ, O. ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. 3. vyd. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2009, s. 138.

*byl-li vůbec opakovaně spáchán trestný čin, a především analýza tohoto jevu, tedy příčiny, důsledky, možnosti prevence atd.*²⁸

V obecném významu je recidivu možné pojímat jako opakování trestné činnosti, kde by každé opětovné spáchání trestného činu znamenalo recidivu v širokém slova smyslu. Ani takové pojetí není možné použít, protože by v sobě zahrnovalo i další případ mnohosti, kterým je souběh trestných činů a také všechny další trestné činy, které by nebyly ohraničeny podmínkami místa, času a druhu trestného činu a jediná spojitost mezi nimi by byl osoba pachatele. I takto široce pojímaná recidiva se nejeví jako dostačující a nezahrnuje celý jev v jeho společenském smyslu. Stále totiž existují činy objektivně společensky nebezpečné, které nejsou kvalifikovány jako trestné činy, protože zde chybí některý z jeho formálních znaků, jako je například věk, přičetnost, u mladistvých také rozumová a mravní vyspělost nebo zde nastaly jiné zákonné situace, jako je abolicie, zahlazení odsouzení apod. Je tedy možné zhodnotit, že i při co nejširším pojmání se jeví kritéria zákonného pojetí recidivy jako nedostatečná. Lidé se tedy nedopouštějí pouze opakování trestných činů, ale také se dopouští jiných společensky škodlivých činů, které nemusí být trestnými činy. Tyto činy jsou vždy spjaty s osobou pachatele a i v takovém případě se jedná o recidivu, i když ne ve smyslu právním, ale ve smyslu kriminologickém. Přesto nemůže být kriminologické pojetí vyňato z právního rámce, bez kterého by nemělo žádný praktický význam.²⁹ Dle Suchého můžeme kriminologické pojetí recidivy vymežit takto: „*Kriminologické pojmání recidivy vychází z pojmání recidivy jako společenského jevu a jeho kritérii jsou totožnost osoby pachatele a opakující se objektivně společensky nebezpečné lidské chování*“.³⁰

Kriminologickým pojetím je také akcentována skutečnost, že předchozí potrestání nebylo pro pachatele recidivistu dostatečně účinné a tato neúčinnost resocializačního působení znamená zvýšené nebezpečí pro společnost. I trestní právo při stanovení zákonných znaků recidivy vychází z nesplnění účelu předchozího potrestání, ale trestněprávní pojetí není zpravidla schopné pokrýt všechny situace, kdy fakticky k recidivě dochází. Kriminologické pojetí tedy vychází z faktického stavu, z opětovného spáchání trestného činu, bez ohledu na to, zda k předchozí trestné činnosti a k předchozímu odsouzení lze přihlížet. Rozhodující je zde předpoklad, že nově spáchanému trestnému činu předcházelo resocializační působení v jakékoliv formě, které se minulo účinkem. Šíře kriminologického pojetí pomáhá orgánům činným v trestním řízení správně posuzovat osobu pachatele a jeho společensky škodlivé

---

²⁸ KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. 2.* vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 408.

²⁹ SUCHÝ, O. *Recidiva. Komparativní studie I.* Praha: VÚK, 1971, s. 214-215.

³⁰ Tamtéž, s. 215.

chování. To má význam z hlediska důsledné individualizace trestů a ochranných opatření ukládaných pachatelům trestných činů.³¹

I. 3. Trestněprávní pojetí kriminální recidivy

Recidivou neboli zpětností se ve smyslu trestněprávní nauky rozumí spáchání nového trestného činu již poté, co byl pachatel za předchozí trestný čin pravomocně odsouzen.³² Od recidivy je třeba odlišovat další z případů mnohosti trestných činů u téhož pachatele, kterým je souběh trestných činů. Souběhem je nazýván případ, kdy pachatel spáchal dva nebo více trestných činů dříve, než byl pro některý z nich odsouzen.³³ Recidivu rovněž rozlišujeme od tzv. recidivy nepravé, pro kterou je zásadní časový okamžik spáchání dalšího trestného činu pachatelem v období po vyhlášení odsuzujícího rozsudku za předchozí trestný čin do nabytí právní moci tohoto odsuzujícího rozsudku.

Obecně se recidiva projevuje v některých aspektech úpravy trestního práva de lege lata, a to zejména při ukládání trestněprávních sankcí. Soud při ukládání trestu musí vzít na zřetel okolnost, že ani dřívější odsouzení, resp. potrestání pachatele nevedlo k jeho nápravě a lze tak učinit závěr o nesplnění účelu trestu. V těchto okolnostech se projevuje větší závažnost spáchaného trestného činu a tato skutečnost by se měla projevit při úvahách o stanovení druhu a výměry trestu z pohledu principu adekvátnosti se zřetelem na účel trestu.³⁴ Dále je při hodnocení osobnosti pachatele recidivisty nutné zhodnotit povahu a závažnost trestného činu, pro který byl již před tím pachatel trestán, časový odstup od předchozího odsouzení, celkový způsob života pachatele a pohnutku posuzovaného trestného činu.

Další význam recidivy je při ukládání trestu v rámci soudcovské individualizace trestu. Zákon pokládá recidivu za obecně přitěžující okolnost, což znamená, že soud při výměře trestu přihlédne jako k přitěžující okolnosti k tomu, že pachatel byl již pro trestný čin odsouzen. Dřívější pravomocný odsuzující rozsudek soudu je formální podmínkou zohlednění okolností recidivy v neprospěch pachatele, za dodržení podmínky, že toto odsouzení v době rozhodování soudu o uložení trestu za nový trestný čin právně existuje, nesmí tedy platit, že se ohledně tohoto předchozího odsouzení na pachatele hledí jakoby odsouzen nebyl. Na druhou stranu ovšem fikce neodsouzení nebrání tomu, aby skutečnost předchozího spáchání trestného činu,

---

³¹ SUCHÝ, O. *Příčiny a prevence recidivy*. Praha: VÚK, 1983. s. 89.

³² GRÍVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 4. vyd. Praha: Volters Kluwer, a.s., 2014, s. 101.

³³ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 3. vyd. Praha: Leges, 2013, s. 333.

³⁴ Tamtéž, s. 448.

byla posuzována jako jiná v zákoně neuvedená přitěžující okolnost. Z formulace recidivy jako obecné přitěžující okolnosti vyplývá, že soud k ní při soudcovské individualizaci trestu přihlíží pouze fakultativně. To samé platí i pro předchozí spáchání trestného činu, u kterého ovšem nebyly splněny podmínky pro trestněprávní pojetí recidivy, avšak soud k němu může také fakultativně přihlédnout jako k jiné přitěžující okolnosti, která není v demonstrativním výčtu ustanovení § 42 TZ uvedena. K ochraně společnosti před páčáním zvláště závažné trestné činnosti pachateli recidivisty slouží ustanovení § 59 TZ o mimořádném zvýšení trestu odnětí svobody o jednu třetinu, které vyžaduje dřívější odsouzení a alespoň částečné odpykání trestu pro zvláště závažný zločin. Kromě formální podmínky stanovené zákonem je nutné, aby soud zhodnotil, že vzhledem k této recidivě a k ostatním okolnostem případu je závažnost zvláště závažného zločinu vysoká nebo je možnost nápravy pachatele ztížena. Recidiva může také být znakem skutkové podstaty trestného činu. V současné trestněprávní úpravě je recidiva jako zákonný znak základní skutkové podstaty spíše výjimkou (srovnej trestný čin krádeže podle § 205 odst. 2) a častěji se vyskytuje jako okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby, tedy jako znak kvalifikované skutkové podstaty. Recidiva v takové formě má význam pro posuzování viny pachatele a při ukládání trestu jen při dodržení zásady zákazu dvojího přičítání.³⁵

I. 3. 1. Pojetí trestněprávní recidivy v trestním zákoně 1961

Recidivu jako jeden ze závažného problému trestní politiky řešil v některých svých ustanoveních již zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon (dále jen „TZ 1961“). TZ 1961 umožnil přísné postihování recidivujících pachatelů tím, že zdokonalil ustanovení o recidivě jako přitěžující okolnosti a také vytvořil zvláštní kategorii pachatelů, kteří byli označeni za zvláště nebezpečné recidivisty.³⁶

Úprava zvláště nebezpečné recidivy před novelizací v roce 1990 byla pojímána velmi široce. Zákon rozlišoval dvě formy tohoto institutu, kdy pojmovým znakem první formy byla zvláštní závažnost spáchaných úmyslných trestných činů, a pojmovým znakem druhé formy bylo soustavné páčání úmyslných trestných činů téže povahy. Druhá forma vedla k neúměrnému zpřísnování trestní represe a v praxi to znamenalo porušování požadavku

---

³⁵ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 3. vyd. Praha: Leges, 2013, s. 448-449.

³⁶ NOVOTNÝ, O, VANDUCHOVÁ, M. a kol. *Trestní právo hmotné – I. Obecná část*. Praha: ASPI, 2007, s. 455.

přiměřenosti trestu k závažnosti spáchaného trestného činu. Jak již bylo zmíněno výše, v roce 1990 došlo k výrazným změnám TZ 1961 a tato velká novela byla provedena zákonem č. 175/1990 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon. Nové znění ustanovení omezilo posuzování pachatelů jako zvlášť nebezpečných recidivistů pouze na případy páchaní zvlášť závažných úmyslných trestných činů a současně tam, kde bylo zpřísnění trestu vyžadováno ochranou společnosti a nutností dlouhodobějšího výchovného působení.³⁷

Určitá deziluze ze snahy o zmírnění trestní represe související se změnou společenských poměrů a nastolení konceptu restorativní justice nevedoucí k zamýšleným výsledkům, byla výrazem novějších snah o zpřísnění trestní represe obecně a také vůči zvlášť nebezpečným recidivistům. Jako první byl předložen návrh poslance Severy a dalších z r. 1995, který je známý pod pojmenováním „**tříkrát a dost**“ a byl Poslaneckou sněmovnou zamítnut hned v prvním čtení.³⁸ Na základě tohoto návrhu měl být změněn výjimečný trest trestu odnětí svobody, který mohl být uložen zvlášť nebezpečnému recidivistovi ve smyslu ustanovení § 42 odst. 2, a to nad patnáct až do třiceti let a jeho horní hranice nesměla převyšovat třicet let. Další změnou bylo zakotvení zcela nového ustanovení § 42a zavádějící zvláštní formu recidivy nazvanou nebezpečná recidiva. Podstatou tohoto institutu bylo opětovné spáchaní úmyslného trestného činu, ač byl již pachatel pro takový nebo jiný trestný čin téže povahy nejméně dvakrát potrestán a od spáchaní následujícího činu neuplynulo více než pět let. Takovému pachateli by bylo možné uložit pouze trest odnětí svobody, jeho podmíněné odsouzení by bylo zcela vyloučeno a také by nebylo možné trestní stíhání podmíněně zastavit či použít ustanovení o narovnání. Vznik tohoto ustanovení byl odůvodněn potřebou adekvátnějšího trestně právního postihu, který by vedl k efektivnější kontrole kriminality. Jako jeden z aktuálních trestněprávních i kriminologických problémů byla popsána recidiva a to zejména v oblasti majetkové trestné činnosti a násilné kriminality. Řešením se měla stát nemožnost uložení jiného alternativního trestu než trestu odnětí svobody pachateli označeného za nebezpečného recidivistu. Na rozdíl od zvlášť nebezpečné recidivy by se pachateli uložil trest odnětí svobody v rámci stávající trestní sazby, nedocházelo by tedy k jeho zvýšení. Hlavní změnou a důvodem pro pojmenování tohoto návrhu „**tříkrát a dost**“ bylo zakotvení povinnosti soudu obligatorně uložit pachatelům, kteří spáchali taxativně vyjmenované zvlášť závažné trestné činy a byli pro ně již v minulosti dvakrát potrestáni, výjimečný trest odnětí svobody na doživotí.³⁹ Ustanovení § 30 odst. 1 o uložení výjimečného trestu by tak představovalo speciální případ uložení tohoto trestu, který

---

³⁷ NOVOTNÝ, O, VANDUCHOVÁ, M. a kol. *Trestní právo hmotné – I. Obecná část*. Praha: ASPI, 2007, s. 456.

³⁸ Viz tisk PS PČR č. 2025/0.

³⁹ VEJBĚROVÁ, A. Trestní zákon a recidiva. *Trestní právo*, 2008, č. 11, s. 11-12.

by nebyl vázán na podmínky pro uložení výjimečného trestu, jež byly trestním zákonem stanoveny obecně.⁴⁰ Základním účelem právní úpravy uvedené v návrhu měla být ochrana společnosti před speciální recidivou a vztahuje se na typické recidivisty, tedy osoby, jejichž kriminální minulost je zatížena předchozím spácháním zvláště závažných trestných činů. Požadavek předchozího alespoň dvojího potrestání měl zaručit, aby nedocházelo k nadbytečnému zostřování trestní represe, ale současně se jednalo o vyhovění požadavku tyto pachatele eliminovat ze společnosti prostřednictvím tradičních represivních prostředků. Tato potřeba se jevila jako nezbytná vzhledem k vysokým škodám způsobeným těmito pachateli na hodnotách chráněných trestním zákonem.⁴¹ Návrhu bylo vytýkáno, že se snaží uměle přenášet instituty amerického trestního práva do českého právního prostředí. Dalším logickým argumentem pro zamítnutí návrhu bylo poukázání na možnost soudů uložit trest odnětí svobody na doživotí již podle současné právní úpravy. Byly namítány i další věcné nedostatky, kdy by soud musel uložit doživotní trest v jednom případě obligatorně a ve druhém případě při způsobení závažnější újmy v podobě smrti by tuto povinnost neměl a musely by být splněny obecné podmínky pro uložení takového trestu.⁴²

Následující poslanecký návrh známý pod názvem „**dvakrát a dost**“ se snažil, v souvislosti s úsilím o zdokonalení legislativního rámce pro boj se závažnou kriminalitou a problémem recidivy, o některé úpravy v oblasti institutu výjimečného trestu a zvýšení hranic vybraných sankcí související s trestnými činy směřující proti lidskému životu, zdraví, svobodě a lidské důstojnosti.⁴³ Návrh podle autorů představuje koncepčně zcela odlišné řešení od návrhu známého pod označením „tříkrát a dost“, ovšem vzhledem ke skutečnosti, že se na přípravě materiálu podílely některé stejné osoby, mezi nimiž zaujímal významné místo i poslanec Severa, bylo tedy možné spíše dojít k závěru, že oba tyto návrhy vykazují určité společné rysy. Zpracovatelé vycházeli ze statistických údajů týkajících se mimo jiné zastoupení pachatelů recidivistů na určitých druzích kriminality, ze kterých jsou patrné vzrůstající procentuální hodnoty v páchaní některých trestných činů a to především v oblasti násilné a majetkové kriminality. Mezi roky 2000–2003 je možné u trestného činu vraždy pozorovat nárůst až o 14%. Tento statistický údaj není zcela přesný, ale je na něm možné sledovat alespoň jasně se zvyšující tendenci v zastoupení recidivistů mezi pachateli tohoto druhu násilné kriminality.

---

⁴⁰ Viz ustanovení § 29 odst. 3 zák. č. 140/1961 Sb.

⁴¹ Viz tisk PS PČR č. 2025/0.

⁴² SEKVARD, O. Po letech snažení třikrát a dost? *Státní zastupitelství*, 2006, č. 7-8, s. 31.

⁴³ Viz tisk PS PČR č. 625/0.

Rok	2000	2001	2002	2003
objasněno vražd	228	201	210	199
spácháno recidivisty	70	60	85	89
podíl v %	30,70%	29,85%	40,48%	44,72%

Pramen: policejní statistika

Kromě otázky podílu pachatelů recidivistů na spáchané trestné činnosti, byl dalším důvodem odůvodňující potřebu tohoto návrhu na změnu TZ 1961, poskytnutí většího prostoru pro rozhodování soudů v oblasti ukládání sankcí, neboť výše sankce nastupovala automaticky při splnění legálních podmínek. Zcela nově měl vzniknout institut, který staví na myšlenkách návrhu „tříkrát a dost“, s tím rozdílem, že zde byla ponechána rozhodovací pravomoc na samotném soudu.⁴⁴ Tento návrh změny trestního zákona by měl být řešením pro určité překlenovací období do doby, než dojde k přijetí a účinnost nového trestního kodexu. Jednou ze zamýšlených změn tedy mělo být odlišně znění ustanovení § 29, které mělo obsahovat pouze jeden druh výjimečného trestu, a to pouze výjimečný trest odnětí svobody na doživotí. Tento trest mohl být uložen za splnění stejných podmínek a pouze rozhodnutím soudu. Změnou byla skutečnost, že soud bude moci uložit trest odnětí svobody na doživotí i za nově uvedené trestné činy. Trest odnětí svobody na doživotí by soud nemohl uložit pachateli, který znovu spáchal trestný čin uvedený v ustanovení § 29 odst. 2, ač již byl za takový trestný čin potrestán, pouze za podmínky, že uložení takového trestu nevyžaduje účinná ochrana společnosti. Tato změna by byla v podstatě zcela novým institutem trestního práva hmotného a staví na myšlenkách návrhu tříkrát a dost, ale přesto ponechává rozhodovací pravomoc na samotném soudu, kterému však mění jeho rozhodovací pozici. Z pozice prokazování důvodů pro uložení výjimečného trestu na pozici prokazování důvodu pro jeho neuložení. Podstatou tohoto návrhu se stala myšlenka, že jedinou účinnou ochranou společnosti je izolace jedince, který opakovaně jinému způsobí smrt. Soud by měl mít i nadále možnost takový trest neuložit, ale pouze za podmínky, že ochrana společnosti takové opatření nevyžaduje.⁴⁵

Konečnou podobu návrhu zákona Poslanecká sněmovna schválila pod č. 320/2006 Sb., kterým se měnil zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů. Jednalo se o zásadní přepracování původního návrhu ve smyslu připomínek, na nichž se zásadním způsobem podílela tehdejší poslankyně Parkanová. Došlo zde ke změně ustanovení § 29, do něhož byl vložen nový odstavec 4, který se stal zvláštním případem ukládání trestu zvlášť

⁴⁴ Viz tisk PS PČR č. 625/0

⁴⁵ Viz tisk PS PČR č. 625/0

nebezpečnému recidivistovi. Jednalo se o šest trestných činů, u nichž byl způsoben závažnější následek, tj. smrt nebo škoda velkého rozsahu⁴⁶. Přitom však nemusel být opakovaně spáchán tentýž trestný čin, ale jeden z uvedených ve výčtu. Ustanovení § 42 odst. 1, jenž upravovalo ukládání trestu odnětí svobody zvláště nebezpečnému recidivistovi, nebylo možné použít v případě, kdy byl takovému pachateli ukládán trest odnětí svobody na doživotí ve smyslu ustanovení § 29 odst. 4. Toto ustanovení bylo k znění § 42 odst. 1 ve vztahu speciality. Výjimečný trest bylo možné na rozdíl od původního znění návrhu zákona uložit, pouze za podmínek pro uložení výjimečného trestu odnětí svobody na doživotí stanovených v odstavci 3 téhož ustanovení.⁴⁷ Došlo tedy pouze k rozšíření možnosti uložení výjimečného trestu odnětí svobody na doživotí, ale nebyla zde stanovena povinnost soudu takový trest uložit. Z výše uvedených poznatků vyplývá, že změny trestního zákona provedené touto novelou byly pouze dílčího charakteru a původní myšlenka návrhu se pozměňovacími návrhy zcela vytratila.⁴⁸

TZ 1961 neupravoval stejně jako platný trestní kodex recidivu obecně, ale počítal s jejími různými formami na několika místech tohoto právního předpisu. Mohli jsme tedy rozlišovat zvláště nebezpečnou recidivu, recidivu jako obecnou přitěžující okolnost, recidivu jako znak skutkové podstaty, a recidivu jako okolnost ovlivňující zařazení odsouzeného k výkonu trestu odnětí svobody.⁴⁹ Na následujících řádcích se pokusím její jednotlivé formy popsat.

V ustanovení § 41 a 42 byly vymezeny podmínky, za nichž bylo možné považovat určitého pachatele za zvláště nebezpečného recidivistu, a trestněprávní následky spojené s takovým označením pachatele. Zvláště nebezpečná recidiva byla považována za nejzávažnější případ kvalifikované recidivy a byla předmětem zvláštní úpravy v trestním zákoně. Účelem této úpravy byla snaha o přísnější postup proti pachatelům, u nichž docházelo k naplňování pojmových znaků zvláště nebezpečné recidivy. V tomto ustanovení se rovněž výrazněji projevovала represivní stránka trestního práva a byla zdůrazněna jeho ochranná funkce.⁵⁰ *Posuzování zvláště nebezpečné recidivy je podle našeho trestního zákona založeno na typové společenské nebezpečnosti spáchaného trestného činu, na osobě jeho pachatele a na materiálním pojetí zvláště nebezpečné recidivy.*⁵¹ Definice zvláště nebezpečného recidivisty byla tvořena dvěma pojmovými znaky. Prvním pojmovým znakem bylo opětovné spáchání zvláště

---

⁴⁶ srovnej ustanovení § 222 odst. 3, § 234 odst. 3, § 234a odst. 3, § 235 odst. 4, § 241 odst. 4, § 242 odst. 4.

⁴⁷ Viz ustanovení § 29 odst. 3 zák. č. 140/1961 Sb.

⁴⁸ VEJBĚROVÁ, A. Trestní zákon a recidiva. *Trestní právo*, 2008, č. 11, str. 14.

⁴⁹ MAREŠOVÁ, A., BLATNÍKOVÁ Š. *Kriminální recidiva a recidivisté*. Praha: IKSP, 2011. s. 76.

⁵⁰ ŠÁMAL, P., PŮRY, F., RIZMAN, S. *Trestní zákon, Komentář I*, díl. 6. doplněné a přepracované vydání, Praha: C. H. Beck, 2004, s. 387.

⁵¹ ŠÁMAL, P., PŮRY, F., RIZMAN, S. *Trestní zákon, Komentář I*, díl. 6. doplněné a přepracované vydání, Praha: C. H. Beck, 2004, s. 387.

závažného úmyslného trestného činu týmž pachatelem. Druhým pojmovým znakem byla skutečnost, že pachatel byl za stejný nebo jiný zvlášť závažný úmyslný trestný čin potrestán.⁵² Muselo tedy dojít ke kumulativnímu splnění několika podmínek, kterými bylo: „a) pachatel již v minulosti spáchal zvlášť závažný úmyslný trestný čin, b) byl za tento čin potrestán, přičemž k tomuto potrestání lze přihlížet, c) takový nebo jiný zvlášť závažný úmyslný trestný čin spáchal opětovně po předchozím potrestání, d) okolnost pod písmenem c) pro svou závažnost podstatně zvyšuje stupeň nebezpečnosti pro společnost.“⁵³ Spácháním zvlášť závažného úmyslného trestného činu v minulosti vycházelo z předpokladu, že pachatel byl za takový trestný čin pravomocně uznán vinným a jednalo se o některý trestný čin uvedený v ustanovení § 41 odst. 2⁵⁴. Nezáleželo tak na konkrétní společenské nebezpečnosti tohoto činu, kterou vykazoval v rámci typové společenské nebezpečnosti vyjádřené trestní sazbou vyjmenovaných trestných činů. Formální podmínkou bylo spáchání takového činu a jeho právní kvalifikace musela odpovídat okruhu vyjmenovaných trestných činů v ustanovení § 62 a těch úmyslných trestných činů, za něž tento zákon stanovil trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně osm let. Z tohoto hlediska nezáleželo na konkrétní výměře trestu, který byl pachateli v minulosti za takový trestný čin uložen. Druh a výměru trestu bylo možné zvážit při hodnocení naplnění materiální podmínky zvlášť nebezpečné recidivy. Potrestáním se rozuměl alespoň částečný výkon trestu v minulosti, pokud s jeho vykonáním nebyla spojena zákonná fikce zahlazení nebo pokud odsouzení k takovému trestu nebylo zahlazeno. K naplnění pojmu potrestání stačilo i jediné předchozí potrestání za trestný čin uvedený v ustanovení § 41 odst. 2. Další podmínkou pro splnění znaků zvlášť nebezpečné recidivy bylo, že pachatel opětovně spáchal stejný nebo jiný zvlášť závažný úmyslný trestný čin poté, co byl za předchozí takový trestný čin nebo jiný trestný čin z okruhu uvedeného v ustanovení § 41 odst. 2 potrestán. Trestný čin musel být spáchán týmž pachatelem po alespoň částečném výkonu trestu odnětí svobody. Uznání pachatele za zvlášť nebezpečného recidivistu bylo možné pouze na základě zvážení materiální podmínky. Takovou materiální podmínkou byla skutečnost, že opětovné spáchání takového činu podstatně zvyšuje stupeň nebezpečnosti pro společnost, nestačilo tedy pouze formální naplnění ostatních znaků, které byly uvedeny v ustanovení o zvlášť nebezpečné recidivě. Zákon zde příkladmo uváděl dobu, jenž uplynula od posledního odsouzení. Tato délka nebyla předem

---

⁵² ŠÁMAL, P., PÚRY, F., RIZMAN, S. *Trestní zákon, Komentář I*, díl. 6. doplněné a přepracované vydání, Praha: C. H. Beck, 2004, s. 387.

⁵³ Tamtéž, s. 387.

⁵⁴ srovnej ustanovení § 41 odst. 2 zák. č. 140/1961 Sb. „Zvlášť závažnými trestnými činy jsou trestné činy uvedené v § 62 a ty úmyslné trestné činy, na něž tento zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně osm let.“

stanovena a záleželo na posouzení všech rozhodných skutečností v konkrétním případě. Další důležitou posuzovanou skutečností byla osobnost pachatele. Současně bylo nutné zhodnotit konkrétní stupeň nebezpečnosti předchozího trestného činu a také trestného činu nyní souzeného a to podle hledisek uvedených v ustanovení § 3 odst. 4.⁵⁵ Označení pachatelé za zvlášť nebezpečného recidivistu mělo za následek zpřísnění trestní sazby a uložení přísnějšího trestu v jejím rámci, zpřísnění podmínek pro možnost podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, dále zařazení odsouzeného pachatel do věznice se zvýšenou ostrahou a označení pachatele jako zvlášť nebezpečného recidivisty bylo uváděno jako součást výroku o vině.⁵⁶ Zpřísnění trestní sazby bylo upraveno v ustanovení § 42, kde bylo zakotveno ukládání trestu odnětí svobody takovému pachateli. Konkrétně zde bylo stanoveno, že horní hranice trestu odnětí svobody se zvyšuje o jednu třetinu a zvlášť nebezpečnému recidivistovi se uloží trest v horní polovině takto stanovené sazby. K otázce kategorie zvlášť nebezpečného recidivisty se také opakovaně vyjadřoval Ústavní soud, učinil tak mimo jiné v nálezu ze dne 13. května 2004: *„Stěžovatel se domnívá, že napadenými rozhodnutími obecných soudů bylo porušeno jeho ústavně zaručené právo na soudní ochranu, konkrétně pak ustanovení čl. 36 a čl. 39 Listiny základních práv a svobod (dále jen "Listina"). Nesouhlasí zejména s tím, že byl v odsuzujícím rozsudku posuzován jako zvlášť nebezpečný recidivista podle § 41 odst. 1 trestního zákona, neboť v jeho případě nebyla naplněna materiální stránka zvlášť nebezpečné recidivy, tj. podstatné zvýšení stupně nebezpečnosti trestného činu pro společnost.“* Při posuzování důvodnosti této ústavní stížnosti, posuzoval Ústavní soud materiální podmínku zvlášť nebezpečné recidivy z hlediska jejích jednotlivých komponent. Především se jednalo o povahu dříve a nyní spáchaných trestných činů, ve vztahu k nimž byla recidiva zvažována. Dále posuzoval počet, druh a výši dřívějších odsouzení a uložených trestů, k tomu, jaká je celková délka v minulosti vykonaných trestů a jak dlouhé jsou intervaly mezi jejich výkonem a konečně se zabýval také hodnocením osobnosti pachatele. Po posouzení těchto skutečností byla stížnost uznána jako důvodná ve vztahu ke stěžovateli. Ústavní soud dále obecně poukazuje na některé negativní aspekty institutu zvlášť nebezpečného recidivisty: *„Odchýlení se od obecné trestní sazby jak v legislativě, tak v aplikační praxi, musí být podloženo zcela mimořádnými a náležitě zdůvodněnými okolnostmi. Institut zvlášť nebezpečné recidivy podle § 41 a násl. trestního*

---

⁵⁵ srovnej ustanovení § 3 odst. 4 zák. č. 140/1961 Sb. Stupeň nebezpečnosti činu pro společnost je určován významem dotčeného chráněného zájmu, způsob provedení činu a jeho následky, okolnostmi, za kterých byl trestný čin spáchan, osobou pachatele, mírou jeho zavinění a jeho pohnutkou.

⁵⁶ ŠÁMAL, P., PÚRY, F., RIZMAN, S. *Trestní zákon, Komentář I*, díl. 6. doplněné a přepracované vydání, Praha: C. H. Beck, 2004, s. 387 – 391.

zákona je takovýmto mimořádným institutem, a již jen z tohoto důvodu je třeba postupovat při jeho aplikaci velmi opatrně a jeho podmínky je nutno interpretovat restriktivně. Kriminálně politickým smyslem tohoto právního institutu je přísněji postihnout "nepoučitelné" delikventy dopouštějící se opakovaně zvláště závažných trestných činů. Mimořádná přísnost trestu, sledující preventivní a represivní cíle, je zde zdůvodnitelná tím, že pachatel, ač se mu již v minulosti dostalo trestem náležitého varování, tvrdošijně opakuje zvláště nebezpečné protispolečenské útoky, jejichž zavrženíhodnost mu musí být notoricky zjevná. Uložení zostřeného trestu lze v těchto případech ospravedlnit hledisky generální a individuální prevence. Nelze nepřipomenout, že institut zvláště nebezpečné recidivy byl příznačný pro trestní zákonodárství zemí bývalého východního bloku a po změně politických poměrů byl v průběhu 90. let minulého století ve většině těchto zemí odstraněn. V západoevropských zemích s kontinentálním právním systémem se tento institut nevyskytoval a nevyskytuje. Je ovšem skutečností, že recidivní trestná činnost je nadále pokládána celosvětově za velmi vážný a nebezpečný fenomén, který opravňuje ke speciální legislativní úpravě, zpřísnující trestní postih recidivistů, např. kvalifikováním recidivy jako přitěžující okolnosti, podmínky pro zpřísnění výkonu trestů a pro ztížení podmíněného propuštění apod.; zpravidla se však pokládá za dostatečné vyměřovat trest v rámci "normální" trestní sazby."⁵⁷

Jiná forma recidivy byla zakotvena mezi obecnými zásadami pro ukládání trestů a to konkrétně v ustanovení § 34 upravující přitěžující okolnosti. Podle § 34 písm. l, se přihlíželo k přitěžující okolnosti, pokud pachatel trestného činu byl již pro trestný čin odsouzen. Za přitěžující okolnost byla tedy považována recidiva stejnorodá i nestejnorodá, neboť v praxi se často vyskytují i zvláště závažné případy recidivy nestejnorodé.⁵⁸ V ustanovení, jenž upravovalo recidivu jako přitěžující okolnosti byla výslovně stanovena fakultativnost jejího posuzování. Vycházelo se zde z formulace ustanovení, že soud je oprávněn pokládat tuto okolnost za přitěžující zejména s ohledem na význam dotčeného chráněného zájmu, způsob provedení činu a jeho následky, okolnosti, za kterých byl čin spáchán, osobu pachatele, míru jeho zavinění, jeho pohnutku a dobu, která uplynula od posledního odsouzení.⁵⁹ Tato fakultativnost posuzování recidivy jako přitěžující okolnosti vycházela ze zkušeností soudní praxe a jejího materiálního pojetí, jenž by mělo zabránit mechanickému posuzování dřívějšího odsouzení při výměře trestu. Mohla tedy nastat situace, kdy předchozí odsouzení nezvyšovalo stupeň

---

⁵⁷ Nález ÚS ze dne 13. 5. 2004, sp. zn. IV. ÚS 396/03 (N 72/33 SbNU 213). Dostupné z: <<http://nalus.usoud.cz>>.

⁵⁸ NOVOTNÝ, O, VANDUCHOVÁ, M. a kol. *Trestní právo hmotné – I. Obecná část*. Praha: ASPI, 2007, s. 456 – 457.

⁵⁹ Viz ustanovení § 34 písm. l) zák. č. 140/1961 Sb.

nebezpečnosti nového trestného činu pro společnost. „*Demonstrativní výčet okolností významných pro hodnocení povahy předchozího odsouzení naznačuje, že při posuzování materiální podmínky recidivy je třeba vycházet jednak z obecných kritérií určujících stupeň nebezpečnosti činu pro společnost (§ 3 odst. 4), jednak z dalších okolností spojených s předchozím odsouzením. Vedle délky doby, která uplynula od předchozího odsouzení, je takovou okolností zejména vnitřní spojitost mezi dřívějším a novým trestným činem.*“⁶⁰ Novelizace TZ 1961 provedená zákonem č. 112/1998 Sb. vložila do hlavy páté zvláštní části trestního zákona nové ustanovení §187a zavádějící trestnost neoprávněného přechovávání omamné nebo psychotropní látky nebo jedu v množství větší než malém a zároveň tím doplnila ustanovení § 34 písm. l) o dalším posuzování recidivy, které má vést k zvláštnímu ohledu vůči pachateli trestného činu podle § 187a odst. 1, pokud spáchal tento trestný čin opětovně proto, že se oddává zneužívání omamných nebo psychotropních látek a jedů. Zákonodárce zde vyjádřil požadavek na upřednostňování jiných postupů před zpříšňováním represe v důsledku recidivy u osob s drogovou závislostí. U zmíněného pachatele nedocházelo k posouzení recidivy jako přitěžující okolnosti ani při splnění formálních a materiálních podmínek. To se projevovalo v možnosti uložení mírnějšího trestu nebo jeho uložení společně s jinými vhodnými opatřeními jakými mohlo být ochranné léčení nebo s přiměřenými omezeními a povinnostmi.⁶¹

Recidiva mohla být také zákonným znakem základních či kvalifikovaných skutkových podstat u některých trestných činů uvedených ve zvláštní části trestního zákona. Na rozdíl od současné právní úpravy bylo obvyklé u TZ 1961 vyjádření recidivy jako zákonného znaku již v základních skutkových podstatách. Některé základní skutkové podstaty trestných činů tedy naplnění takového znaku přímo vyžadovaly a byly jimi například ohrožení pod vlivem návykové látky vyjádřené v ustanovení § 201 odst. 2 písm. a), dále trestný čin týrání zvířat zakotvený v ustanovení § 203 odst. 1 a také opětovné spáchání trestného činu krádeže ve smyslu ustanovení § 247 odst. 1 písm. e). Také se mohlo jednat o okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby, kde zákon vyžadoval opětovnost, a jednalo se o znaky kvalifikovaných skutkových podstat trestných činů.⁶² Ve smyslu ustanovení § 88 odst. 1 se *k okolnosti, která podmiňuje použití vyšší trestní sazby, přihlédne jen tehdy, jestliže pro svou závažnost podstatně zvyšuje stupeň nebezpečnosti činu pro společnost.* Pokud by ve výjimečných případech ke znaku kvalifikované skutkové podstaty nebylo přihlédnuto, tak mohla být uplatněna přitěžující okolnost upravená ustanovením § 34 písm. k), to znamená, že při výměře trestů se přihlédne

⁶⁰ NOVOTNÝ, O, VANDUCHOVÁ, M. a kol. *Trestní právo hmotné – I. Obecná část.* Praha: ASPI, 2007, s. 457.

⁶¹ MAREŠOVÁ, A., BLATNÍKOVÁ Š. *Kriminální recidiva a recidivisté.* Praha: IKSP, 2011, s. 77.

⁶² Viz ustanovení § 179 odst. 2 písm. b), § 81a odst. 2 písm. a), § 219 odst. 2 písm. c) zák. č. 140/1961 Sb.

k tomu, spáchal-li pachatel více trestných činů. Byl-li trestný čin spáchán opětovně za situace, že jde o recidivu ve smyslu ustanovení § 34 písm. k), tak se pachateli přičítala pouze tato přitěžující okolnost a nikoliv skutečnost, že trestný čin spáchal opětovně.⁶³

Recidiva byla také okolností ovlivňující zařazení odsouzeného k výkonu trestu odnětí svobody. Tuto skutečnost vyjadřovalo ustanovení § 39a odst. 2, které upravovalo diferenciovaný výkon trestu odnětí svobody v jednotlivých typech věznic. V ustanovení § 39a odst. 2, písm. d) bylo stanoveno, že soud zpravidla zařadí do věznice *se zvýšenou ostrahou pachatele, kterému byl uložen trest odnětí svobody, jako zvlášť nebezpečnému recidivistovi (§ 41 odst. 1), kterému byl za zvlášť závažný trestný čin (§ 41 odst. 2) uložen trest odnětí svobody ve výměře nejméně osmi let, nebo který byl odsouzen za úmyslný trestný čin a v posledních pěti letech uprchl z vazby nebo z výkonu trestu.*

I. 3. 2. Pojetí trestněprávní recidivy v trestním zákoníku 2009

K rekodifikaci trestního práva hmotného došlo přijetím zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (dále jen „TZ“), který nabyl účinnosti dne 1. 1. 2010. Úprava recidivy v novém trestním kodexu doznala oproti pojetí tohoto institutu v předchozí úpravě určitých změn a nepřebírá do svého platného znění institut zvlášť nebezpečné recidivy. Současná právní úprava stejně jako TZ 1961 nevymezuje recidivu obecně, ale počítá s jejími různými formami. Můžeme tedy rozlišovat recidivu jako přitěžující okolnost, recidivu jako znak skutkové podstaty trestného činu, recidivu jako důvod mimořádného zvýšení trestu odnětí svobody a jako okolnost ovlivňující zařazování odsouzeného k výkonu trestu odnětí svobody do určitého typu věznice.

Recidiva je ve smyslu ustanovení § 42 písm. p) přitěžující okolností a může velmi podstatně ovlivnit druh a výměru trestu, neboť zpravidla svědčí o faktu, že předchozí odsouzení a ani výkon uloženého trestu nevedly k nápravě pachatele.⁶⁴ Nový TZ vychází při ukládání trestů koncepčně z předchozí úpravy a tato hlediska nově upravuje v ustanovení § 39 odst. 1, kde je zakotveno, že při stanovení druhu trestu a jeho výměry soud přihlédne k povaze a závažnosti spáchaného jako obecná přitěžující okolnost rozhodná pro určení povahy a závažnosti trestného činu pro společnost a také určení možnosti nápravy pachatele.⁶⁵ Současná právní úprava je založena na formálním pojetí trestného činu, které je doplněno a omezeno

---

⁶³ ŠÁMAL, P., PÚRY, F., RIZMAN, S. *Trestní zákon, Komentář I*, díl. 6. doplněné a přepracované vydání, Praha: C. H. Beck, 2004, s. 289.

⁶⁴ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2012, s. 570.

⁶⁵ CHROMÝ, J. K právnímu pojetí recidivy v novém trestním zákoníku. *Trestněprávní revue*, 2009, č. 11, s. 327.

dvěma korektivy rozsahu trestního bezprávi, mající za následek odstranění přílišné aplikační „tvrdosti“ trestního práva při pouhém naplnění zákonem stanovených znaků trestného činu. Vznik této formální definice trestného činu byl veden snahou o dosažení maximální legality podmínek trestní odpovědnosti a také snahou o zvýšení jednotnosti při výkladu a aplikaci zákona a také posílení rovnosti všech lidí před zákonem.⁶⁶ Hmotněprávní korektiv trestního bezprávi je vyjádřen zásadou subsidiarity trestní represe,⁶⁷ jejímž smyslem je doplnit formální pojetí o materiální hledisko společenské škodlivosti, které vyjadřuje nutnost použití trestního práva až jako prostředku poslední instance. V předchozí právní úpravě, pro kterou bylo typické materiální pojetí trestného činu, byl vyjádřen materiální znak společenské nebezpečnosti přímo v legální definici trestného činu.⁶⁸ Procesněprávní korektiv trestního bezprávi v úpravě de lege lata souvisí se současným preferováním procesního řešení depenalizace a je vyjádřen v principu oportunité.⁶⁹ Formální pojetím trestného činu ve spojení s těmito omezujícími korektivy trestního bezprávi je možné chápat současnou definici trestného činu jako materiálně-formální.⁷⁰ V ustanovení § 42 písm. p) je stanoveno, že soud je oprávněn podle povahy předchozího odsouzení nepokládat za přitěžující okolnost, že pachatel byl již pro trestný čin dříve odsouzen. Tím má být zabráněno pouhému formálnímu posuzování recidivy jako přitěžující okolnosti.⁷¹ „*Povahou předchozího odsouzení se zde rozumí nejen charakter a závažnost dříve spáchaného trestného činu a druh a výměra trestu, který byl v minulosti za něj pachateli uložen, ale též všechny další okolnosti spojené s odsouzením (zejména doba, která uplynul od dřívějšího odsouzení, skutečnost, zda pachatel vykonal celý uložený trest, jak se choval od předchozího odsouzení, popřípadě od odpykání trestu, jaký je vztah předchozího a nyní souzeného činu atd.)*.“⁷²

Speciální recidiva může být znakem skutkové podstaty trestného činu. Na rozdíl od TZ 1961 není zpravidla znakem základních skutkových podstat a většinou je obsažena u kvalifikovaných skutkových podstat, jejichž naplnění je přísněji postihováno a to konkrétně zvýšením trestu odnětí svobody či případným vyloučením možnosti uložení alternativních sankcí. Výjimkou je poněkud sporné vyjádření speciální recidivy v základní skutkové podstatě u trestného činu krádeže zakotveného v ustanovení § 205 odst. 2. Recidiva je zde formulována jako další podmínka trestní odpovědnosti, kdy vyjádřením *byl za takový čin odsouzen*, se

⁶⁶ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2012, s. 129.

⁶⁷ Viz ustanovení § 12 odst. 2 zák. č. 40/2009 Sb.

⁶⁸ Viz ustanovení § 3 odst. 1 zák. č. 140/1961 Sb.

⁶⁹ Viz ustanovení § 172 odst. 2 písm. a) zák. č. 141/1961 Sb.

⁷⁰ srovnej JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 3. vyd. Praha: Leges, 2013, s. 127-128.

⁷¹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2012, s. 573.

⁷² ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2012, s. 573.

rozumí speciální recidiva pachatele. Odsouzením za takový čin chápeme odsouzení za trestný čin krádeže nebo obdobný trestný čin, pokud odsuzující rozsudek nabyl právní moci. Obdobným trestným činem může být trestný čin loupeže podle ustanovení § 173. Potrestáním se rozumí předchozí trestní postih, kdy pachatel byl nejenom odsouzen, ale také vykonal alespoň část uloženého trestu, pokud výkon trestu nebo samotná právní moc rozsudku nemá za následek to, že se na pachatele hledí, jako by odsouzen nebyl. Předchozím trestem je myšlen jakýkoliv trest, nikoliv však pouze trest odnětí svobody. Další podmínkou je, že k odsouzení nebo potrestání muselo dojít v posledních třech letech a je-li splněna podmínka potrestání nebo odsouzení za takový trestný čin, tak půjde o trestný čin krádeže podle ustanovení § 205 odst. 2 bez ohledu na výši způsobené škody.⁷³ Do platné právní úpravy již nebyl přejet institut zvlášť nebezpečné recidivy. V nových politických poměrech byl tento pojem často předmětem kritiky a opakovaně se k němu ve svých rozhodnutích vyjadřoval i Ústavní soud České republiky. Důvodová zpráva k TZ uvádí, že tento institut byl spíše charakteristický pro trestní zákonodárství zemí bývalého východního bloku a po změně politických poměrů byl ve většině těchto zemí postupně odstraněn. V západoevropských zemích s kontinentálním systémem se tento institut vůbec nevyskytuje. Vzhledem ke skutečnosti, že recidivní trestná činnost je i nadále ve většině zemí pokládána za vážný problém, zákonodárce ponechal možnost přísnějšího postihu recidivy u pachatele, který znovu spáchal zvlášť závažný zločin,⁷⁴ ač již byl pro takový nebo jiný zvlášť závažný zločin potrestán.⁷⁵

Z výše uvedeného výkladu plyne, že k postihu recidivy za zvlášť závažných okolností slouží institut mimořádného zvýšení trestu odnětí svobody o jednu třetinu. Smyslem tohoto ustanovení je důraznější postup proti pachatelům recidivistům a vytvoření podmínek pro jejich citelnější trestání. Výrazně se zde projevuje represivní stránka trestního práva a zdůrazňuje se jeho ochranná funkce. Mimořádné zvýšení se týká pouze trestu odnětí svobody, jenž jako sankční prostředek ultima ratio zaujímá nenahraditelnou pozici pro trestání recidivistů opětovně páchající zvlášť závažné zločiny, které jsou typově nezávažnějšími trestnými činy.⁷⁶ Podmínky pro toto mimořádné zvýšení trestu jsou stanoveny v ustanovení § 59 TZ. Jedná se o pachatele zvlášť závažného zločinu, který byl pro takový nebo jiný zvlášť závažný zločin potrestán a současně je zde splněna podmínka, že závažnost zvlášť závažného zločinu je vzhledem k takové recidivě a ostatním okolnostem případu vysoká anebo je možnost nápravy pachatele ztížena.

---

⁷³ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. s. 1989-1990.

⁷⁴ Srovnej ustanovení § 14 odst. 3 zák. č. 40/2009 Sb.

⁷⁵ Viz tisk PS PČR č. 410/0.

⁷⁶ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2012, s. 805.

Pojmový znak závažnosti zvláště závažného zločinu vychází z dřívější úpravy v ustanovení § 41 TZ 1961, která musela být v důsledku odklonu od materiálního pojetí modifikována. Druhý pojmový znak se týká možnosti nápravy pachatele, jenž je dle Chromého relevantní spíše pro určení druhu trestu, než pro zostření trestní sazby trestu odnětí svobody. A pokud by soud odůvodnil mimořádné zvýšení trestu odnětí svobody s poukazem na ztíženou nápravu pachatele, potom by vyjadřoval přesvědčení, že pro pachatele je potřebné strávit ve výkonu trestu delší dobu, aby na něj mohlo být lépe výchovně působeno a změnily se jeho negativní postoje k právním statkům chráněným trestním právem.⁷⁷ Za recidivu vymezenou ve smyslu ustanovení § 59 odst. 1 může soud uložit trest v něm stanovený, jestliže je závažnost činu vysoká nebo je možnost nápravy pachatele ztížena. Tato úprava tedy navazuje na podmínky uložení výjimečného trestu podle ustanovení § 54 odst. 2, kde musí být závažnost takového činu velmi vysoká anebo je možnost nápravy pachatele obzvláště ztížena. Tím je zajištěno určité odstupňování uvedených pojmů, tak aby byly vzájemně provázány a navazovaly na sebe z hlediska své intenzity.⁷⁸ Nové pojetí mimořádného zvýšení trestu odnětí svobody se v určitých směrech odlišuje od institutu zvláště nebezpečné recidivy. Oproti dřívější úpravě není se zvýšením trestní sazby spojeno žádné zvláštní označení pachatele, které by bylo otázkou viny a součástí výroku o vině a jedná se pouze o otázku ukládání trestu. Současně zvýšení horní hranice příslušné zákonné sazby trestu odnětí svobody a uložení takového trestu v horní polovině takto zvýšené sazby není ani za splnění všech zákonných podmínek obligatorní a vždy záleží na úvaze soudu. Za poslední odlišnost je možné považovat, že horní hranice trestní sazby trestu odnětí svobody po zvýšení může převyšovat 20 let, tedy za normálních okolností nepřekročitelnou nejvyšší výměru trestu odnětí svobody.⁷⁹ Jak již bylo výše uvedeno, tak podmínky pro mimořádné zvýšení trestu odnětí svobody jsou stanoveny v ustanovení § 59. Při podrobnějším rozebrání jsou tyto podmínky čtyři a k jejich splnění musí dojít současně. Šámal je v komentáři k tomuto ustanovení uvádí takto: „*a) pachatel již v minulosti spáchal zvláště závažný zločin, b) byl za tento zločin potrestán, přičemž k tomuto potrestání lze přihlížet, c) takový nebo jiný zvláště závažný zločin spáchal znovu po předchozím potrestání, d) závažnost nově (opětovně) spáchaného zvláště závažného zločinu je vzhledem k takové recidivě a ostatním okolnostem případu vysoká nebo možnost nápravy pachatele je ztížena.*“⁸⁰ I přes splnění těchto zákonných podmínek je mimořádné zvýšení trestu odnětí svobody fakultativní a zcela záleží na

---

⁷⁷ CHROMÝ, J. K právnímu pojetí recidivy v novém trestním zákoníku. *Trestněprávní revue*, 2009, č. 11, s. 330.

⁷⁸ Viz tisk PS PČR č. 410/0.

⁷⁹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2012, s. 805.

⁸⁰ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2012, s. 806.

uvážení soudu. Soud tedy nemusí postupovat (*argument a contrario* k může) podle ustanovení § 59, pokud považuje za dostatečnou tu výši horní hranice sazby trestu odnětí svobody, podle které ukládá trest v rámci běžné sazby tohoto trestu

Recidiva v podobě dřívějšího odsouzení je relevantní z hlediska zařazování odsouzeného k výkonu trestu odnětí svobody do věznice určitého typu.⁸¹ Zákonné podmínky pro diferenciované zařazování odsouzeného do věznice jsou uvedeny v ustanovení § 56 upravující výkon trestu odnětí svobody. Soud může ve smyslu tohoto ustanovení zařadit pachatele do věznice jiného typu, má-li se zřetelem na závažnost trestného činu a na stupeň a povahu narušení pachatele za to, že bude působení na něj, aby vedl řádný život, v jiném typu věznice lépe zaručeno.⁸² Současná právní úprava vychází z pojetí diferencovaného výkonu trestu odnětí svobody, která byla charakteristická i pro úpravu obsaženou v TZ 1961. Diferenciovaným výkonem trestu odnětí svobody je dle Šámala sledováno: „*Aby méně narušení odsouzení vykonávali trest odděleně od více narušených odsouzených, a aby v resocializační činnosti u odsouzených, u nichž to vyžaduje vyšší stupeň nebo povaha jejich narušení, se uplatňovaly účinnější nápravné a resocializační prostředky, metody a techniky, a to i podle kriminogenních deviací a jiných individuálních charakteristik osobnosti odsouzených. Obdobně diferenciovaně se volí též formy a metody pracovní výchovy a kulturně výchovné práce, rozsah oprávnění samosprávy, stupeň vnější ostrahy a způsob zajištění bezpečnosti.*“⁸³

Závěrem je možné zhodnotit, že i přes deklaraci zákonodárce o upuštění od materiálního chápání recidivy, je možné sledovat skrytou kontinuitu v náhledu na tento institut. Důležité místo zaujímá recidiva v rámci soudcovské individualizace trestu ve smyslu ustanovení § 39 odst. 1. Obecně úprava *de lege lata* přikládá recidivě silnější akcent v tom smyslu, že se dvojnásobně zvýšil počet skutkových podstat, u nichž dřívější odsouzení a potrestání, respektive opětovné spáchání trestného činu vystupuje jako okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby. Recidiva se neposuzuje pouze v rovině úvah o trestu, nýbrž je rozhodná i pro vyřešení otázky viny daným trestným činem.⁸⁴

---

⁸¹ CHROMÝ, J. K právnímu pojetí recidivy v novém trestním zákoníku. *Trestněprávní revue*, 2009, č. 11, s. 330.

⁸² Viz ustanovení § 56 odst. 3 zák. č. 40/2009 Sb.

⁸³ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2012, s. 759.

⁸⁴ CHROMÝ, J. K právnímu pojetí recidivy v novém trestním zákoníku. *Trestněprávní revue*, 2009, č. 11, s. 330-331.

I. 3. 2. 1. Pojetí recidivy u trestného činu krádeže

V předchozích úvahách je jako jeden z možných projevů recidivy upravených TZ, uváděna speciální recidiva u trestného činu krádeže, jež je zakotvena v ustanovení § 205 odst. 2. Zákonodárcem ne příliš vhodně zvolená formulace tohoto ustanovení v sobě přináší určité sporné momenty, které vyústily v názorovou nejednotnost v teoretické rovině i aplikační praxi. Vyjádření trestného činu krádeže prošlo nejprve vývojem spojeným se snahou o rekodifikaci trestního práva hmotného. Po naplnění tohoto cíle se ustanovení dále vyvíjelo prostřednictvím novelizací úpravy *de lege lata*, jejichž snahou bylo odstranit vzniklé teoretické i aplikační rozpory. Zásadní změnu pro pojetí recidivy u trestného činu krádeže znamenala novela provedená zákonem č. 330/2011 Sb.

Nepřijatý návrh trestního zákoníku z r. 2004⁸⁵ měl být podle důvodové zprávy reakcí na změnu společenských, politických a ekonomických poměrů, při kterých již nestačí původní mnohokrát novelizovaný trestní kodex reagující především na aktuální potřeby vyvolené dynamikou kriminality, které ovšem nevedou k potřebným hlubším zásahům do celkového koncepčního pojetí trestního práva. Lze říci, že TZ 1961 jen obtížně reagoval na měnící se společenskou realitu a nedostatečně zajišťoval ochranu svobod a práv jednotlivce a tím pouze v omezené míře přispíval ke stabilitě společnosti. Tento návrh byl založen na přesvědčení, že ochranu určitých právních statků je možné zajistit i mimotrestními prostředky, jak to vyplývá ze subsidiární povahy trestního práva. Trestní politika má sledovat kontrolu a potlačování kriminality a musí proto spočívat ve vhodném vyvažování prevence a represe.⁸⁶ Trestný čin krádeže byl pak konkrétně upraven v ustanovení § 180 a v jeho vyjádření byly určité změny proti stávající úpravě v ustanovení § 247 TZ 1961. V reakci na časté páchání majetkových přestupků formou bagatelních krádeží byla osnovou zavedena tzv. přestupková recidiva, jež je vyjádřena v odst. 1 písm. f) *jako trestnost pro trestný čin krádeže, jestliže byl pachatel v posledních dvou letech za obdobný čin postižen*. Recidiva zakládající se na předchozím odsouzení nebo potrestání v posledních třech letech byla upravena v samostatné skutkové podstatě podle odst. 2, což bylo koncepčně zcela nové a legislativně neobvyklé řešení. Jednalo se o vyjmutí jedné varianty z prvního odstavce ustanovení § 247 odst. 1 TZ 1961, která byla přesunuta do druhého odstavce a byla v ní definována jako nová základní skutková podstata. Navržená koncepce byla při projednávání v Parlamentu ČR ve třetím čtení odmítnuta a to jak z důvodů kriminálně politických jako nepřiměřené rozšiřování trestní represe, ale i z důvodů

---

⁸⁵ Viz tisk PS PČR č. 744/0

⁸⁶ Viz tisk PS PČR č. 744/0

praktických, kdy nebyl předem zjištěn dopad této úpravy na případné navýšení agendy orgánů činných v trestním řízení.⁸⁷

V obecné části důvodové zprávy k současně platnému trestnímu zákoníku jsou proklamovány podobné cíle jako u předchozího neúspěšného návrhu, z nich nejdůležitější jsou snaha o dekriminální a depenalizaci. Důvodová zpráva je ve své zvláštní části, tedy u trestného činu krádeže velmi stručná a uvádí, že „*recidiva ve formě odsouzení nebo potrestání v posledních třech letech, je znakem přísněji trestné samostatné skutkové podstaty krádeže podle § 203 odst. 2*“ (po přečíslování § 205 odst. 2).⁸⁸ Přestupková recidiva už upravena není, ale stále je zde patrný záměr zákonodárce o přísnější postih recidivujících pachatelů krádeží. Jak uvádí Říha ve svém článku: „*Není ani tak problematický záměr zákonodárce, rozhodl-li se přísněji postihovat recidivující pachatele krádeží, jako spíše vyjádření tohoto záměru. Zákonodárce zvolil pro svůj záměr nešťastnou formulaci, kdy vyjmul z původního odstavce jednu alternativu, kterou přesunul do druhého odstavce, v němž formuloval novou základní skutkovou podstatu.*“⁸⁹ Podle učebnice Novotný, Vokoun, Šámal et. al. se také jedná o dvě základní skutkové podstaty, které obě vycházejí z uvedené základní definice krádeže a doplňují ji některým dalším alternativním znakem.⁹⁰ Tento názor sdílí také Jelínek a kol., který tvrdí, že formulace trestného činu krádeže je v zásadě přejata z předchozí úpravy v TZ 1961, tedy až na vytvoření dvou základních skutkových podstat a toto řešení nepovažuje za zdařilé.⁹¹ Názor o vyjádření recidivy v další základní skutkové podstatě není sdílen všeobecně a Chromý jej ve svém článku považuje přinejmenším za sporný.⁹² Také Kuchta se ve své učebnici nevyjadřuje jednoznačně o dvou základních skutkových podstatách a říká: „*Přisvojením si cizí věci zmocněním je trestným činem jen tehdy, jestliže je současně splněna alespoň jedna z dalších podmínek uvedených v § 205 odst. 1 písm. a) až e) či odst. 2. Bude-li splněno více těchto podmínek jako alternativních znaků skutkové podstaty, je mezi nimi vyloučena faktická konzumpce a skutek je nutné právně kvalifikovat tak, aby byly vystiženy všechny naplněné znaky, což by se mělo odrazit v úvahách o naplnění škodlivosti činu.*“ Speciální recidiva jako je tedy chápána jako okolnost podmiňující vyšší trestní sazbu.⁹³ Mezi autory, nezastávající názor o dvou základních skutkových podstatách je Kratochvíl, V., který ve svém článku vychází

⁸⁷ ŘÍHA, J. Nové pojetí trestného činu krádeže. *Trestněprávní revue*, 2009, č. 10, s. 294.

⁸⁸ Viz tisk PS PČR č. 410/0

⁸⁹ ŘÍHA, J. Nové pojetí trestného činu krádeže. *Trestněprávní revue*, 2009, č. 10, s. 294.

⁹⁰ NOVOTNÝ, O., VOKOUN, R., ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer, 2010, s. 164.

⁹¹ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, s. 649.

⁹² CHROMÝ, J. K právnímu pojetí recidivy v novém trestním zákoníku. *Trestněprávní revue*, 2009, č. 11, s. 328

⁹³ KUČHTA, J. a kol. *Kurz trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní čas.* 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 146.

z koncepce, že zpětnost je znakem kvalifikované skutkové podstaty navazující na skutkovou podstatu základní, uvedenou v § 205 odst. 1.⁹⁴

Přesvědčivou argumentaci odůvodňující pojmání odst. 2 jako další základní skutkové podstaty podává Říha ve svém článku, v němž se zabývá novým pojetím trestného činu krádeže. Pomocí systematického výkladu nám ukazuje, že i u jiných majetkových trestných činů se objevuje znak recidivy v druhých odstavcích, ale jsou zde významné formulační a obsahové rozdíly v pojmání této okolnosti.⁹⁵ Samotný zákonodárce nám výklad také příliš neusnadňuje a v důvodové zprávě uvádí, že zavádí samostatnou skutkovou podstatu, ačkoliv trestněprávní nauka tento pojem běžně nepoužívá. Srovnává s německou naukou, a má za to, že se jedná o obměnu samostatnou,⁹⁶ z čehož vyplývá, že ustanovení § 205 odst. 1 i 2 mají shodný základ a chrání společnost před stejnorodou trestnou činností. Obě z uvedených ustanovení ovšem jinak charakterizují omezující podmínky, za nichž je přisvojení si cizí věci trestné, v podstatných bodech (chráněném zájmu, jednání, následku, příčinné souvislosti i zavinění) jsou ale obě ustanovení konstruována stejně.⁹⁷ Pro určení, zda se jedná o skutkovou podstatu základní či kvalifikovanou, je nutné zkoumat znaky obou ustanovení. Ustanovení trestného činu krádeže ve znění před novelou zák. č. 330/2011 uvádí, že podle prvního odstavce § 205 je postihován pachatel, který si přisvojí cizí věc tím, že se jí zmocní, a zároveň splní některou podmínku uvedenou alternativně v písmenech a) až e). Podle druhého odstavce bude potrestán pachatel, který si přisvojí cizí věc tím, že se jí zmocní a zároveň byl za čin uvedený v odstavci 1 v posledních třech letech odsouzen nebo potrestán. Podle autora se tedy nejedná o dvě skupiny znaků, z nichž by jedna současně byla vždy obsažena ve druhé skupině, nejde tak o jeden kruh znaků vnořený do druhého, ale jde o tzv. křížící se kruhy, neboť uvedené skupiny mají společné pouze některé znaky a jiné nikoliv. Z předchozího výkladu je zřejmé, že se nemůže jednat o poměr obecného a zvláštního ustanovení ve smyslu privilegovaných a kvalifikovaných skutkových podstat, kterou jsou díky jednomu či více znakům v poměru speciality vůči základním skutkovým podstatám. Jedná se tedy o odlišnou formulaci oproti jiným majetkovým

---

⁹⁴ KRATOCHVÍL, V. Zpětná krádež podle trestního zákona a trestního zákoníku. *Trestněprávní revue*, 2011, č. 1, s. 16.

⁹⁵ Srov. § 206 odst. 2, § 209 odst. 2, § 213 odst. 2 a další zák. č. 40/2009 Sb.

⁹⁶ Za nesamostatnou obměnu se považují případy privilegovaných a kvalifikovaných skutkových podstat, nesamostatná obměna je konstruována tak, že k základní skutkové podstatě něco přistoupí, co jí obmění a způsobí zostření (kvalifikaci) nebo zmírnění (privilegování) základní skutkové podstaty, ale nesmí dojít k takové obměně v základních nebo jiných znacích, která by vedla k vytvoření nového typu deliktu. Samostatná obměna je charakterizována, že jde o nově vytvořenou skutkovou podstatu kombinací jedné základní skutkové podstaty s dalšími znaky nebo kombinací dvou skutkových podstat. Samostatná obměna a výchozí skutková podstata jsou v poměru speciality a jedná se o nepravou ideální konkurenci. (Říha, J. Nové pojetí trestného činu krádeže. *Trestněprávní revue* 10/2009).

⁹⁷ Usnesení NS ze dne 14. 11. 2011, sp. zn. 15 Tdo 706/2011. Dostupné z: <<http://nsoud.cz>>.

trestným činům, kdy je recidiva formulována jako kvalifikační okolnost, tedy okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby.⁹⁸

Důsledky problematicky formulovaného trestného činu krádeže ve smyslu § 205 odst. 2 se projevily značnou nejednotností při výkladu a aplikaci tohoto ustanovení v rámci rozhodovací činnosti soudů. Nejvyšší soud ČR se v několika svých rozhodnutích zabýval otázkou, zda se v druhém odstavci trestného činu krádeže jedná o základní či kvalifikovanou skutkovou podstatu nebo zda nejde o kombinaci obou těchto přístupů. V usnesení senátu 7 Tdo ze dne 16. prosince 2011 bylo konstatováno, že se jedná o dvě samostatné skutkové podstaty, kdy znaky přečinu krádeže podle ustanovení § 205 odst. 1 písm. a) až e) a znaky přečinu krádeže podle ustanovení § 205 odst. 2 jsou shodné v základní definici krádeže, která spočívá v tom, že pachatel si přisvojí cizí věc tím, že se jí zmocní a v tomto ohledu obě ustanovení poskytují ochranu stejnému objektu před stejným jednáním, proto je vyloučen jednočinný souběh obou přečinů podle těchto skutkových podstat. Dle tohoto rozhodnutí trestní zákoník považuje zpětnost za typově závažnější než jiné okolnosti určující spodní limit trestnosti, což je vyjádřeno v § 205 odst. 2 stanovením přísnější trestní sazby, a uvedenou konstrukcí ji nadřadil nad ostatní okolnosti. Senát na základě této úvahy učinil závěr, že tato konstrukce nesměřuje k aplikaci obou ustanovení, ale k tomu, aby v případě recidivy bylo aplikováno jen přísnější ustanovení § 205 odst. 2. Pokud jsou kromě zpětnosti dány i okolnosti, které jinak odpovídají znakům uvedeným v § 205 odst. 1 písm. a) až e), je na místě, aby je soud zhodnotil jako obecné přitěžující okolnosti a aby k nim přihlédl při ukládání trestu v rámci přísnější trestní sazby stanovené v § 205 odst. 2.⁹⁹ Senát 6 Tdo vyjádřil v usnesení ze dne 26. dubna 2011 jiný názor a to i přes skutečnost, že vycházel ze stejného závěru o dvou samostatných základních skutkových podstatách. Především zaujal jiný postoj k otázce přípustnosti jednočinného souběhu těchto přečinů. Ve své argumentaci se odkazuje především na již několikrát citovaný článek Říhy, J. Dále je zde uvedeno, že vyloučení jednočinného souběhu a postih pouze podle přísnějšího ustanovení není na místě, neboť nelze uvažovat o vyloučení z důvodu speciality a není zde dán ani vztah subsidiarity. Také je zde připomínána zásada, že je vždy nutné vyjádřit komplexně skutek a vystihnout jeho společenskou škodlivost i právní kvalifikaci a nelze proto v tomto případě pouze poukazovat na vyšší trestní sazbu v druhém odstavci ustanovení. Lze si představit i případy, kdy větší škodlivost bude mít okolnost naplňující některý znak ustanovení § 205 odst. 1 (současné naplnění více těchto znaků), zatímco recidiva samotná nebude tak výrazně zvyšovat škodlivost takového jednání pro společnost. Dalším argumentem svědčícím

---

⁹⁸ ŘÍHA, J. Nové pojetí trestného činu krádeže. *Trestněprávní revue*, 2009, č. 10, s. 295

⁹⁹ Usnesení NS ze dne 16. 2. 2011, sp. zn. 7 Tdo 23/2011. Dostupné z: <<http://nsoud.cz>>.

pro závěr, že jednočinný souběh těchto dvou ustanovení není vyloučen, je založen na tvrzení, že by opakované spáchání přečinu krádeže a odsouzení a potrestání pachatele za tento přečin ve lhůtě uvedené v ustanovení § 205 odst. 2 podmínku zpětnosti nikdy založit nemohlo. Pokud by byl skutek posouzen pouze podle druhého odstavce, taky by odsouzení a potrestání pachatele za takto kvalifikovaný skutek nezakládalo podmínky zpětnosti. Tím by došlo k nedůvodnému a nelogickému zvýhodnění části recidivujících pachatelů, které jistě nemohlo být zákonodárcovým úmyslem, protože takový důsledek by nekorespondoval s důvodovou zprávou a to především se snahou o zvýšení trestní sazby u recidivistů.¹⁰⁰ Senát Nejvyššího soudu 6 Tdo tedy dospěl k odlišnému právnímu závěru než senát 7 Tdo, a proto celou věc postoupil k rozhodnutí velkému senátu trestního kolegia Nejvyššího soudu (dále jen „velký senát“). Mezitím senát 8 Tdo v usnesení ze dne 23. června 2011 věc rovněž postoupil velkému senátu k rozhodnutí, protože dospěl při řešení tohoto právního problému k jinému závěru, než byly vyjádřeny senátem 7 Tdo a 6 Tdo. Senát 8 Tdo tedy přichází se třetím způsobem právní kvalifikace takových případů, ale ve svých úvahách se spíše přibližuje konstrukci senátu 6 Tdo, s tím že se snaží vzhledem ke komplikovanosti právní úpravy celou problematiku nazírat v širších souvislostech. Domnívá se, že v případě ustanovení § 205 odst. 2 se jedná o skutkovou podstatu zvláštní povahy, jež v sobě obsahuje základní i kvalifikovanou skutkovou podstatu. K tomuto závěru došel v souvislosti s názorovou nejednotností vyskytující se v předkládaných rozhodnutích senátů Nejvyššího soudu a také v názorové nejednotnosti v právní teorii, kde jsou v dílech různých autorů prezentovány odlišné názory.¹⁰¹ „Senát 8 Tdo tedy na základě důkladného rozboru právně teoretických a interpretačních pravidel posuzoval názorovou různost na řešení položené otázky a shledal, že i přes zmíněnou rozpornost jsou v názorech patrné prvky, jimiž se byť odlišné postoje propojují, a proto se ve svém stanovisku, jež velkému senátu předložil, v zásadě vyjádřil postoj, v němž dominuje názor, že u odstavce 2 jde o zvláštní skutkovou podstatu, která může stát i sama osobě, v případě, že ve skutku nejsou dány znaky uvedené v odstavci 1. V případě, že jsou dány skutečnosti, na něž dopadá odstavec 1 i 2, tak jde u odstavce 2 o skutkovou podstatu základní, avšak současně vyjadřující znak spočívající ve zpětnosti.“¹⁰² Tento závěr je možné dovodit ze znění odstavce 2, které přímo odkazuje na čin uvedený v odstavci 1. Nejedná se tedy o klasickou kvalifikovanou skutkovou podstatu ve smyslu stanovení okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby, přesto se však s ohledem na vymezení okolnosti recidivy a na přísnější sazbu uvedenou v tomto ustanovení jedná o zvláštní

---

¹⁰⁰ Usnesení NS ze dne 26. 4. 2011, sp. zn. 6 Tdo 1621/2010. Dostupné z: <<http://nsoud.cz>>.

¹⁰¹ Usnesení NS ze dne 23. 6. 2011, sp. zn. 8 Tdo 18/2011, Dostupné z: <<http://nsoud.cz>>.

¹⁰² Usnesení NS ze dne 14. 11. 2011, sp. zn. 15 Tdo 706/2011. Dostupné z: <<http://nsoud.cz>>.

skutkovou podstatu, která v sobě spojuje základní a současně kvalifikovanou skutkovou podstatu ve vztahu k odstavci 1. Současně ale nestanoví spodní hranici škody nikoliv nepatrné na cizím majetku a ani neopakuje znaky uvedené v písm. a) až e) vyjádřených v odstavci 1. Pokud by se při právním posouzení trvalo na jednočinném souběhu, tak by byl pachatel uznán vinným dalším přečinem krádeže podle § 205 odst. 2, aniž by přibyla jiná skutková okolnost, tedy byl by znán vinným za to, že se cizí věci zmocnil a je zde navíc samostatně kvalifikováno, že pachatelem je recidivista. Nastala by tak situace, kdy by byla nelogicky pachateli přičítána uvedená přitěžující okolnost za materiálně jedinou krádež, čímž dochází k neúměrnému zpříšňování trestní represe. Na závěr je možné dospět k závěru, že když stojí vedle sebe, tak se jedná o dvě základní skutkové podstaty, avšak v odstavci 2 navíc o zvláštní skutkovou podstatu vyjadřující znak zpětnosti. Tato ne zcela typická legislativní technika byla použita pro vyjádření a zdůraznění recidivy jako významného kvalifikačního momentu. Z těchto důvodů je třeba posuzovaný případ právně kvalifikovat jako jeden přečin krádeže podle § 205 odst. 1 písm. a) až e), odst. 2.¹⁰³

Velký senát 15 Tdo se ve svém usnesení ze dne 14. listopadu 2011 pokouší shrnout všechny předchozí teoretické přístupy a právní závěry senátů 7 Tdo, 6 Tdo a 8 Tdo. Jedná se o určitou syntézu předchozí argumentace, ze které je možné použít či souhlasit pouze s částí, kdy v některých rozhodnutích se jedná o část větší a někde pouze o část menší. Se závěry senátu 7 Tdo se ztotožnil pouze do té míry, která popírá možnost jednočinného souběhu, Odmítnutí závěru, že postačí pouze právní kvalifikace podle § 205 odst. 2, je již přesvědčivě podloženo argumentací, kterou ve svých rozhodnutích použily senáty 6 Tdo a 8 Tdo. Velký senát se ztotožnil s námitkou senátu 8 Tdo, že akceptování jednočinného souběhu (ve smyslu názoru senátu 6 Tdo) by znamenalo, že pachatel je za zcela shodné jednání, které je již kvalifikováno podle § 205 odst. 1, uznán znovu vinným dalším přečinem krádeže podle § 205 odst. 2, aniž by přibyla další jiná skutková okolnost, jež by vyplývala z průběhu pachatelova činu. Jednalo by se tedy o neúměrné zpříšňování trestní represe.¹⁰⁴ Závěrem tedy velký senát uvádí: „S přihlédnutím ke všem těmto argumentům je třeba trvat na závěru, že nejde o jednočinný souběh stejnorodý dvou skutkových podstat trestného činu krádeže, ale jde o jeden skutek a jeden trestný čin, který je třeba kvalifikovat podle § 205 odst. 1 písm. a až e), odst. 2. Uvedená právní kvalifikace odpovídá smyslu trestní odpovědnosti pachatele a je souladu s obecnými zásadami pojmu trestného činu a jeho znaků, přitom respektuje, že čin pachatele musí být posouzen vždy podle všech znaků vyjádřených v zákoně, jakož i to, že obviněný nemůže být uznán vinným

¹⁰³ Usnesení NS ze dne 23. 6. 2011, sp. zn. 8 Tdo 18/2011, Dostupné z: <<http://nsoud.cz>>.

¹⁰⁴ Usnesení NS ze dne 14. 11. 2011, sp. zn. 15 Tdo 706/2011. Dostupné z: <<http://nsoud.cz>>.

dvakrát za materiálně jeden přečin krádeže. Současně je s tímto právním posouzením eliminována nadměrná tvrdost zákona, neboť pachatel je za jedno jednání, jež se odráží jen v jednom trestném činu, odsouzen toliko za tento trestný čin, a nedochází tak k nelogickému jednočinnému souběhu dvou stejných trestných činů. Za toto jednání je pachatel postižen podle přísnější podoby vyjádřené ve zvláštní skutkové podstatě, která však odráží dostatečně nejen společenskou škodlivost, ale i povahu a závažnost spáchaného činu.“¹⁰⁵

Zákonem č. 330/2011 Sb. došlo k významné novelizaci TZ, která nabyla účinnosti k 1. 12. 2011. Na základě požadavků praxe bylo touto novelou změněno znění ustanovení § 205 odst. 2 na současné: „*Kdo si присvojí cizí věc tím, že se jí zmocní, a byl za takový čin v posledních třech letech odsouzen nebo potrestán, bude potrestán na odnětí svobody šest měsíců až tři léta.* Dosavadní slovní spojení „čin uvedený v odstavci 1“ bylo nahrazeno slovy „takový čin“.¹⁰⁶ Ve zvláštní části důvodové zprávy je uvedeno, že cílem této změny je možnost efektivnějšího postihu recidivy, zejména v případech majetkové trestné činnosti.¹⁰⁷

K této novele TZ se ještě před nabytím účinnosti vyjadřoval ve svém rozhodnutí velký senát. Konstatoval, že změna stávajícího znění ve smyslu tohoto zákona nikterak nezmění ani závěry o tom, že v ustanovení § 205 odst. 1 a v ustanovení § 205 odst. 2 jde o samostatné základní skutkové podstaty, ani o zvláštní povaze vzájemného vztahu mezi nimi, půjde-li o případ právního posouzení skutku v případě, kdy jsou podle skutkových zjištění dány podmínky pro použití ustanovení § 205 odst. 1 písm. a) až e) a současně i podle § 205 odst. 2. Podstatná změna je v tom, jaký okruh trestných činů může založit podmínku zpětnosti. Zatím bylo možné uvažovat pouze o činu, který vykazuje znaky přečinu podle § 205 odst. 1, nyní se bude recidiva vztahovat na všechny činy naplňující zákonné znaky spočívající v присvojení si cizí věci jejím zmocněním.

I. 4. Penitenciární (penologické) pojetí kriminální recidivy

Otázka problému recidivy vyvstává dle Suchého také v souvislosti s výkonem trestu odnětí svobody u osob, které se opakovaně dopouští trestné činnosti, a není proto možné, aby výkon trestu probíhal stejně jako u prvopachatelů. *Kritéria rozdílného přístupu vůči recidivistům mohou být různá a odůvodňují nutnost zabývat se recidivou i ve smyslu*

---

¹⁰⁵ Usnesení NS ze dne 14. 11. 2011, sp. zn. 15 Tdo 706/2011. Dostupné z: <<http://nsoud.cz>>.

¹⁰⁶ VANTUCH, P. Novela trestního zákoníku a trestního řádu provedená zákonem č. 330/2011 Sb. *Trestní právo*, 2012, č. 1, s. 8-9.

¹⁰⁷ Viz tisk PS PČR č. 297/0

penitenciárním.¹⁰⁸ V souvislosti s osobností pachatele recidivisty hovoří Suchý o typickém recidivistovi, který je charakterizován především trestnou činností, za kterou vykonal již několikrát trest odnětí svobody a jehož kriminální minulost je zatížena spácháním většího počtu trestných činů. Tyto recidivisty označuje jako penitenciární, či jako multirecidivisty a klade je proti náhodným či příležitostným recidivistům.¹⁰⁹

*Převládající názory slučují penologické a penitenciární pojetí recidivy, kterou souhrnně definují prostřednictvím pachatele, jenž se ocitne alespoň podruhé ve výkonu trestu odnětí svobody.*¹¹⁰ Kratochvíl ve své učebnici uvádí, že je možné obě pojetí rozlišovat, kdy penologii charakterizuje jako vědu zabývající se trestními sankcemi obecně a zajímá ji jejich výkon, zacházení s pachateli, účinky a efektivnost zvolených trestů. A současně uvádí, že penitenciaristika se zaměřuje hlavně na nepodmíněný trest odnětí svobody. Uvádí, že cílem penologického pojetí bude vybrat pro pachatele recidivistu odpovídající a účelný druh trestu, kdežto penitenciární pojetí umožňuje stanovit pachateli recidivistovi adekvátní vězeňský režim. Obě vědní disciplíny by si pak měly položit otázku, z jakého důvodu se předchozí uložený trest minul účinkem a proč dochází u těchto pachatelů k opakovanému páčání trestné činnosti.¹¹¹ Novotný, Zapletal a kol. ve své učebnici penologické a penitenciární pojetí nerozlišují a používají tyto pojmy promiscue. Pojem recidivy ve smyslu penologickém (penitenciárním) je tedy naplněn, pokud je stejná osoba nejméně podruhé ve výkonu trestu odnětí svobody.¹¹²

Penologické (penitenciární) pojetí recidivy je tedy užší než pojetí recidivy v trestněprávním smyslu, neboť eviduje pouze pachatele, kteří byli již dřív věznění. V rámci vnitřní diferenciacie trestu, by měl výkon trestu odnětí svobody u těchto osob probíhat odlišně, než u osob, které jsou vězněny poprvé. Předchozí trest se zde minul výchovným účinkem, což znamená, že resocializační působení na pachatele bylo neúspěšné a je třeba tomu přizpůsobit metody a prostředky působení při výkonu dalšího trestu odnětí svobody. Tyto aspekty penologického (penitenciárního) pojetí byly vyjádřeny také v ustanovení § 39a odst. 2 písm. a) a b), které upravovalo diferenciovaný výkon trestu odnětí svobody v jednotlivých typech věznic podle kriminální minulosti odsouzeného.¹¹³ Lze shrnout, že takto chápaná recidiva má hlavní význam z hlediska metod a prostředků, jimiž by bylo možné působit na pachatele recidivistu ve výkonu trestu odnětí svobody a toto působení je odlišné než u osoby, která je ve výkonu

---

¹⁰⁸ SUCHÝ, O. *Recidiva. Komparativní studie I.* Praha: VÚK, 1971, s. 216.

¹⁰⁹ SUCHÝ, O. *Příčiny a prevence recidivy.* Praha: VÚK, 1983. s. 36.

¹¹⁰ KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. 2. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2012, s. 408.

¹¹¹ KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. 2. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2012, s. 408.

¹¹² NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie.* 3. vyd. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2008, s. 139.

¹¹³ MAREŠOVÁ, A., BLATNÍKOVÁ Š. *Kriminální recidiva a recidivisté.* Praha: IKSP, 2011. s. 10.

trestu odnětí svobody poprvé.¹¹⁴ Recidiva v tomto pojetí může také sloužit jako kritérium účinnosti programů zacházení s pachateli nebo intervenčních aktivit společnosti. Zde bývá bráno v úvahu zpravidla dvouleté období následující po propuštění pachatele z výkonu trestu odnětí svobody.¹¹⁵

Penologická (penitenciární) recidiva má význam ve smyslu trestněprávním, a to při úvahách o ukládání trestu, kdy k ní může soud přihlídnout a je oprávněn tuto okolnost pokládat přitěžující ve smyslu ustanovení § 42 písm. p). Dále je tento aspekt recidivy rozhodující pro výkon trestu z hlediska zařazování odsouzených do jednotlivých typů věznic ve smyslu ustanovení § 56 odst. 2. V některých případech na recidivě závisí naplnění zákonných znaků skutkové podstaty, jako tomu je v případě ustanovení § 205 odst. 2 u trestného činu krádeže.¹¹⁶ Z penitenciárního pojetí mají význam relevantní údaje o stavu a vývoji recidivy zachyceny ve statistických přehledech Vězeňské služby ČR. Tato kriminální statistika pojímá recidivu stejně, jako bylo výše uvedeno u penitenciárního (penologického) pojetí, to znamená, že tatáž osoba musí být alespoň podruhé ve výkonu trestu odnětí svobody.¹¹⁷ Statistické údaje o recidivě osob po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody poukazují na to, že institut výkonu trestu odnětí svobody nemůže vždy zajistit nápravu pachatele a ani postpenitenciární praxe nemůže zajistit integraci psychosociálně narušeného jedince po propuštění do společnosti ve všech případech.¹¹⁸ Je proto nutné rozvíjet instituty postpenitenciární péče a věnovat se na systémové úrovni prevenci a to především u mladistvých osob, které patří mezi rizikové skupiny z hlediska kriminální recidivy. Právě u těchto osob představuje riziko opětovného páchání trestné činnosti zvýšené nebezpečí.¹¹⁹

---

¹¹⁴ SUCHÝ, O. *Příčiny a prevence recidivy*. Praha: VÚK, 1983. s. 89-90.

¹¹⁵ BLATNÍKOVÁ, Š., NETÍK, K. *Predikce vývoje pachatele*. Praha: IKSP, 2008, s. 116.

¹¹⁶ KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 408.

¹¹⁷ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. 3. vyd. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2008, s. 139.

¹¹⁸ KOZOŇ, A. Náhled na prevenci recidivy jedinců v penitenciární a postpenitenciární starostlivosti. *Justiční revue*, 1992, č. 8-9, s. 8.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 8.

II. Osobnost pachatele recidivisty

II. 1. Pojem osobnosti pachatele

Ve své práci „Příčiny a prevence recidivy“, Suchý vysvětluje důležitost zkoumání osobnosti pachatele z hlediska kriminální recidivy: „*Analýza příčin recidivní trestné činnosti ukazuje, že tyto příčiny nelze charakterizovat a plně chápat, aniž by byl brán náležitý zřetel na osobnost pachatele recidivisty, na její podstatu, zvláštnosti, procesy jejího formování.*“¹²⁰ Hovoří zde o trestné činnosti jako spolupůsobení objektivních a subjektivních faktorů a v této souvislosti poukazuje na skutečnost, že v genezi recidivní trestné činnosti hraje osobnost pachatele recidivisty prvořadou roli, neboť se vyznačuje určitými specifiky, tak jako je považována za specifickou sama koncepcí a jednotlivá pojetí recidivy.¹²¹ Pachatel recidivista se liší od ostatních pachatelů především neúčinností předchozího resocializačního působení.¹²² Dále existují určité osobnostní dimenze, jimiž se pachatel recidivista liší od pachatele nerecidivisty způsobující selhání resocializačního působení.¹²³ Zkoumání osobnosti pachatele recidivisty musí nutně vycházet ze zkoumání osobnosti pachatele obecně. Vychází se zde z předpokladu, že vlastnosti související s trestnou činností pachatele, stejně tak korelují s trestnou činností pachatele recidivisty. Osobnost recidivujícího pachatele je ve srovnání s nerecidivujícím pachatelem charakterizována rozvinutějším komplexem sociálně a psychologicky negativních vlastností a jejich intenzivnějším vzájemným působením a v důsledku toho větší pohotovostí spáchat trestný čin. Toto platí především pro penitenciární recidivisty, kteří byli pro opakovanou trestnou činnost již několikrát ve výkonu trestu odnětí svobody a jejichž kriminální minulost je zatížena spácháním většího počtu trestných činů.¹²⁴ V této souvislosti si je také možné položit otázku, zda se osobnost pachatele liší od osobnosti nepachatele. Dle Suchého pachatele charakterizuje jeho větší či menší společenská nepřizpůsobivost a nebezpečnost. S jeho kriminálním chováním souvisí jednotlivé osobnostní znaky, jakými mohou být emoční labilita, neuroticismus, paranoidita, schizoidita, agresivita, citová chladnost, extroverze, negativní sebehodnocení atp. Jen souhrn vlastností osobnosti,

---

¹²⁰ SUCHÝ, O. *Příčiny a prevence recidivy*. Praha: VÚK, 1983. s. 29.

¹²¹ SUCHÝ, O. Postavení nebezpečných recidivistů v mezinárodním srovnání. *Právní rozhledy*, 1994, č. 11, s. 403.

¹²² SUCHÝ, O. *Příčiny a prevence recidivy*. Praha: VÚK, 1983. s. 29.

¹²³ SUCHÝ, O. Postavení nebezpečných recidivistů v mezinárodním srovnání. *Právní rozhledy*, 1994, č. 11, s. 403.

¹²⁴ SUCHÝ, O. *Příčiny a prevence recidivy*. Praha: VÚK, 1983. s. 35-36.

jejich struktura a vzájemné vztahy mohou dát odpověď na otázku, proč právě ony v souvislosti s motivací vedou ke spáchání trestného činu.¹²⁵

Pojem pachatele trestného činu lze ve smyslu trestněprávní nauky vymezit tak, že pachatelem trestného činu je ten, kdo svým jednáním naplnil znaky skutkové podstaty trestného činu nebo jeho pokusu či přípravy, je-li trestná.¹²⁶ Pojem pachatele jako subjektu trestného činu musíme odlišovat od pojmu osoby pachatele, jenž má rozhodující význam z hlediska povahy a závažnosti trestného činu (srov. § 39 odst. 1 a 2 TZ) a zejména pro účel a ukládání trestních sankcí, jako právních následků základu trestní odpovědnosti. Zatímco pachatel fyzická osoba je jako subjekt vymezen znaky věku, přičetnosti, zvláštní vlastností, způsobilostí nebo postavením, tak osoba pachatele je charakterizována vlastnostmi vztahujícími se k jeho osobnosti, kterými mohou být zmenšená přičetnost¹²⁷, polehčující okolnosti vztahující se k osobě pachatele¹²⁸, přitěžující okolnosti vztahující se k osobě pachatele¹²⁹ či hlediska pro zařazování odsouzených do základních typů věznic. Vedle pojmu osoby pachatele mají význam také poměry pachatele a jeho případná možnost nápravy (srov. § 39 odst. 1 TZ). Poměry pachatele jsou chápány jako osobní, rodinné, majetkové a jiné, které charakterizují osobu pachatele jako objekt trestní sankce. Nesouvisejí přímo se spácháním trestného činu, ale týkají se hodnocení jeho osobnosti, a proto mohou významně ovlivnit úvahy o trestní sankci. Možnost nápravy pachatele charakterizuje jeho osobnost z hlediska stanovení prognózy dalšího vývoje jeho chování na základě dosavadního života v konkrétním sociálním prostředí, jeho osobnostních vlastností a jejich souvislosti se spáchaným trestným činem a jeho následky s přihlédnutím k případným deformacím osobnosti a škodlivým návykům, což po celkovém zhodnocení směřuje k predikci působení uvažovaného trestu na pachatele (srov. R 23/1967).¹³⁰

Kriminologické pojetí pojmu pachatele je výrazně širší než trestněprávní vymezení a neomezuje se pouze na osoby, které se dopustily činu označených zákonem jako trestné činy, ale zajímá se rovněž o některé osoby, které orgány činné v trestním řízení nestíhají a ani se o ně nezajímají. Tento kriminologický aspekt vymezení pojmu věnuje pozornost i dalším jedincům, kteří svým věkem (děti), nebo stavem vědomí (nepřičetnosti) přesahují rámec vymezený trestním právem a také se zabývá osobami, které již trest za spáchaný trestný čin odpykávají, ale i těmi, kdo jsou označováni jako potenciální pachatelé. Současně se zajímá o

---

¹²⁵ SUCHÝ, O. *Příčiny a prevence recidivy*. Praha: VÚK, 1983. s. 36 – 37.

¹²⁶ Srov. § 22 odst. 1 zák. č. 40/2009 Sb.

¹²⁷ Srov. § 27, 40, 47 zák. č. 40/2009 Sb.

¹²⁸ Srov. § 41 písm. b), f) a o) zák. č. 40/2009 Sb.

¹²⁹ Srov. § 42 písm. b), c) a p) zák. č. 40/2009 Sb.

¹³⁰ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139*. Komentář. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. s. 319-321.

jedince, jenž se vyznačují tzv. sociálněpatologickým chováním (je zde abúsus drog či alkoholu, prostituce, extremismus, gambling apod.).¹³¹

V kriminologii je základním pojmem ve vztahu k pachateli trestného činu osobnost pachatele, která je chápána kriminologií i psychologií jako organizovaný, dynamický a interindividuálně odlišný celek psychofyzických dispozic, determinující průběh a projevy psychických procesů (reakcí), odrážejících se v chování a jednání.¹³² Celkový obraz pachatele a především popis jeho osobnosti jsou nezbytným zdrojem pro pochopení a vysvětlení jeho kriminálního jednání, zaměření se na zacházení s ním s cílem eliminovat opakování kriminálního jednání a predikci jeho dalšího vývoje.¹³³ V souvislosti s osobností pachatele se psychologie zajímá především o dvě otázky a to, kdy jedinec dospívá k připravenosti jednat kriminálním způsobem a zda se pachatel odlišuje určitými psychickými zvláštnostmi od ostatních osob (nepachatelů, zákonů dbalých osob).¹³⁴ Rozhodující význam při posuzování osobnosti pachatele má zjištěná motivace jeho kriminálního jednání, kterým je bezprostřední soubor příčin spáchání konkrétního deliktu. Do motivace se může promítat souvislost mezi kriminálním jednáním a určitou osobnostní specifickou poruchou (též jako disociální, asociální, antisociální či psychopatická porucha osobnosti). Dále jsou při posuzování osobnosti pachatelů brány v potaz různé psychické zvláštnosti ve smyslu různých abnormalit, jimiž mohou být intelekt mimo normu, sexuální úchylinky, duševní nemoci a poruchy, stavy snížené přičetnosti, výskyt závislosti na návykových a jiných psychiku ovlivňujících látkách apod. Významnými charakteristikami k odlišení a zpřesnění popisu osobnosti pachatele mohou být i klasické vlastnosti jako jsou temperament, charakter, volní vlastnosti apod. Dále to mohou být sociální podmínky jeho vývoje a projevů, včetně rodinného a výchovného prostředí, širšího společenského začlenění, způsobu využívání volného času, vzdělání, výběr povolání, ale i chování při výslechu, chování ve výkonu trestu odnětí svobody, způsobu života po propuštění z výkonu trestu odnětí svoboda a další.¹³⁵ Psychologické zkoumání pachatele pokračuje v dnešní době poněkud jiným směrem, než tomu bylo v předchozích výzkumech a zaměřuje se především na co nejpřesnější poznání osobnosti pachatelů a jejich vnitřní diferenciaci do určitých typů. Namísto snahy o poznání, jak se od sebe liší pachatel od nepachatele, si odborníci

---

¹³¹ GRIVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 4. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014. s. 87.

¹³² NAKONEČNÝ, M. *Základy psychologie osobnosti*. Praha: Management Press, 1993, s. 12.

¹³³ BLATNÍKOVÁ, Š., MAREŠOVÁ, A. Pachatelé trestných činů, kriminální recidiva a predikce. IN *Kriminalita očima kriminologů aut. Miroslav Scheinost a kol.* IKSP: Praha, 2010. s. 84.

¹³⁴ ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 59.

¹³⁵ BLATNÍKOVÁ, Š., MAREŠOVÁ, A. Pachatelé trestných činů, kriminální recidiva a predikce. IN *Kriminalita očima kriminologů aut. Miroslav Scheinost a kol.* IKSP: Praha, 2010. s. 84-85.

kladou otázku, jak se od sebe liší pachatelé navzájem. Psychologické typologie vycházejí z předpokladu, že určité vlastnosti se sdružují a vytvářejí tak typické konstelace, podle kterých lze veškerou populaci rozčlenit do několika stanovených osobnostních typů. Takovéto přiřazení určitých vlastností může být využito pro poznání osobnosti pachatele a může být prakticky využito pro predikci nebo efektivní ovlivňování jeho chování. Typologie osobnosti tedy slouží jako *nástroj poznávání osobnosti konkrétního pachatele a současně se uplatňuje jako vodítko pro diferencovaný přístup k pachateli*.¹³⁶

II. 2. Typologie pachatele a vybrané teorie

Snaha o zobecnění poznatků o osobách pachatelů trestných činů, které by nám poskytly odpovědi na otázku, zda se tyto osoby zásadně liší po stránce svého psychického či dokonce fyzického založení od většiny, respektující morální i právní normy. A pokud by tomu tak bylo, jaké psychické vlastnosti a charakteristiky diferencují sociálně přizpůsobeného jedince od kriminální osobnosti.¹³⁷ Snaha o zobecnění poznatků o těchto osobách byla vždy součástí zkoumání kriminality a doprovázely ji pokusy zařadit pachatele podle určitých znaků, které se u nich vyskytují častěji než u běžné populace.¹³⁸ Můžeme tedy konstatovat, že od doby tradiční kriminologie až po současnost, je otázka, kdo je „zločinec“ stále aktuální, a to i přes významné změny v koncepci trestního práva a justice.¹³⁹

Typologie v kriminologii umožňuje rozčlenit pachatele trestných činů podle určitých kritérií, znaků či souboru znaků do skupin, z nichž každou lze poté charakterizovat pomocí určitého modelu, prototypu či typu. *Typ ve vztahu k osobnostem lidí bývá nejčastěji definován jako určitý komplex vlastností, rysů či jiných znaků osobnosti, které sice nepostihují celou osobnost jedince, ale jsou společné většímu počtu osob, z nichž podle výskytu právě těchto znaků lze vytvořit dílčí skupinu v rámci konkrétní typologie*.¹⁴⁰ Vznik prvních kriminologických typologií byl spojen především s osobností pachatele a to na úkor zohlednění podílu situace na kriminálním činu, úlohu oběti a vlivu širších společenských podmínek. S rozvojem sociologie se při vytváření kriminologických typologií začínají brát v úvahu i sociální podmínky

---

¹³⁶ ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 60-61.

¹³⁷ Tamtéž, s. 59.

¹³⁸ GRIVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 4. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014. s. 88.

¹³⁹ KAISER, G. *Kriminologie*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1994. s. 184.

¹⁴⁰ GRIVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 4. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014. s. 89.

ovlivňující život pachatele a důraz z osobnosti pachatele se přenáší na vliv sociálního prostředí na kriminální jednání pachatele a na vliv stavu společnosti na vznik kriminality. Časté je rozdělení typologií podle vlivů, které na utváření osobnosti preferují kriminologové. Na základě toho je možné rozlišovat teorie, připisující rozhodující vliv biologickým dispozicím (včetně genetických), psychickým dispozicím nebo vlivu sociálního prostředí. Klasickým představitelem skupiny typologií preferující vliv biologických dispozic na utváření osobnosti delikventa je Lombrosova teorie o tzv. rozeném zločinci.¹⁴¹ Snaha o odhalení biologické podmíněnosti kriminality, o kterou se pokoušel svým objevem „stigmatu atavismu“, byla později vyvrácena. Nebyly ovšem zavrhnuty koncepty zkoumající dědičné faktory a jejich souvislosti s kriminalitou. Koncem 20. století se opět vrací zájem zabývat se výzkumem dědičných dispozic, vlivem hormonů, tranzitérů a dalších biochemických substancí v souvislosti s genezí kriminality.¹⁴² Typologie upřednostňující vliv psychických dispozic na utváření osobnosti jsou velmi rozmanité a rozdíly mezi jednotlivými přístupy a školami nalezneme v závislosti na tom, jaké jsou používány metody (zda spíše psychologické či psychiatrické) a nástroje ke zkoumání, diagnostice a terapii zjištěných deviací a anomálií v osobnostním vývoji a struktuře delikventního jedince. *Pozornost je stále více zaměřována na uplatnění výzkumných poznatků při přesnějším, včasnějším a účinnějším odhalování a korekci osobnostních abnormalit s cílem předejít či alespoň snížit pravděpodobnost výskytu další kriminality.*¹⁴³ Zvláštní místo v této kategorii typologií zaujímá koncepce ztotožňující pachatele s psychopatem. Typologie zdůrazňující rozhodující vliv sociálního prostředí na utváření osobností pachatele vycházející především ze zkoumání sociálního prostředí pachatele, procesu sociálního učení, hodnotových orientací pachatele a jeho sociálního začlenění. Mnohé z těchto typologií navazují na teorii diferenciovaného sdružování E. H. Sutherlanda. V této teorii je kriminální chování výsledkem sociálního učení a popírá se zde rozhodující význam osobnostních rysů pachatele při páchání trestné činnosti, zločinci jsou tedy ve své většině normálními, duševně zdravými lidmi.¹⁴⁴

Na současné úrovni poznání se tedy nepodařilo prokázat existenci typických psychických charakteristik, které by předurčovaly jedince ke kriminálnímu jednání a vyskytovaly by se tak pouze u skupiny pachatelů. Teorie předpokládající dědičné „zločinecké založení“, jenž by jedince na principu předurčenosti popoháněly ke kriminálnímu jednání, se

---

¹⁴¹ NOVOTNÝ, O, ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. 3. vyd. Praha: ASPI-Wolters Kluwer, 2008. s. 121-123.

¹⁴² VÁLKOVÁ, H. KUČHTA, J. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vyd., Praha: C. H. Beck, 2012, s. 63.

¹⁴³ Tamtéž, s. 71.

¹⁴⁴ GRŮVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 4. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014. s. 93.

ukázaly jako liché a ničím nepodložené. Z dnešního pohledu se jeví jako téměř jisté, že určité abnormality, které našel Lombroso u pachatelů jsou rovnoměrně rozptýleny v celé populaci, přesněji řečeno v jejích určitých vrstvách a tato vrstva nemusí být nutně kriminální. Na druhé straně ovšem existují významné studie, potvrzující vyšší pravděpodobnost možného kriminálního jednání u jedince, v důsledku vysoce rizikové kombinace zcela určitých vlastností.¹⁴⁵

II. 2. 1. Hledání „rozeného zločince“

Vývoj poznání v této oblasti procházel různými extrémními názory a spadá až do druhé poloviny 19. století, kdy vznikaly rané biologické teorie preferující vliv biologických dispozic na utváření osobnosti delikventa. Tyto teorie jsou založeny na skutečnosti, že trestné činy nejsou páčány na základě promyšleného chování a jejichž konání může být zabráněno vhodnou pohružkou trestu, ale jsou spíše důsledkem vrozených abnormalit jedince. Individuální fyzické rysy a tělesná konstituce spojené s psychologickým založením osoby způsobují porušování pravidel moderní společnosti. Tyto rané biologické teorie tedy chápaly zločince jako odlišnou skupinu osob, které jsou ze své biologické podstaty jiní než zbytek nekriminální populace.¹⁴⁶ Nejvýznamnější osobou tohoto směru byl italský lékař, biolog a kriminolog Cesare Lombroso, který je autor teze o existenci zločince jako odlišného antropologického typu. Tato teorie byla obsažena v jeho hlavním díle „L'Uomo delinquente“ (Delikventní člověk), poprvé vydaném v roce 1876. Práce byla publikována na základě systematického výzkumu a vychází z antropologických poznatků snažících se vysvětlit podstatu a původ zločince. Tento „rozený zločinec“ má zvláštní charakterizující anatomické, fyziologické a psychologické znaky. Tyto psychické a fyzické anomálie byly nazývány jako stigmata a jsou jimi zejména jiná stavba lebky, délka končetin, vyvinutí smyslových orgánů atp. Zločinci jsou dle něj zvláštní lidský druh, u nichž se v různém stupni a formě projevuje sounáležitost s dřívějšími pralidmi (atavismus). Současně se jedná o dědičně determinovaného jedince s vlohami k páčání zločinu.¹⁴⁷ Zvláštní důležitost byla také přikládána psychologickým znakům, jež byly rozděleny do dvou hlavních anomálií, kterými jsou morální necitelnost zbavující pachatele veškerých výčitek svědomí a také lehkomyšlnost a ješitnost.

---

¹⁴⁵ ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 59-60.

¹⁴⁶ ASKERS, R. L. *Criminological theories. Introduction, Evaluation and Application*. 5. vyd. New York: Oxford University Press, 2009. s. 47-48.

¹⁴⁷ VÁLKOVÁ, H. KUČHTA, J. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vyd., Praha: C. H. Beck, 2012, s. 57.

Podle této teorie jsou „rození zločinci“ předčasně vyspělí a již v mládí se dopouštějí trestné činnosti. Na základě poznatků tohoto učení jsou tito zločinci nenapravitelní, což z nich činí velké nebezpečí pro společnost, ze které by měli být eliminováni. Je požadováno, aby takoví zločinci byli odsouzeni k trestu smrti, doživotní deportaci nebo internaci neurčitého trvání. Lombroso vedle „rozeného zločince“ rozlišoval ještě další kategorie zločinců, kterými byli zločinci duševně choří páchající trestné činy pod vlivem duševní choroby, zločinci ze zvyku, u nichž jsou dány příčinný exogenní a ke zločinu je přivádí zkažené sociální prostředí, v němž žili, dále zločinci příležitostní, kteří nemají přirozený sklon k páčání trestné činnosti a byli k ní přivedeni vnějšími okolnostmi vyplývajícími z podmínek prostředí a konečně zločinci z afektu nepředstavující žádné nebezpečí pro společnost, neboť se trestného činu dopouštějí pouze v silném rozrušení a svého činu posléze velmi litují.¹⁴⁸

Klasifikace zločinců opírající se především o antropologická hlediska, jež je také nazývána pozitivistickou školou, vyvolává vážné výhrady opírající se především o nemožnost vědecky prokázat existenci vrozené náklonnosti k páčání trestné činnosti. Lombrosovi bylo kromě metodologických vad v jeho výzkumech, tedy jeho srovnávání vězeňské a normální populace, jejíž vzorek vybíral z osob nemocničních pacientů a vojáků, vytýkána také beztrestnost zločince z afektu bez ohledu na závažnost spáchaného trestného činu a jeho společenskou škodlivost. Pozitivisté reagovali na koncepci klasického trestního práva z konce 18. století, které své myšlenky formulovalo na postulátu legality trestných činů a trestů a snahy o odstranění soudcovské libovůle. Hlavním představitelem tohoto směru byl, Cesare Beccaria, jenž proklamoval ve svém díle z r. 1764 „O trestných činech a trestech“ dnes obecně přijímané zásady *nullum crimen sine lege* a *nulla poena sine lege*.¹⁴⁹ Zjednodušeně lze říci, že pozitivistické teorie se oproti klasickým trestněprávním teoriím zabývaly především osobou pachatele a zapomínaly, že nemůže být pachatele, bez trestného činu.¹⁵⁰ Ačkoliv se v současnosti tyto teorie založené na zkoumání vztahu abnormálních nálezů nebo poruch v biologické podstatě člověka a jeho kriminálního jednání, mohou zdát jako zjednodušené a ve většině aspektů překonané, tak nelze popřít významný přínos Lombrosa a jeho následovníků pro kriminologii jako celek. Pozornost si jistě zaslouží jeho komplexní přístup ke zkoumání příčin vedoucím k páčání kriminální činnosti, kdy vedle dědičných znaků zmiňuje také sociální, kulturní a ekonomické faktory.¹⁵¹

---

¹⁴⁸ SUCHÝ, O. *Recidiva. Komparativní studie I.* Praha: VÚK, 1971, s. 25-28.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 5.

¹⁵⁰ SUCHÝ, O. *Recidiva. Komparativní studie I.* Praha: VÚK, 1971, s. 30 – 31..

¹⁵¹ LILLY, R. J., CULLEN F. T., BALL R. A. *Criminological theory. Context and Consequences.* 5. vyd. SAGE Publications, 2011, s. 25.

II. 2. 2. Teorie labelingu

Určitém protipólem Lombrosovy koncepce o rozeném zločinci, jenž se zásadním či alespoň podstatným způsobem odlišuje od zbytku nekriminální populace je teorie labelingu z druhé poloviny 20. století. Zde se pachatel liší pouze tím, že je jeho jednání označeno formálními instancemi sociální kontroly jako kriminální.¹⁵² Vychází se zde z teze, že primární deviace plodí deviaci sekundární spočívající v pokračujícím porušování a napadání norem. Příčiny této sekundární deviace jsou však zásadně odlišné a lze je vyjádřit jako proces získání určité etikety (angl. label) v průběhu institucionalizované reakce ze strany institucí prosazující právo. Tato etiketa ovlivňuje chování sociálního okolí k jejímu majiteli, která spočívá v negativním vnímání a přijímání takové osoby. Tím dochází ze strany společnosti k tlaku na etiketovanou osobu a v podstatě snižování jejích šancí na resocializaci. Jedná se o určitou ironii státní intervence, která se ve snaze o nápravu takové osoby, stane vlastně příčinou pro opakování kriminální činnosti. Osoba tedy postupně začne etiketu přijímat a vyhoví tak tlaku plynoucímu z očekávání okolí. Tento popsany mechanismus je klíčovou hypotézou teorie etiketování (angl. labeling approach) a objasňuje její stanovisko k příčinám vzniku kriminální kariéry chronicky recidivujících jedinců.¹⁵³

Argumentace teorie labelingu je založena na východisku, že etiketizace a následné zacházení s osobami, které porušili právo, vede v důsledku k opačnému chování, než kterého by mělo být dosaženo systémovými opatřeními prevence takového chování. Už u raných kriminologů jakými byli Jeremy Bentham či několikrát zmiňovaný Cesare Lombroso je možné sledovat zmínky o nevhodném působení vězení či obdobných druhů trestů na budoucí vývoj osoby pachatele. Lombroso při svých empirických výzkumech konstatoval, že ponižující vliv vězeňského života a kontakt s dalšími spoluvězni může u příležitostného zločince vést k jeho proměně ve zločince ze zvyku. Edwin Lemert v roce 1951 rozlišil mezi dvěma typy deviace, jenž jsou nazývány jako primární a sekundární deviace. Primární deviace vychází z různých sociokulturních a psychologických zdrojů. Pachatel o sobě v tuto chvíli nepřemýšlí jako o deviantovi a nechce svůj život zasvětit páchání další kriminální činnosti. Na druhou stranu sekundární deviace přichází jako odpověď na reakci společnosti, která se projevuje stigmatizací osoby pachatele. Jeho etiketizace vede k vytvoření určitého stereotypu, na jehož základě

---

¹⁵² ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 59.

¹⁵³ Tamtéž, s. 53.

společnost na takového jedince pohlíží. To poté přeroste v pachatelovu sebeidentifikaci s takovou nálepkou a přizpůsobení jeho života těmto hodnotícím kritériím. O časově poměrně dlouhé období trvání dominance teorie labelingu se také zasloužila trojice vědců ve složení Howard Becker, Kai Erikson a John Kitsuse. Vypůjčili si k tomu Mertonův koncept¹⁵⁴ nazvaný jako „sebenaplnující se předpověď“ (angl. self-fulfilling prophecy), který může být chápán jako jev, kdy počáteční nesprávné hodnocení osoby pachatele následně vede k takovému chování, které je při nesprávném hodnocení od takové osoby očekáváno. V souladu s touto argumentací tito autoři konstatovali, že většina pachatelů je nesprávně označena jako zločinci. Kromě společenského odsudku na ně také výrazně působí nedostatky v procesech uplatňování práva.¹⁵⁵ Howard Becker ve své práci „Outsideři“ vysvětluje, že v situaci, kdy je dodržování norem společensky vynucováno, je osoba, o které se předpokládá, že je porušila, považována za outsidera, tedy za osobu, které se nedá věřit, že bude žít podle norem dohodnutých skupinou. *Sociální skupiny tvoří deviaci tým, že vytvářejí normy a jejichž přestoupení naplňuje představu o deviaci, aplikují tyto normy na chování jednotlivých lidí, které pak označují za outsidersy. Z tohoto hlediska deviace není kvalita spáchaného činu, ale spíše souvislost této aplikace norem a sankcí vůči provinilci ze strany ostatních. Deviant je pak ten, jemuž byla tato nálepka úspěšně aplikována, deviantní chování je to, které tak lidé označili.*¹⁵⁶ Ani teorie labelingu se nevyhnula značné vlně kritiky. Radikální kriminologie stejně jako teorie labelingu vycházela ze sociální konstrukce příčin kriminálního jednání, ale základ etiketizace hledala ve strukturách kapitalismu. Ti chápali konstrukci trestního práva jako usnadnění pro stíhání pachatelů z nižších vrstev. Pozitivisticky orientovaní autoři vytýkali zastáncům labelingu nedostatek empirických výzkumů, které by jejich teorie prokázali a považovali jejich myšlenky snahu o provokaci, která jde dobře dohromady se specifickou sociální situací přelomu 60. a 70. let 20. století v USA. V posledních letech doznala teorie labelingu jistého oživení související i s nárůstem empirického materiálu na podporu jejich tezí. Tyto práce již netvrdí, že státní intervence je hlavní příčinou kriminálního jednání, ale je jedním z rizikových kriminogenních faktorů. Na podporu teorie labelingu zveřejnil poznatky svého výzkumu Chiricos a kol., který tvrdí, že být prohlášen za zločince zvyšuje pravděpodobnost recidivy, než pokud k takovému prohlášení nedojde. Výzkumy orientované na dopady uvěznění osob v USA, také podporují některé myšlenky této teorie. Důležitými závěry jsou, že tresty spojené s odnětím svobody versus

---

¹⁵⁴ Robert K. Merton je považován za autora teorie „sebenaplnující se předpovědi“, kterou publikoval ve své knize nazvané „Social Theory and Social structure“.

¹⁵⁵ LILLY, R. J., CULLEN F. T., BALL R. A. *Criminological theory. Context and Consequences*. 5. vyd. SAGE Publications, 2011, s. 139-147.

¹⁵⁶ MUNKOVÁ, G. *Sociální deviace*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2001. s 83.

alternativní tresty mají buď nulový, nebo kriminogenní efekt na budoucí jednání pachatele, jenž představuje pouze minimální riziko pro společnost. Dále je možné tvrdit, že čím delší čas je stráven výkonem trestu spojeným s odnětím svobody, tím více se zvyšuje pravděpodobnost budoucí recidivy takového pachatele. A třetím závěrem je, že čím horší jsou podmínky výkonu takového trestu, tím více je reálné další kriminální jednání.¹⁵⁷

II. 2. 3. Koncept psychopatické osobnosti

Zvláštní místo v kategorii typologií preferujících vliv psychických dispozic na utváření osobnosti má typologie, která ztotožňuje pachatele s psychopatem.¹⁵⁸ V případě nevyrovnaných či disharmonických povahových vlastností může být diagnostikována porucha osobnosti. Tato porucha je velmi častá a dříve se taková výrazná odchylka od normy nazývala psychopatie. V současné klasifikaci se uvádí pouze diagnóza s názvem specifická porucha osobnosti.¹⁵⁹ Těchto poruch je celá řada¹⁶⁰ a z forezního hlediska je nejvýznamnější disociální porucha osobnosti. Starší název „psychopatie“ přestal být odborným termínem pro pejorativní nádech, který byl patrný zejména v západní psychiatrii, kde označoval výhradně osoby s disociálními rysy. V případě méně výrazné odchylky od normy byla taková osobnost označována jako anomální, jež se vyznačuje nápadnými lehce podivínskými rysy, které ještě spadají do širší normy. Specifické poruchy osobnosti jsou relativně trvalého rázu a jejich dynamika odpovídá dynamice jednotlivých vývojových období, jakými jsou puberta, zrání, dospělost, stárnutí atp. Z jednotlivých složek psychiky bývá nejčastěji narušeno jednání, myšlení, emotivita, což se projevuje špatným společenským přizpůsobením (maladaptací). Pro disociální poruchu osobnosti je typický nedostatečný rozvoj vyšších citů, jehož projevem bývá sobeckost, bezohlednost či ignorování společenských norem. Osoby trpící tímto druhem poruchy osobnosti nemají potřebu se vcitovat do problémů druhých osob, neuznávají vlastní provinění, vinu za neúspěchy a opakovaná selhání svádějí na nepřízeň osudu, společnost atp. Tyto osoby špatně

---

¹⁵⁷ LILLY, R. J., CULLEN F. T., BALL R. A. *Criminological theory. Context and Consequences*. 5. vyd. SAGE Publications, 2011, s. 147-151.

¹⁵⁸ GRIVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 4. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 92.

¹⁵⁹ PAVLOVSKÝ, P. *Soudní psychiatrie pro právníky*. 2. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2010, s. 24.

¹⁶⁰ Srov. paranoidní forma, schizoidní porucha osobnosti, disociální porucha osobnosti, histrionská porucha osobnosti, emočně nestabilní porucha osobnosti (tzv. afektivní nezdrženlivost)

tolerují frustraci, mají nízký práh pro uvolnění agrese a schopnost poučit se z dosavadních zkušeností je mizivá.¹⁶¹

Osobnost psychopatického pachatele je definována jako asociální, do sebe zaměřená, nebezpečná a agresivní osoba, která vyhledává vzrušení, nezná pocit viny a je neschopná si vytvořit jakékoliv emocionální vazby k ostatním lidem.¹⁶² Koncept psychopatického pachatele byl rozvinut v 60. letech minulého století na základě pozorování a rozboru zločinců, kteří se dopouštěli závažných a zdánlivě ničím nezdůvodnitelných zločinů. Za průkopníka konceptu psychopatické osobnosti pachatele je považován Hervey Cleckley, který popisuje psychopata jako jedince neschopného empatie, jenž chronicky lže, je nadprůměrně inteligentní a egocentricky strukturovaný.¹⁶³ Dalším představitelem, považující teorii psychopatické osobnosti jako příčinu kriminálního chování, je Robert Hare, jenž je současně autorem obou verzí prognostického manuálu nazvaného jako PCL–R (z angl. psychopathy checklist revised).¹⁶⁴ Hare tvrdí, že na konstituování psychopatické osobnosti se kromě sociálního prostředí podílí také psychologické, biologické a genetické faktory. Zrod takové osobnosti je tedy určitá souhra mezi biologickými a sociologickými faktory, na jejíž část mohou působit i neznámé biologické vlivy již v prenatalní fázi vývoje jedince. Tyto biologické vlivy poté působí proti běžnému společenskému přizpůsobení jedince a formování jeho svědomí. Jedince s psychopatickou osobností považuje za „sociální predátory“, kteří jsou schopní být okouzlivými a zároveň manipulativními jedinci a postrádají jakoukoli schopnost cítit vinu či slitování nad jejich činy. Hare dále dodává, že osobnosti s psychopatickou osobností jsou výrazně zastoupeny ve vězeňské populaci a jsou odpovědní za velkou část závažných zločinů.¹⁶⁵ Odhaduje s, že osoby se specifickou poruchou osobnosti spáchají asi 30% veškerých trestných činů, s tím, že ještě větší podíl mají na násilné trestné činnosti. Jejich podíl mezi recidivujícími pachateli bývá odhadován na 70 – 100%.¹⁶⁶

Význam určitých charakteristik a identifikovaných deficitů osobnosti pachatele z hlediska jeho kriminálního chování byl aplikační praxí i vědecky postupně prokázán. Je naprosto zřejmé, že ve vězeňské populaci se vyskytuje výrazně vyšší počet jedinců se antisociální poruchou osobnosti, zahrnující i úžeji vymezenou skupinu kriminálních

---

¹⁶¹ PAVLOVSKÝ, P. *Soudní psychiatrie pro právníky*. 2. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2010. s. 62-63.

¹⁶² ASKERS, R. L. *Criminological theories. Introduction, Evaluation and Application*. 5. vyd. New York: Oxford University Press, 2009. s. 76.

¹⁶³ VÁLKOVÁ, H. KUČHTA, J. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vyd., Praha: C. H. Beck, 2012, s. 73.

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 76.

¹⁶⁵ ASKERS, R. L. *Criminological theories. Introduction, Evaluation and Application*. 5. vyd. New York: Oxford University Press, 2009. s. 76 - 77.

¹⁶⁶ NOVOTNÝ, O, ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. 3. vyd. Praha: ASPI-Wolters Kluwer, 2008. s. 126.

psychopatů. Tito pachatelé se vyznačují různými poruchami osobnosti, které se nedaří korigovat ani různými sankčními zásahy a ani změnou jejich sociálních poměrů. Pojem antisociální, resp. psychopatická osobnost nemá být univerzálním vyjádřením pro osobnost pachatelů závažných trestných činů, neboť by mohlo dojít zjednodušení a nebezpečí generalizace závěrů týkajících se určité podskupiny delikventů. Snahy o dostatečně empiricky ověřené nástroje ke zjišťování závažných deficitů osobnosti vedly k vypracování dvou základních klasifikačních systémů, a to Světovou zdravotnickou organizací (WHO) a Americkou psychiatrickou asociací. Smyslem obou těchto klasifikací je včas diagnostikovat takové poruchy osobnosti, které by později mohly vést ke kriminálnímu jednání.¹⁶⁷

II. 3. Vybrané výzkumy pachatelů trestných činů v ČR

Výzkumy pachatelů trestných činů byly ve větší míře prováděny v 70. a 80. letech dvacátého století a to především Výzkumným ústavem kriminologickým při Generální prokuratuře ČSSR. Zaměřovaly se na *zjišťování vlastností osobnosti a specifických charakteristik osob pachatelů, příčin jejich trestné činnosti, na zkoumání úrovně jejich právního vědomí, na účinky výkonu trestu odnětí svobody a působení vězeňského prostředí na osobnost vězněných pachatelů.*¹⁶⁸ Současně byla zpracována predikce dalšího chování zkoumaných pachatelů. Tyto výzkumy byly prováděny nejčastěji u jednotlivých, předem určených skupin pachatelů, jakými jsou mladiství, ženy, recidivisté apod. *Část výzkumů prováděných na větších vzorcích osob vykonávajících trest odnětí svobody ve vězeňských zařízeních byla vedena snahou rozdělit pachatele to navzájem odlišných skupin v rámci tzv. vnitřní diferenciací výkonu trestu odnětí svobody, s cílem rozšířit a zkvalitnit užití různých opatření k zacházení s pachateli v trestní praxi.*¹⁶⁹ Kolektiv autorů¹⁷⁰ VÚK a Výzkumného ústavu penologického publikoval v roce 1986 studii, které se zabývá osobností prvopachatelů a recidivistů, kteří byli vězněni v osmdesátých letech na území Československa.¹⁷¹ Monografie s názvem „Osobnost pachatele“ je zaměřena především na poznatky z oblasti forenzní psychologie a shrnuje v té době dostupné teoretické koncepce osobnosti pachatele, výsledky výzkumů provedených v Československu a obsahuje pokus autorů o psychologickou typologii

---

¹⁶⁷ VÁLKOVÁ, H. KUČHTA, J. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vyd., Praha: C. H. Beck, 2012, s. 75.

¹⁶⁸ GRIVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 4. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014. s. 94.

¹⁶⁹ BLATNÍKOVÁ, Š., MAREŠOVÁ, A. Pachatelé trestných činů, kriminální recidiva a predikce. IN *Kriminalita očima kriminologů aut. Miroslav Scheinost a kol.* IKSP: Praha, 2010. s. 86-87.

¹⁷⁰ Dobešová, Netík, Neumann, Suchý, Urbanová a Voňková.

¹⁷¹ MAREŠOVÁ, A., BLATNÍKOVÁ, Š. a kol. *Kriminální recidiva a recidivisté*. Praha: IKSP, 2011, s. 12.

pachatelů trestných činů. K vytvoření typologie bylo užito dat získaných z výzkumu vzorku 408 pachatelů. Ze značného množství nashromážděných dat, bylo vybráno 52 proměnných psychologické povahy, kdy podstatně převažovaly znaky, které mají charakter rysů osobnosti. Zkoumány byly čtyři faktory, které lze považovat za rysy osobnosti charakterizující vězněného pachatele a jsou vždy rozděleny bipolárně do kladné a záporné polohy. První faktor byl nazván jako emoční ladění a postihuje především emocionální stránku osobnosti pachatele. Druhý faktor reflektuje úroveň strukturace systému vnitřních regulativů chování, kdy jedinec s nedostatečně zformovaným systémem vnitřních regulativů chování projevuje sklon k fyzické agresi, je bez svědomí a agresivní činy u něj nevyvolávají pocity viny. Naopak u jedince s dostatečně zformovaným systémem vnitřních regulativů je možné jeho dobře zformované svědomí a kladný postoj k výkonu trestu využít v procesu resocializace. Dalším faktorem je sociální reaktivita, která odráží vlastnosti temperamentu především tak, jak se projevují v sociální sféře. Čtvrtý faktor je nazván jako asertivnost, jehož kladný skóre se projevuje jako rafinovaně se prosazující a záporný skóre jako konformní či extrémně podřídívý jedinec.¹⁷² Jak již bylo uvedeno, tak vstupním daty trsové analýzy bylo celkem 408 jedinců, z nichž autoři navrhli empirickou typologii osobnosti rozdělenou na osm typů osobnosti:

1. typ osobnosti – „socializovaný pachatel“, pro něj je charakteristický dobře zformovaný systém vnitřních regulativů chování (ve smyslu svědomí), nízký sklon k agresivním reakcím a emoční stabilita. Tito pachatelé by se měli dopouštět trestné činnosti spíše epizodicky, vlivem převážně situačních činitelů. Měli by převažovat mezi prvovězněnými jedinci a vzhledem k jejich osobnosti je jejich individuální kriminální prognóza poměrně příznivá.

2. typ osobnosti – „nesocializovaný agresor“, je typický nedostatečně zformovaným systémem vnitřních regulativů chování, egocentričností a nezbrděnou agresi. Tento typ pachatele bude mít výrazně nepříznivou individuální kriminální prognózu a častěji by se měl vyskytovat mezi recidivisty. Pokud je takto charakterizován prvovězněný pachatel, lze očekávat recidivu jeho kriminálního chování.

3. typ osobnosti – „konformní moron“, vyznačuje se konformností, těžkopádností, tupostí až podřídívostí. Jeho individuální kriminální prognóza nemusí být nutně nepříznivá, ovšem je zde potřeba specifického způsobu zacházení v procesu resocializace a zvýšenou pozornost v postpenitenciární fázi. Tento typ ve výzkumu sestával z 2 prvovězněných pachatelů a 25 recidivistů a charakterizuje tedy recidivní pachatele.

---

¹⁷² SUCHÝ, O. *Osobnost pachatele. II. díl*. Praha: VÚK, 1985, s. 277-283.

4. typ osobnosti – „nezdrženlivý, nevladatelně puzený“, u tohoto typu dominuje dynamičnost, vysoká pudová energie, vyhledávání vzrušení a slabá kontrola realitou. Tento typ charakterizuje spíše recidivní delikventy a lze jej charakterizovat nedostatkem zábran a nedokáže odložit uspokojení svých bezprostředních potřeb. Pro jedince tohoto typu představuje výkon trestu odnětí svobody zvláště významnou zátěž s frustrací elementárních potřeb. Toto zvýšené pudové napětí z dlouhodobějšího neuspokojení potřeb spolu s nezdrženlivostí představuje zvýšené nebezpečí recidivy kriminálního chování.

5. typ osobnosti – „neurotický“, má dobře zformovaný systém vnitřních regulativů chování, projevuje se u něj úzkost, utlumenost a emoční labilita. Dle výzkumu se jedná o typ osobnosti, který je spíše charakteristický pro prvovězněné osoby.

6. typ osobnosti – „hostilní“, je charakteristický nepřátelským zaměřením vůči svému okolí, emoční labilitou a poměrně dobře zformovaným systémem vnitřních regulativů chování. Hostilní jedinci by měli převažovat mezi pachateli násilné kriminality. Mechanismus projekce, který se významně uplatňuje v jejich způsobu zpracování informací a může být poměrně silnou překážkou resocializačních snah.

7. typ osobnosti – „podrobivý“, je typický zvýšenou konformitou, nižší inteligencí důvěřivostí a nízkým sklonem k agresivním reakcím. Dle výsledků výzkumu je tento typ spíše charakteristický pro recidivisty. Tito jedinci se poměrně snadno identifikují s kriminální subkulturou, stávají se často členy asociálně orientovaných skupin a jsou v nich spíše v podřadném postavení. Jedincům tohoto typu by měl být věnována zvýšenou pozornost a v postpenitenciární fázi procesu korektivní socializace, jejíž součástí by měl být i dohled nad klientem z hlediska jeho zapojení do příslušných sociálních skupin.

8. typ osobnosti – „úzkostný manipulátor“, vyznačující se emoční stabilitou, obratným prosazováním vlastní osobnosti, manipulativním chováním jako obraně proti úzkostnosti.¹⁷³ Tento typ je charakteristický spíše pro prvovězněné osoby. Obratné prosazování vlastních zájmů může vést ke zkreslování faktů týkající se nejen vlastní činnosti a její motivace, ale i činností a úlohy jeho okolí v ní. Kombinace osobnostních rysů tohoto typu může být vážnou překážkou resocializačních snah i v penitenciární fázi.¹⁷⁴

Výše uvedená typologie byla jediná, která ve své době vznikla, a díky ní mohly být k originálním typům pachatelů přiřazeny nové způsoby zacházení s vězni, jež mnohdy znamenaly změnu v orientaci tehdejšího československého vězeňství a vedly ke zdůraznění resocializačních cílů výkonu trestu odnětí svobody. Po roce 1990 byly Institutem pro

---

¹⁷³ BLATNÍKOVÁ, Š., NETÍK, K. *Predikce vývoje pachatele*. Praha: IKSP, 2008, s. 109-110.

¹⁷⁴ SUCHÝ, O. *Osobnost pachatele. II. díl*. Praha: VÚK, 1985, s. 283-301.

kriminologii a sociální prevenci prováděny výzkumy spíše menšího rozsahu¹⁷⁵. Jejich snahou bylo mapovat osobnosti a charakteristické rysy některých druhů pachatelů trestných činů.

Studie s názvem „Kriminální recidiva a recidivisté“, vznikla jako snaha o komplexní uchopení problematiky kriminální recidivy a pachatelů recidivistů. Autorský kolektiv pracovníků IKSP (Marešová, Blatníková, Kotulan, Martínková, Štěchová a Tamchyna) se snažil soustředit do jedné publikace jednak dostupné informace o kriminální recidivě z české i zahraniční literatury, jednak provést vlastní výzkum českých vězňených recidivistů.¹⁷⁶ Výsledkem tohoto úsilí je práce, která obsahuje pohled na recidivu a recidivisty z hlediska přístupů různých odborníků zabývajících se pachateli trestných činů, tj. z řad kriminologů, právníků zabývajících se trestním právem, penologů, sociologů, statistiků apod. Dále jsou v ní obsaženy výsledky výzkumu provedeného u 126 novodobých recidivistů ve věku do 35 let, kteří v době výzkumu vykonávali nepodmíněný trest odnětí svobody. Současně je v ní obsažena analýza a syntéza 60 kazuistik recidivistů majetkové a násilné trestné činnosti.¹⁷⁷ Velmi zajímavá je kapitola věnující se poznatkům z psychologického vyšetření vybraných recidivistů. Jedná se o nově dorostlou kriminální populaci, která je autory nazývána jako generace „novorecidivistů“. Tato skupina je charakterizována jako pachatelé, kteří svou kriminální kariéru začali během devadesátých let 20. století a první dekády 21. stol. a jejich kriminální činnost byla vyprofilována v diametrálně změněných společenských podmínkách.¹⁷⁸ Skupina „novorecidivistů“ je srovnávána se skupinou recidivistů, jímž byly věnovány první české práce o recidivě ze 70. let a další výzkumy uskutečněné do roku 1990.¹⁷⁹ Základem studie je tedy poznání osobnosti recidivujícího pachatele a jejího vlivu na etiologii recidivujícího kriminálního jednání a motivaci pro takové jednání. Porozumění těmto příčinám by mohlo mít určitý praktický význam pro omezování výskytu kriminality snížením počtu pachatelů opětovně páchajících trestnou činností.¹⁸⁰

Závěrem je možné zhodnotit, že publikované výsledky z těchto výzkumů přinesly mnoho nových poznatků o delikventech, vězňených osobách a jejich osobnostech, avšak nepotvrdily platnost názoru, že pachatelé tvoří samostatnou specifickou skupinu osob výrazně se

---

¹⁷⁵ Srov. výzkumy zabývající se problematikou odsouzených k dlouhodobým trestům odnětí svobody (Karabec a kol. 2004, mladistvých pachatelů (Večerka a kol. 2004), prvovězňených mužů a žen (Marešová, Kotulan, Martínková 2007), pachateleů závažné trestné činnosti (Netík, Blatníková 2007) atp.

¹⁷⁶ GŘIVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 4. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014. s. 102.

¹⁷⁷ MAREŠOVÁ, A., BLATNÍKOVÁ, Š. a kol. *Kriminální recidiva a recidivisté*. Praha: IKSP, 2011, s. 5.

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 211-212.

¹⁷⁹ GŘIVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 4. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014. s. 102.

¹⁸⁰ MAREŠOVÁ, A., BLATNÍKOVÁ, Š. a kol. *Kriminální recidiva a recidivisté*. Praha: IKSP, 2011, s. 5-6.

*odlišujících od ostatních (nekriminálních) občanů svými psychickými vlastnostmi či strukturou osobnosti.*¹⁸¹

---

¹⁸¹ GŘIVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 4. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014. s. 95.

III. Kriminální kariéra

III. 1. Pojem kriminální kariéry

Koncept kriminální kariéry (z angl. criminal career) se v současné době opět dostává do popředí a to v souvislosti se zkoumáním osobnosti pachatele a zejména pod vlivem longitudinálních výzkumů.¹⁸² O kriminální kariéře lze hovořit, pokud jednotlivý pachatel páchá svojí trestnou činnost v průběhu času a toto kriminální jednání může vést ke změně chápání sebe samotného, jeho chování a současně postupnému zasvěcení jeho života páčání trestné činnosti. Porozumění takovému kriminálnímu chování vyžaduje znalost příčin, které vedly ke spáchání jednotlivých deliktů.¹⁸³ Kriminální kariéra může být charakterizována longitudinálními sekvencemi kriminálních činů, kterých se dopustil určitý jednotlivý pachatel na své cestě životem. Pojem kriminální kariéry popisuje vývoj kriminální aktivity a je užíván pro popis začátku, pokračování a konce kriminálních aktivit recidivujícího pachatele. U některých jedinců je oproti tomu kriminální kariéra krátká a z kriminologického pohledu málo důležitá. Jedná se o případy, kdy pachatel spáchá jeden nebo třeba dva méně závažné delikty a v dalším kriminálním jednání už dále nepokračuje.¹⁸⁴ V konceptu kriminální kariéry je zdůrazněna potřeba zkoumat příčiny kriminálního chování (počátek), proč a jak pachatelé pokračují v páčání trestné činnosti (trvalost), proč a zda se kriminální chování stává častějším nebo závažnějším (eskalace) či specializovanou činností, a konečně, proč a kdy osoby upustí od páčání trestné činnosti (desistance). Kriminologickému termínu kriminální kariéra v určitém smyslu předcházela pojem „kariérový pachatel“ (z angl. career criminal), který charakterizuje určitý typ pachatele, jenž může být také označován jako persistentní, chronický či habituální pachatel. Ten v tomto pojetí páchá trestné činy velmi frekventovaně a v dlouhém časovém období. Někteří autoři užívají pojmu kriminální kariéra promiscue s pojmem kriminální recidiva a jiní autoři považují za vhodné oba termíny významově odlišovat. Pojem kriminální recidiva slouží k obecnému označení opakování trestné činnosti, kdežto termín kriminální kariéra v sobě navíc zahrnuje aspekty vývoje individuální trestné činnosti, tedy předpokládá počátek, trvání a konec páčání trestné činnosti.¹⁸⁵ Někteří autoři popisují

---

¹⁸² BLATNÍKOVÁ, Š., MAREŠOVÁ, A. Pachatelé trestných činů, kriminální recidiva a predikce. IN *Kriminalita očima kriminologů aut. Miroslav Scheinost a kol.* IKSP: Praha, 2010. s. 85.

¹⁸³ CONKLIN, J. E. *Criminology*. Sixth Edition. Allyn and Bacon: Boston, 1998. s. 19-20.

¹⁸⁴ VOLD, G.B., BERNARD, T. J., SNIPES, J. B. *Theoretical Criminology*. Fourth Edition. Oxford: New York, 1995. s. 285.

¹⁸⁵ BLATNÍKOVÁ, Š., NETÍK, K. *Predikce vývoje pachatele*. IKSP: Praha, 2008. s. 44 - 45.

kriminální kariéru jako trajektorii kriminální aktivity jedince od prvního do posledního trestného činu. Konstrukt kriminální kariéry není teorií kriminality, ale představuje způsob jak sestavovat a strukturovat znalosti o důležitých rysech kriminálního chování jedince pro účely sledování tohoto jevu a jeho měření. Dále je koncept kriminální kariéry důležitý pro rozvoj a posouzení teorie, neboť může výzkumníkům pomoci porozumět rozdílům mezi jednotlivými pachateli.¹⁸⁶

Okamžik zahájení kriminální kariéry patří mezi významné aspekty kriminální životní dráhy. Většina studií doložila vyšší míru recidivy u pachatelů, kteří začali s kriminálním jednáním v období adolescence. Také se ve větším množství prací na toto téma vyskytuje názor, že jedinci, jenž zahájí své kriminální jednání v raném věku, opouští delikventní dráhu později a mají proto delší kriminální kariéry. První trestní stíhání charakterizující počátek rozvinuté kriminální kariéry se objevuje zpravidla ve věku mladistvém, zpravidla mezi 15. a 17. rokem. Obecně lze říci, že průběh rané fáze kriminální kariéry určuje povahu rozvinuté fáze. Čím dříve daný jedinec začíná s trestnou činností, tím pravděpodobněji bude jeho kriminální kariéra stabilnější. Věk počátku takové kriminální dráhy je tedy významným prediktorem následné kariéry. Kriminální životní křivky lze popsat také z hlediska počtu a intervalu recidiv. Jedná se o tzv. kriminální eskalaci a časový interval recidivy je možné považovat za významný prediktor resocializačního procesu. Kriminolog Yoshimasu rozlišuje čtyři modely intervalů recidivy: 1. suspenzivní model, zde je popsána situace, kdy již pachatel po spáchání deliktu nerecidivuje, 2. intermitentní model, v tomto případě pachatel recidivuje po více než pěti letech, 3. remitentní model, zde se intervaly recidivy pohybují v rozmezí 2,5 – 5 let, 4. sukcesivní model, ten je charakterizován recidivou, ke které dochází v období kratším než 2, 5 roku.¹⁸⁷ Jak potvrzují četné výzkumy, nejvíce kriminogenním obdobím je prvních šest měsíců po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody a maximum recidivujících pachatelů se dopouští nového trestného činu v průběhu 3 let po propuštění. Voňková charakterizuje recidivistu s typicky krátkým intervalem recidivy, tj. do 6 měsíců po propuštění, jako pachatele majetkových trestných činů a loupeže, multirecidivistu (pachatel, který byl více než pětikrát ve výkonu trestu), bez pracovních návyků, inklinující k různorodé recidivě a s prvním odsouzením ve věku mladistvém.¹⁸⁸ Suchý dal ve své studii do souvislosti délku intervalů recidivy se vzděláním pachatele a jeho rodinným stavem. Se snižujícím se vzděláním se snižuje délka intervalu recidivy, stejně tak u osob svobodných, rozvedených a bez partnerského vztahu převažují pachatelé recidivisté

---

¹⁸⁶ BLATNÍKOVÁ, Š., NETÍK, K. *Predikce vývoje pachatele*. IKSP: Praha, 2008. s. 46.

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 61 – 62.

¹⁸⁸ SUCHÝ, O. *Osobnost pachatele. II. díl*. Praha: VÚK, 1985, s. 191-192.

s intervalem do půl roku po propuštění, kdežto ženatí, osamělí vdovci a vdovci a aktuálním partnerským vztahem dominují mezi pachateli, kteří se dopouštějí recidivy po třech letech a více.¹⁸⁹ Údaj o reziduální délce kriminální kariéry poskytuje informaci o čase, který pachateli v kriminální kariéře ještě zbývá nebo o úrovni jeho kriminálního jednání v budoucnu. Piquero a kol. konstatuje, že znalosti o reziduální délce kariéry představují jednu z nejkritičtějších oblastí výzkumu, která by ale nejlépe mohla informovat trestní politiku. Tato problematika se přímo dotýká ukládání trestů a měla by předejít ukládání dlouhých trestů odnětí svobody v případech, kdy výzkum ukazuje, že zbývající délka kriminální kariéry je průměrně kolem pěti let nebo by se mělo jednat o neefektivní uložení nepodmíněného trestu starším pachatelům. V literatuře se objevují různé definice vymezující ukončení kriminálního jednání. Tuto situaci je možné chápat jako vystoupení z předchozího rozvinutého a subjektivně rozpoznávaného vzorce kriminálního chování. Ukončení kariéry a dobu předtím než se kriminální aktivita úplně zastaví, charakterizuje klesající frekvence kriminálního jednání, větší specializace pachatelů a spáchání více drobných deliktů. *Protože kriminální události jsou často závislé na rozličných faktorech a okolnostech, tak někteří autoři dále tvrdí, že proces ukončení kariéry by se měl více zaměřit na změny charakteristik jedince, tedy na sklonu chovat se kriminálně či porušovat zákon, než na změny trestného činu.*¹⁹⁰

Autoři Piquero, Farrington a Blumstein ve své studii upozorňují na některé všeobecně přijímané závěry o vývoji a průběhu kriminálního chování.¹⁹¹ Jako typický věk počátku je uváděno rozmezí od 8 do 14 let věku. Dolní hranice odpovídá delikvenci prezentované samotnou osobou formou dat získaných ze self-reportů a horní věková hranice odpovídá oficiálním záznamům o zatčení či odsouzení. Věk ukončení kriminálního jednání, respektive jeho ústupu odpovídá období mezi 20. a 29. rokem, ačkoliv určitá skupina pachatelů pokračuje i nadále. Prevalence kriminálního chování vrcholí v období pozdní adolescence (mezi 15. a 19. rokem). Raný věk zahájení kriminální aktivity predikuje poměrně dlouhé trvání kriminální kariéry a také spáchání většího počtu trestných činů. Dále je zjištěna značná kontinuita kriminálního chování u osoby od dětství do období dospívání (13-19 let) a v dospělosti, tzv. stabilní kriminální kariéra. Jedinci, kteří se dopustí poměrně velkého počtu trestných činů v průběhu jednoho věkového rozpětí s vysokou pravděpodobností spáchají také poměrně velké množství trestných činů v průběhu pozdějšího věkového období. Pouze malý zlomek populace,

---

¹⁸⁹ SUCHÝ, O. *Příčiny a prevence recidivy*. Praha: VÚK, 1983, s. 72 – 73.

¹⁹⁰ BLATNÍKOVÁ, Š., NETÍK, K. *Predikce vývoje pachatele*. IKSP: Praha, 2008. s. 64.

¹⁹¹ FARRINGTON, D. *Developmental and Life Course Criminology: Key Theoretical and Empirical Issues – The 2002 Sutherland Award Address*. Criminology, 2003, s. 2.

tzv. chroničtí pachatelé, se dopouští velké části všech spáchaných trestných činů. Chronický pachatel je typický brzkým zahájením kriminální kariéry, vysokou frekvencí páchaní trestné činnosti a dlouhou kriminální kariérou. Povaha kriminálního chování je spíše všestranná než specializovaná. Především pachatelé mají tendenci spáchat častěji trestný čin i v ostatních typech kriminality. Druhy jednání definované jako trestné činy představují jedny z prvků antisociálního chování. Také je možné konstatovat, že s přechodem jedince do dospělosti se mění jeho kriminální chování ze „skupinového“ k „osamělému“. Většina trestných činů je až do období pozdní adolescence páchaná ve skupině, zatímco od 20 let věku výše je většina trestných činů provedena jednou osobou. Motivy pro kriminální chování jsou až do pozdně juvenilních let poměrně variabilní, kdy oblast motivů zahrnuje vzrušení, zábavu, nudu nebo také emocionální či utilitární důvody. Později začínají utilitární důvody postupně dominovat. Existuje určitá zákonitost, že různé typy trestných činů jsou poprvé spáchány v různém věku pachatele. Tak drobná krádež v obchodě bývá spáchána před krádeží vloupáním, krádež vloupáním před loupeží atp. Obecně platí, že rozmanitost se zvyšuje až do 20 let, po dvacátém roce života se snižuje diverzifikace a zvětšuje se specializace.¹⁹²

III. 2. Typologie osobnosti pachatele z hlediska intenzity kriminálního chování

Kriminologové již delší dobu rozeznávají malou skupinu jedinců, kteří jsou odpovědní za většinu kriminální aktivity. Blumstein¹⁹³ ve své práci uvádí, že jedním extrémním typem pachatelů jsou ti, jejichž kriminální kariéra se skládá pouze z jednoho trestného činu a druhým jsou tzv. **kariéroví pachatelé**, tedy osoby, které se dopouštějí závažných trestných činů s vysokou frekvencí a po velmi dlouhé časové období. Oby tyto typy pachatelů jsou pro kriminologii a trestní politiku významné. Pachatelé s krátkodobou kariérou mohou výzkumníkům pomoci identifikovat externí faktory, které podporovaly brzké ukončení jejich kariéry a jež lze ovlivnit zvenku. Kariéroví pachatelé jsou zase významní pro formulování strategií, neboť by umožnily identifikovat tyto osoby v začátku jejich kariéry a zaměřit se prostředky trestní politiky na předcházení jejich zločinů. V anglosaské literatuře se pro označení výše uvedeného typu delikventa užívají ve stejném významu pojmy „chronický pachatel“ (z angl. chronic offender), „zločinec ze zvyku“ (z angl. habitus offender) a v souvislosti

---

¹⁹² PIQUERO, A., FARRINGTON, D., BLUMSTEIN, A. *Key Issues in Criminal Career Research*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007. s. 3 – 4.

¹⁹³ BLUMSTEIN, A., COHEN, J., ROTH, J., VISHNER, C. *Criminal career and „Career Criminals“*. Washington, D. C.: National Academy Press, 1986. s. 13- 14.

s paradigmatem kriminální kariéry také „kariérový pachatel“ (z angl. career criminals). Dále je uváděno, že kariérový pachatel páchající násilnou trestnou činností a podílí se na takových závažných činech s vysokou četností a po velmi dlouhé období. Jsou označováni jako pachatelé násilní, „chroničtí“, perzistentní nebo habituální, tedy recidivisté.¹⁹⁴ Pojem **chronického pachatele** je označení pro osobu delikventa, který se opakovaně, zpravidla již od dětství dopouští kriminality, a odpovídá za velkou část všech spáchaných trestných činů. Někdy jsou za ně označováni pachatelé, kteří byli před dovršením 18 let pětkrát a častěji stíháni.¹⁹⁵ Autoři se i ve svých pracích zaměřili na problematiku těchto pachatelů s tím, že snad nejvýznamnějším zjištěním byla skutečnost, že většina závažných trestných činů se v celé skupině mladistvých dopustila pouze malá skupina chlapců (6% osob spáchalo 52% zaznamenaných provinění, 80% bylo odsouzeno za závažnou trestnou činnost a také na ně připadalo neúměrné množství trestů odnětí svobody). Tyto výzkumy probíhaly zejména ve Filadelfii v letech 1945 a 1958.¹⁹⁶ V druhé analýze této věkové skupiny autoři uvádějí, že 7% mladých lidí se dopustilo 61% všech trestných činů, 65% všech závažných trestných činů, 60% všech spáchaných vražd, 75% znásilnění a 73% loupeží. Zjištění, že pouze malá skupina výzkumného souboru je odpovědná za většinu kriminálních aktivit, je podporováno údaji také z dalších longitudinálních studií. Výzkumy také mimo jiné dokládají, že chroničtí pachatelé prezentují časnější počátek kriminálního chování, delší trvání kariéry a větší míru zapojení v závažných trestných činech. Stále chybí jednoznačné teoretické a empirické vymezení momentu, kdy je jedinec považován za chronického pachatele. Tímto hraničním bodem chronicity kriminálního chování se ve svých výzkumech zabývala řada autorů a lze najít různé definice chronického pachatele. Wolfgangova studie mladých chlapců ve Filadelfii definuje tuto skupinu jako ty, kteří byli zatčeni nejméně pětkrát, zatímco Farrington a jeho spolupracovníci uvádějí, že chronický pachatel je označení užívané pro pachatele s nejméně deseti odsouzeními. Ve výzkumech, které operují s kratším obdobím sledování, bývá za hraniční bod chronicity považováno spáchání tří trestných činů.¹⁹⁷

V rámci vývojového přístupu v kriminologii prezentují někteří badatelé klasifikaci, jež rozděluje pachatele na: 1. resistantní (osoby, které dokáží čelit kriminálnímu jednání), 2. desistentní (pachatelé, kteří kriminálních aktivit zanechávají) a 3. persistentní (pachatelé stálí, přetrvávající či vytrvalí). Studie z několika různých zemí identifikovaly čtyři rozdílné skupiny

---

¹⁹⁴ BLATNÍKOVÁ, Š., NETÍK, K. *Predikce vývoje pachatele*. IKSP: Praha, 2008. s. 100.

¹⁹⁵ KUČTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 528.

¹⁹⁶ PIQUERO, A., FARRINGTON, D., BLUMSTEIN, A. *Key Issues in Criminal Career Research*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007. s. 18.

¹⁹⁷ BLATNÍKOVÁ, Š., NETÍK, K. *Predikce vývoje pachatele*. IKSP: Praha, 2008. s. 101 - 102.

pachatelů na základě modelu trajektorie jejich kriminálního chování: 1. stabilní s raným počátkem kriminálního jednání, patří k nim pachatelé prezentující stabilní vzorec antisociálního chování od raného dětství až do dospělosti, 2. limitovaní adolescencí jsou pachatelé, kteří se dopustí kriminálního jednání pouze v adolescenci, 3. diskontinuitní pachatelé se dopouštějí trestných činů nepravidelně v různých obdobích svého života, 4. dospělí s pozdním začátkem kriminálního jednání. Další autoři definují mladistvého jako perzistentního pachatele, pokud se dopouštěl trestné činnosti v po sobě jdoucích třech letech. Pachatelé se záznamy o pěti a více zadrženích vysvětlují většinu zadržení ve skupině perzistentních pachatelů (tedy 3 a více záznamů o zatčení). Tento závěr by platil i tehdy, pokud všechny osoby s třemi a více zatčeními měly identickou pravděpodobnost recidivy.¹⁹⁸

V důsledku této analýzy je možné zhodnotit, že chroničtí pachatelé, kteří byly z dnešního pohledu identifikováni dle kritéria s pěti a víc zatčeními nemohou být odlišeni od „nechronických pachatelů“ se třemi nebo čtyřmi zatčeními.¹⁹⁹

Blumstein, Farrington a Moitra v rámci jedné z filadelfských studií vyčleňují tři skupiny, které byly získané jako výsledek predikce založené na teoretickém modelu, jenž používá celková data o recidivě: 1. skupinu osob bez záznamu o páčání trestné činnosti (innocents), 2. skupinu osob s nízkou pravděpodobností recidivy (desisters), 3. skupinu tvoří pachatelé s vysokou pravděpodobností recidivy. Farrington se dále v jedné ze svých studií zjišťuje „životní úspěch“ ve věku 32 a 48 let a identifikuje čtyři kategorie osob: 1. stálí pachatelé, tj. osoby odsouzené před 21. rokem a i po něm, 2. ustávající pachatelé, tedy osoby odsouzené pouze před 20. rokem věku, 3. pachatelé s pozdním začátkem, kteří byl odsouzení až po 21. roce, 4. netrestané osoby, bez odsouzení do 50. roku.²⁰⁰

III. 3. Teorie ovlivněné paradigmatem kriminální kariéry

Většina kriminologických teorií se zaměřuje na vztah mezi páčáním trestné činnosti a různými biologickými, psychologickými a sociálními faktory a je jimi předpokládáno, že tyto faktory mají stejný vliv na pachatele bez ohledu na jejich věk. Oproti tomu vývojové teorie předpokládají, že tyto činitele mají na pachatele během jeho života různý efekt.²⁰¹ U většiny

---

¹⁹⁸ BLATNÍKOVÁ, Š., NETÍK, K. *Predikce vývoje pachatele*. IKSP: Praha, 2008. s. 101 - 102.

¹⁹⁹ PIQUERO, A., FARRINGTON, D., BLUMSTEIN, A. *Key Issues in Criminal Career Research*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007. s. 18 – 19.

²⁰⁰ BLATNÍKOVÁ, Š., NETÍK, K. *Predikce vývoje pachatele*. IKSP: Praha, 2008. s. 105.

²⁰¹ VOLD, G.B., BERNARD, T. J., SNIPES, J. B. *Theoretical Criminology*. Fourth Edition. Oxford: New York, 1995. s. 284.

teorií, které neobjasňují trajektorii kriminálního chování, je problematické identifikovat typy pachatelů založené na vývojových faktorech. Nedochozí zde k zohlednění vývojových faktorů, příkladmo, že někteří pachatelé začnou s kriminální aktivitou brzy a pokračují v ní po dlouhé období, zatímco jiní pachatelé začnou později a období jejich kriminální aktivity je mnohem kratší. „Statická“ vysvětlení svou pozornost soustředí buď na příčiny, nebo důsledky kriminálního jednání a neintegrují nekriminální vývojové změny, které se objeví na životní dráze. *Pokus o překonání těchto omezení představuje vývojová kriminologie tím, že poskytuje komplexnější porozumění kriminální aktivitě v průběhu celé životní dráhy jedince. Identifikuje a zkoumá, zda a jak moc rozmanité mohou být životní dráhy k antisociálnímu kriminálnímu chování.*²⁰²

Vývojový přístup ke studiu kriminálního chování v průběhu životní dráhy jedince je pojetím, které se stalo jedním ze základů novodobé kriminologie. Na druhé straně značné množství kriminologů argumentuje tím, že teorie vývojové kriminologie nepřináší do kriminologie nic nového a standardní či „statické“ teorie nezohledňující věk a životní dráhu pachatele dostatečně vysvětlují páchaní kriminální činnosti. Známí badatelé zabývající se kriminální kariérou jedince a vztahem mezi věkem a pácháním trestné činnosti jsou Alfred Blumstein, Jacqueline Cohen a David Farrington. Jejich názorovými odpůrci se jsou především Michael Gottfredson a Travis Hirschi. Diskuze o vztahu mezi věkem a kriminální aktivitou vedla až k zuřivé diskuzi o nejvhodnějším typu výzkumu k prokázání jednotlivých teorií a názorů. Předešlé kriminologické výzkumy se soustředily na souborná kriminální hodnocení určitých druhů kriminální činnosti na určitém území. Tato hodnocení ovšem neprozrazovala nic o skutečnosti, zda loupeže byly spáchány malým počtem pachatelů, kdy každý z nich spáchal velké množství loupeží nebo velkým množstvím pachatelů a každý jich spáchal pouze několik. V odpovědi na toto se kriminologové zabývající se kriminální kariérou soustředí na vzorek deliktů spáchaných stejnými jedinci v trajektorii životní cesty, raději než souborem deliktů spáchaných na určitém území. Konkrétně tyto badatelé používají longitudinální výzkumy, které sledují stejného jedince po dlouhé časové období. První longitudinální výzkum²⁰³ uskutečnili manželé Glueckovi, kteří sledovali život 500 delikventů a 500 nedelikventů v průběhu mnoha let a jejich cílem bylo zhodnotit, proč se někteří mladiství vydají cestou kriminální dráhy a jiní nikoliv.²⁰⁴ Oproti tomu většina kriminologů používá průřezové typy výzkumů, jenž srovnávají

---

²⁰² BLATNÍKOVÁ, Š., NETÍK, K. *Predikce vývoje pachatele*. IKSP: Praha, 2008. s. 76.

²⁰³ Viz Glueck's Study of 500 Juvenile Delinquents Determines Root Cause of Criminal Behavior [cit. 2014-12-28] <<http://thecrimson.com/article/1952/4/11/gluecks-study-of-500-juvenile-delinquents/>>.

²⁰⁴ VOLD, G.B., BERNARD, T. J., SNIPES, J. B. *Theoretical Criminology*. Fourth Edition. Oxford: New York, 1995. s. 286 – 287.

různé jedince ve stejném časovém období. Kriminologové by tak například mohli zkoumat určitý počet mladistvých v určitém městě a zjistit tak, kteří jedinci z tohoto zkoumaného vzorku, spáchají nejvíce deliktů a zhodnotit jaké typy faktorů souvisejí s páčáním trestné činnosti u těchto mladistvých delikventů. Průřezové výzkumy jsou také méně nákladné než výzkumy longitudinální, protože mohou být uskutečněny jednorázově. Gottfredson a Hirschi argumentují tím, že při longitudinálním výzkumu nedochází k žádným výrazným změnám v poznacích a proto považují průřezový typ výzkumu za dostatečný a není tak třeba plýtvat zdroji na shromažďování informací o stejných jedincích v průběhu dlouhého časového úseku. Jiní kriminologové věří, že shromažďování dat a jejich následná analýza může být při zkoumání kriminálního chování užitečná. Argumentují tím, že průřezové typy výzkumů nám dovolují studovat pouze faktory, které mají vztah ke kriminálnímu chování, kdežto longitudinální pohled na problematiku nám umožňuje analyzovat příčiny kriminálního chování samotného a zjistit tak, které faktory působily na osobu pachatele jako první. Longitudinální výzkumy také umožňují posoudit rozsah vlivu předchozího chování na budoucí chování. Rovněž nám tento typ výzkumu umožňuje vysvětlit chování zkoumaného jedince v různých bodech trajektorie životní cesty.²⁰⁵

Východisko pro analýzu dynamiky životní dráhy tvoří dva základní koncepty významné pro objasnění kriminální aktivity jedince. Prvním konceptem je trajektorie vývoje jedince, která se vztahuje k dlouhodobým zákonitostem určitých typů modelů chování. Jedná se tedy o vývoj a dynamiku kriminálního chování v závislosti na věku. Druhým konceptem je zakotvený uvnitř trajektorií a představuje změny či specifické životní události, které časově předcházejí nebo se vyskytují společně s chováním a ovlivňují tak způsob života jedince. Propojení trajektorií a změny mohou generovat rozhodující momenty, tzv. body zlomu na životní cestě jedince. Vývojová kriminologie se zaměřuje na všechny druhy antisociálních a kriminálních aktivit v průběhu životní dráhy jedince. Tyto teorie tedy objasňují vývoj kriminálního jednání pomocí věku, vlivu rizikových a projektivních faktorů v různých obdobích života a efektů jednotlivých životních událostí na vývoj jedince. Zkoumání vývojových křivek kriminality v životní dráze pachatelů se zaměřují na otázky týkající se počátků kriminální kariéry, proč pachatel pokračuje a ulpívá na kriminálním chování (perzistence či perseverace), proč se jeho kriminální činy stupňují (eskalují) a z jakého důvodu ve svém jednání ustává. Vývojová kriminologie a teorie

---

²⁰⁵ VOLD, G. B., BERNARD, T. J., SNIPES, J. B. *Theoretical Criminology*. Fourth Edition. Oxford: New York, 1995. s. 287 – 288.

životní dráhy se zabývá třemi hlavními problémy, jakými jsou vývoj antisociálního a kriminálního chování, rizikovými faktory v různém věku a efektu životních událostí na průběh vývoje jedince. Na souvislost mezi životními událostmi a vznikem duševních nemocí (psychopatologie) nebo kriminálního chování (sociální patologie) upozorňovala již psychoanalýza. Osobnostní charakteristiky jako kriminogenní faktor včetně schopnosti zvládat náročné životní situace dominují zejména v empiricky orientovaných psychologických přístupech. Vývojová kriminologie a teorie životní dráhy je charakterizována výrazně deskriptivní a vysvětlující přístupem, který doplňuje koncept kriminálních kariér. Vývojové teorie se snaží identifikovat a popsat vývojové faktory, které by mohly objasnit počátek a pokračování jednotlivých kriminálních kariér. Primární pozornost je věnována otázce, proč většina osob nakonec upustí od kriminálního jednání, zatímco menší počet osob pokračuje v kriminálním chování během dospělosti.²⁰⁶ *Vývojová kriminologie dále operuje s konceptem celoživotního pachatele (z angl. life-course persistent offender), opírá se o teorie životní cesty a zkoumá výskyt kriminálních vzorců chování v průběhu života jedince. Všímá si, v které fázi životního cyklu se kriminální chování objeví, zda pokračuje v dalších etapách a kdy eventuálně vymizí.*²⁰⁷ Současně je třeba zdůraznit, že tato kategorie teorií klade důraz na věk pachatele, nikoliv však izolovaně ke konkrétnímu trestnému činu, ale snaží se rozpoznávat širší časové souvislosti výskytu kriminálního chování v životním běhu konkrétního jedince. Perspektiva životní dráhy uznává význam stability i změny v lidském chování. Badatelé zkoumají interakce mezi sociálními či historickými zákonitostmi a jednotlivými událostmi, aby bylo možné lépe porozumět různým přechodným a vývojovým sekvencím na životní dráze. Určitá míra stability je evidentní napříč celou životní dráhou a dřívější chování je jedním z nejlepších prediktorů budoucího chování. Velká většina pachatelů, zejména vysoký počet mladistvých pachatelů od kriminálních aktivit postupem času upustí. Ovšem bez ohledu na tento všeobecný či souhrnný pokles míry kriminality s rostoucím věkem se kriminologie životní dráhy zabývá stabilitou a změnou v individuálním kriminálním chování.²⁰⁸

III. 4. Predikce vývoje pachatele

Otázka pravděpodobnosti opětovného spáchání trestného činu u konkrétního pachatele je tématem kriminální prognózy (predikce). Obecně prognostická metoda slouží k odhadu

---

²⁰⁶ BLATNÍKOVÁ, Š., NETÍK, K. *Predikce vývoje pachatele*. IKSP: Praha, 2008. s. 76 – 78.

²⁰⁷ Tamtéž, s. 78.

²⁰⁸ Tamtéž, s. 78.

pravděpodobnosti dalšího vývoje zkoumaného jevu. Prognóza nemá být jednoznačnou předpovědí, ale spíše se jedná o analýzu možných variant, které by v budoucnu mohly nastat. Prognóza může být vymezena jako odhad budoucího vývoje a na rozdíl od predikce nepředpovídá, ale nabízí návod k orientaci v možných budoucnostech a tím vytváří předpoklady k zasvěceným a odpovědným rozhodnutím především strategické povahy. Oproti tomu predikce je způsob, jak na základě vysvětlení určitého jevu lze předpovědět jevy budoucí. Prognostiku kriminálního chování můžeme rozdělit na dvě základní oblasti, kterými jsou sociální prognóza a individuální predikce. Sociální prognóza předpovídá další vývoj kriminality na základě analýzy její struktury a dynamiky. Cílem je příprava preventivních opatření a snaha oslabit vnější příčiny delikvence.²⁰⁹ Pro oblast kriminální recidivy je významnější oblast individuální predikce, kterou se na následujících řádcích budu zabývat.

Problematika individuální predikce u konkrétního jedince je prakticky stejně stará jako sama kriminologie a objevuje se především v souvislosti se snahami vysvětlit kriminální chování pachatele a založit systém sankcí na racionálních základech.²¹⁰ Individuální predikce kriminálního chování se může zaměřit na dosud netrestaného jedince (predelikventní predikce), na osobu již trestanou, zde hovoříme o predikci kriminální recidivy a konečně na formulaci pravděpodobnosti budoucího násilí, tedy na posouzení nebezpečnosti pachatele. Predikce kriminální recidivy bylo dříve spíše opomíjené téma a nyní se znovu dostává do centra pozornosti. O znovuzrození zájmu o něj se postaraly skutečné události, kdy je pachatel po propuštění z výkonu trestu znovu kriminálně aktivní. To přirozeně vyvolává nepříznivé reakce široké veřejnosti a vede to k diskuzím o neúčinnosti resocializačních opatření zaměřených na nápravu pachatele.²¹¹ Pro zacházení s pachatelem má tedy predikce jeho budoucího chování značný význam a Novotný ve své učebnici individuální predikci vymezuje jako *kvalifikovaný odhad dalšího chování (jednání) pachatele, zejména posouzení pravděpodobnosti, zda se trestných činů (trestného činu) bude dopouštět i v budoucnosti*.²¹²

Predikce nebezpečnosti pachatele představuje složitý problém a vychází z forenzně psychologického významu slova nebezpečnost. V tomto ohledu se nebezpečnost vztahuje vždy k osobnosti pachatele a je zde proto zahrnut předpoklad, že ve společnosti existují takoví jedinci, jejichž založení zvyšuje pravděpodobnost opakovaného páčání závažné trestné činnosti. Trestní právo oproti tomu vztahuje nebezpečnost přímo k samotným činům. Funkcí

---

²⁰⁹ BLATNÍKOVÁ, Š., NETÍK, K. *Predikce vývoje pachatele*. IKSP: Praha, 2008. s. 111 – 112.

²¹⁰ BLATNÍKOVÁ, Š., NETÍK, K. Vybrané problémy vězeňství se zaměřením na predikci vývoje pachatele. IN SCHEINOST, M. *Vybrané výsledky výzkumu IKSP v letech 2004 – 2007*. Praha: IKSP, 2009, s. 65.

²¹¹ ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 84 – 85.

²¹² NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. 3. vyd. Praha: ASPI- Wolters Kluwers, 2008, s. 145.

individuální predikce je tedy posouzení potenciální nebezpečnosti pachatele pro společnost (z angl. dangerousness risk assessment) a indikování co nejvhodnějších resocializačních opatření. Praktickému uplatnění takových odhadů se vytýká zejména nedostatečná úroveň poznání v oblasti psychologie a rovněž jsou uplatňovány legislativně-právní a etické námitky. Dochází zde ke střetu protekcionistů „in dubio prosis securitas“ a antiprotekcionistů „in dubio pro libertas.“ Obě skupiny považují za spornou otázku priority bezpečnosti skupiny na úkor jedince či naopak svobodu jedince na úkor skupiny.²¹³ Čírtková ve své práci shrnuje, že: „*Empiricky založenému prognózování nebezpečnosti pachatelů brání nejen současný stav (psychologického) poznání, limitováno je i světonázorovými a právními námitkami. Naráží totiž na ostré dilema mezi potřebou bezpečí na straně jedné a právem na individuální svobodu na straně druhé.*“²¹⁴

III. 4. 1. Metody individuální predikce

Základní myšlenka, která je společná různým predikčním systémům je abstrahovat informace o určitém počtu faktorů, jež by mohly mít nějaký vztah ke kriminálnímu chování, potažmo ke kriminální recidivě.²¹⁵ Metody individuální predikce jsou statistická, klinická a intuitivní. Statistická metody navazuje na speciální prognostické metody předvídání budoucího vývoje zkoumaného jevu. V případě kriminality vychází z poznatků o stavu a příčinách současné kriminality, o osobách pachatelů, včetně poznatků z kriminologických analýz a výzkumu trestně stíhaných, vězněných osob a zvláště pak recidivující populace.²¹⁶ Pomocí statistických metod jsou identifikovány takové okolnosti a projevy chování, které jsou typické pro osoby opakovaně páchající trestnou činností. Tyto příznačné charakteristiky jsou označovány jako prediktory s určitou výpovědní silou a sloučením těchto prediktorů vznikají různé posuzovací nástroje, které jsou označovány jako prognostické tabulky. Často používaným statistickým nástrojem je prognostický manuál autora Roberta Hareho²¹⁷ nazvaný PCL-R, jenž obsahuje 20 položek zaměřené na chování a osobnostní rysy posuzované osoby. U každé položky lze udělit 1 až 2 body, přičemž celkové skóre 30 bodů a více je diagnosticky

---

²¹³ BLATNÍKOVÁ, Š., NETÍK, K. *Predikce vývoje pachatele*. IKSP: Praha, 2008. s. 113 – 114.

²¹⁴ ČÍRTKOVÁ, L. *Forezní psychologie*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 85.

²¹⁵ BLATNÍKOVÁ, Š., NETÍK, K. Vybrané problémy vězeňství se zaměřením na predikci vývoje pachatele. IN SCHEINOST, M. *Vybrané výsledky výzkumu IKSP v letech 2004 – 2007*. Praha: IKSP, 2009, s. 65.

²¹⁶ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. 3. vyd. Praha: ASPI- Wolters Kluwers, 2008, s. 145.

²¹⁷ ASKERS, R. L. *Criminological theories. Introduction, Evaluation and Application*. 5. vyd. New York: Oxford University Press, 2009. s. 76.

významné pro specifickou poruchu osobnosti. Podle stávajících empirických výzkumů má tento rating dobrou diagnostickou validitu a spolehlivě diferencuje zejména extrémny, tedy umožňuje přiřadit pachatele buď do málo, nebo do silně rizikové skupiny. Tato stupnice se osvědčila jako prediktor obecné recidivy u pachatelů různých trestných činů. Oba nejběžnější klasifikační systémy používané v psychiatrii uvádí znaky osobnostních typů, jejich životní styl vede ke kriminálnímu jednání. V americkém prostředí se používají prediktory korespondující s klasifikačním systémem DSM-IV-R (Diagnostický a statistický manuál ve čtvrté revizi). V evropském odborném prostředí jsou preferovány prediktory korespondující se systémem garantovaným WHO (Světovou zdravotnickou organizací) a tento klasifikační systém je nazývaný jako ICD-10 (Mezinárodní klasifikace nemocí).²¹⁸

Klinická metoda bývá uplatňována v rámci posuzování osobnosti pachatele při zpracování expertizy pro trestní řízení a slouží především pro rozhodování soudu o trestněprávních sankcích. Znalci vyšetřují duševní stav obviněného a posuzují také riziko jeho možné recidivy v budoucnosti.²¹⁹ Jedná se tedy o metodu využívající empirických poznatků a znalecký posudek posuzovaného jedince je zaštitěn odbornou reputací experta, spolehlivostí použitých metod a komplexností údajů získaných o dosavadní životní cestě pachatele.²²⁰ Prognostickými úvahami o budoucím chování recidivisty se ve své studii zabývá také Dufek.²²¹ Jeho prognostický instrument v sobě zahrnuje data sociální, právní, psychologické a psychiatrické povahy. Intuitivní přístup je založen na subjektivním a celostním posouzení osobnosti pachatele a značný význam zde má odborná způsobilost posuzujícího experta. Pro tuto metodu nejsou v podstatě stanovena žádná pravidla a jedná se tedy o přístup spíše laický.

---

²¹⁸ ČÍRTKOVÁ, L. *Forezní psychologie*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 89.

²¹⁹ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. 3. vyd. Praha: ASPI- Wolters Kluwers, 2008, s. 145.

²²⁰ ČÍRTKOVÁ, L. *Forezní psychologie*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 88.

²²¹ Srovnej kapitoly Prognostické studie Prognózy a jejich ověření na s. 110 an. DUFEK, M. *Některé poznatky ke kriminální recidivě*. Praha: VÚK, 1980. s. 121.

IV. Stav a vývoj recidivy

IV. 1. Úvod do problematiky

Popis kriminality je umožněn díky kriminální statistice a kriminologickým výzkumům, které by měly především směřovat k poznání kriminogenních faktorů spojených s pácháním trestných činů.²²² Kriminalitu je možné popsat jako nejškodlivější sociálně patologický jev, jehož struktura se vzhledem ke své dynamičnosti mění v závislosti na čase, prostoru a vždy se vyskytuje v symbióze s dalšími méně společensky nebezpečnými jevy.²²³ Informace o stavu, struktuře a dynamice kriminality mohou přispět k objasňování příčin kriminality, ověřování kriminologických teorií a také k hledání vhodných forem trestní politiky a následně i k hodnocení jejich efektivity.²²⁴

Kriminalitu lze charakterizovat jejím stavem, strukturou a dynamikou. Stav kriminality je základní kvantitativní charakteristika a je vyvozována ze statistických údajů o kriminalitě. Jedná se o vyjádření počtu registrovaných trestných činů, které jsou spáchány na sledovaném území. Mohou být vyjádřeny absolutními čísly vypovídajícími o rozsahu kriminality nebo indexy vyjadřující úroveň či intenzitu kriminality. Kvalitativní charakteristikou je její struktura. V tomto pojmu je obsažena myšlenka diferencovanosti prvků a jejich vzájemné vazby. Struktura kriminality může být určena řadou znaků, které se mohou týkat povahy trestného činu, vlastností osoby pachatele či oběti a dalších hledisek (např. územních). Klíčový význam má analýza struktury kriminality při níž dochází k rozdělení četnosti údajů o trestných jednáních, pachatelích a obětech do určitých podskupin s cílem diferencovanějšího poznání reality. Možným východiskem pro analýzu kriminality je rozdělení trestné činnosti podle druhů a to v podobě tzv. takticko-statistické klasifikace, kterou uplatňuje policejní statistika či podle zvláštní části trestního zákoníku, jak je to uplatněno v kombinaci s takticko-statistickou klasifikací u justiční statistiky.²²⁵ Pro jiné potřeby lze provést klasifikaci podle dalších kritérií, jakými jsou věk či pohlaví známých pachatelů apod.²²⁶ Další charakteristikou kriminality jako hromadného jevu je její dynamika, která nazírá trestnou činnost v pohybu a změně.²²⁷ Pohlíží na kriminalitu jako na proces vyjadřující změny v rozsahu, intenzitě nebo její struktuře delších

---

²²² NOVOTNÝ, O, ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. 3. vyd. Praha: ASPI-Wolters Kluwer, 2008. s. 46.

²²³ MAREŠOVÁ, A. *Resortní statistiky – základní zdroj informací o kriminalitě v ČR*. Praha: IKSP, 2011, s. 7.

²²⁴ VÁLKOVÁ, H. KUCHTA, J. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 123.

²²⁵ NOVOTNÝ, O, ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. 3. vyd. Praha: ASPI-Wolters Kluwer, 2008. s. 60.

²²⁶ MAREŠOVÁ, A. *Resortní statistiky – základní zdroj informací o kriminalitě v ČR*. Praha: IKSP, 2011, s. 9.

²²⁷ NOVOTNÝ, O, ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. 3. vyd. Praha: ASPI-Wolters Kluwer, 2008. s. 65.

časových úsecích na určitém území.²²⁸ V rámci úvah o dynamice kriminality jsou užívány pojmy tendence nebo trend kriminality, které označují výsledné poznatky analýzy dynamiky kriminality a jedná se o směr vývoje kriminality jako celku nebo její určité části. Můžeme tedy hovořit o vzestupné nebo klesající tendenci určitého trendu kriminality. Tyto pravidelnosti vyskytující se v rozvrstvení kriminality mohou vést k pokusům o předvídaní budoucího vývoje kriminality, tedy k tzv. kriminologickému prognózování.²²⁹

Statistické údaje jsou shromažďovány a zpracovávány oficiálními institucemi zabývajícími trestnou činností, tj. policejními orgány, státním zastupitelstvím a soudy. Při interpretaci těchto statistických údajů vývoje kriminality, musíme vždy brát na zřetel skutečnost, že se jedná o tu část kriminality, o které se výše uvedené instituce dozvěděly, resp. byla jimi registrována. *To znamená, že byla oznámena obětí nebo jinou osobou či institucí, případně byla zjištěna vlastní činností policie, a zároveň došlo ze strany policie k jejímu zaevidování.*²³⁰ Od registrované kriminality rozlišujeme kriminalitu latentní, která tvoří rozdíl mezi kriminalitou skutečnou a registrovanou.²³¹ *Míru latentní kriminality ovlivňuje zejména intenzita formální a neformální kontroly, tolerance poškozených a míra právního vědomí občanů.* Lze říci, že existence latentní kriminality relativizuje všechny dostupné údaje o stavu, struktuře a dynamice kriminality. V souvislosti s tímto je možné zaznamenat řadu výzkumů motivovaných snahou proniknout do sféry latentní kriminality.²³² Výzkum může být rozlišen trojím přístupem, na dotazování pachatelů, kdy se jedná o výpovědi o vlastní trestné činnosti (z angl. self reported delinquency), dotazování obětí a dotazování informátorů.²³³

Prameny informací o registrované kriminalitě jsou oficiální statistiky kriminality, které jsou vyvářeny státními institucemi zabývajícími se trestnou činností. Vedle toho vznikají jako neoficiální zdroj informací o kriminalitě výzkumné statistiky, jež sumarizují údaje o větším počtu sledovaných jednotek v průběhu kriminologického výzkumu. Omezení poznávací hodnoty kriminální statistiky je dáno skutečností, že je koncipována především jako informace o činnosti instancí kontroly kriminality a teprve druhotně jako kriminologicky relevantní informace. Existuje řada vlivů deformující obraz registrované kriminality a především se jedná o legislativní změny, amnestie a změny v trestní politice. Mezi méně významné činitele jsou zařazovány změny ve způsobu statistického vykazování, snahy o zkrácení kriminální statistiky

---

²²⁸ MAREŠOVÁ, A. *Resortní statistiky – základní zdroj informací o kriminalitě v ČR*. Praha: IKSP, 2011, s. 9.

²²⁹ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. 3. vyd. Praha: ASPI-Wolters Kluwer, 2008. s. 65.

²³⁰ VÁLKOVÁ, H. KUCHTA, J. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 125

²³¹ Tamtéž, s. 125.

²³² NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. 3. vyd. Praha: ASPI-Wolters Kluwer, 2008. s. 47 - 49.

²³³ KAISER, G. *Kriminologie*. Praha: C. H. Beck, 1994. s. 153.

v zájmu dosažení příznivějších ukazatelů apod.²³⁴ K těmto okolnostem zkrslujícíím a znehodnocujícíím věrohodnost statistických dat je nutné přihlížet, aby nedošlo k ukvapeným a mylným závěrům při jejich nevhodném využívání. Při analýze takových údajů je třeba respektovat vzájemné vztahy a celkový vývoj nejen registrované kriminality, ale také latentní a skutečné. Registrovaná kriminalita může být interpretována jako určitý výběrový vzorek, neboť skutečná kriminalita není našemu poznání dostupná.²³⁵

V současné době není na území ČR statistika kriminality organizačně ani metodicky sjednocena. Dle učebnice Gřivny, Scheinosta, Zoubkové a kol. jsou kriminální statistiky vytvářeny třemi institucemi na centrální úrovni, jejichž data procházejí státními statistickými orgány. Konkrétně se jedná o Ministerstvo vnitra ČR, resp. Policejní prezidium ČR, Ministerstvo spravedlnosti ČR a Generální ředitelství Vězeňské služby. Policejní statistika Policejního prezidia ČR eviduje údaje o zjištěné kriminalitě a používá pro označení jednotlivých druhů trestných činů takticko-statistickou klasifikaci. Dalším zdrojem dat týkající se kriminality je statistika Ministerstva spravedlnosti ČR (tzv. justiční statistika) zahrnující statistiku státních zastupitelství a soudů. Ta ve své trestní části obsahuje údaje o známých pachatelích, obžalovaných a pravomocně odsouzených osobách. Údaje jsou uváděny na republikové úrovni a je zde možné nalézt úhrnné hodnoty registrované kriminality a její členění podle hlav zvláštní části trestního zákoníku. A konečně zde máme také statistiku Vězeňské služby ČR, kterou vydává Generální ředitelství Vězeňské služby ČR a obsahuje demografické údaje související se zajišťováním výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody.²³⁶ Naproti tomu Kuchta, Válková a kol. ve své učebnici klasifikují kriminální statistiky na ty, jež byly získány a zpracovány orgány činnými v trestním řízení, tj. na statistiky policejní, státních zastupitelství a soudů, a dále na statistiky pomocných orgánů v trestním řízení a institucí zajišťujících výkon trestů a některých dalších institucí, tj. statistika Probační a mediační služby ČR a statistiku Vězeňské služby ČR.²³⁷

---

²³⁴ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. 3. vyd. Praha: ASPI-Wolters Kluwer, 2008. s. 53-55.

²³⁵ MAREŠOVÁ, A. *Resortní statistiky – základní zdroj informací o kriminalitě v ČR*. Praha: IKSP, 2011, s. 54.

²³⁶ GŘIVNA, T., SCHEINOAT, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 4. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015. s. 36-38.

²³⁷ KUCHTA, J. VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2005. s. 131-134.

IV. 2. Statistiky o současné recidivě a recidivistech na území ČR

Jak již bylo zmíněno v předchozím textu, informace o stavu a vývoji recidivy můžeme čerpat především z oficiálních statistik registrované kriminality. Pro účely této práce budu vycházet z klasifikace, kterou ve své učebnici uvádí Gřivna, Scheinost, Zoubková a kol. Každá z těchto kriminálních statistik, ať už se jedná o policejní statistiku, statistiku Ministerstva spravedlnosti ČR či statistiku Vězeňské služby ČR, sleduje recidivu v jiné fázi trestního řízení a navzájem se liší i jejím vlastním vymezením.

Policejní statistika eviduje informace o zjištěných trestných činech, tj. údaje o skutcích a dále informace o osobách, které jsou charakterizovány jako známi pachatelé trestných činů. Takticko-statistická klasifikace používaná pro označení jednotlivých trestných činů se v některých případech odlišuje od jejich označení ve zvláštní části trestního zákoníku. Z kriminologicky relevantních dat o stíhaných a vyšetřovaných osobách, jsou sledovány zejména takové údaje, jimiž jsou věk pachatele, jeho pohlaví, státní příslušnost, rodinný stav, vzdělání a výchovné prostředí.²³⁸ Standardními periodickými výstupními sestavami systém jsou měsíční, pololetní a roční statistické tabulky. V roční výstupní sestavě nazvané „Statistika kriminality na území ČR“ je možné nalézt údaje rozdělené do dvou částí. První částí jsou údaje o skutcích, zde jsou uváděny počty zjištěných skutků, počty a procenta skutků objasněných, spáchaných recidivisty, pod vlivem alkoholu, mladistvými apod. V druhé části jsou uvedeny údaje o stíhaných a vyšetřovaných osobách, které obsahují zejména údaje o celkových počtech stíhaných osob, jejich členění podle věkových skupin, o jejich trestní minulosti, o počtech podílů žen a cizinců apod.²³⁹ Od roku 2010 jsou v souladu s účinností TZ sledovány tři samostatné kategorie nápadu trestné činnosti, tj. přečiny, zločiny a případy kvalifikované podle TZ 1961. Zvlášť je také zpracována statistická výstupní sestava porovnání s předchozím statistickým obdobím. Dále došlo dnem 1. 1. 2010 k přerozdělení krajských ředitelství Policie ČR z osmi na čtrnáct krajů a toto nové členění kopíruje rozdělení ČR na vyšší územně samosprávné celky.²⁴⁰ Pro účely této práce je nejdůležitějším kriminologicky relevantním údajem kriminální minulost pachatele, kdy pojmu recidivista je zde používáno pro osoby, které byly pravomocně odsouzeny pro trestnou činnost a dopustily se další úmyslné trestné činnosti. Jedná se tedy o pojetí recidivy v trestněprávním pojetí, avšak policejní praxe často označuje jako recidivisty i osoby dříve pro úmyslnou trestnou činnost pouze stíhané. Informace o recidivě

---

²³⁸ GŘIVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 4. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015. s. 37-38.

²³⁹ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. 3. vyd. Praha: ASPI-Wolters Kluwer, 2008. s. 57.

²⁴⁰ MAREŠOVÁ, A. *Resortní statistiky – základní zdroj informací o kriminalitě v ČR*. Praha: IKSP, 2011. s. 47.

obsahují údaje o skutcích a také formulář o známém pachateli. Marešová ve studii zabývající se kriminální recidivou uvádí: „Pod položkou 10 – Kriminální hledisko jsou uvedeny následující varianty: a) byl již v minulosti vyšetřován – 1, trestán – 2, recidivista – 3, recidivista na pohybu – 4, nevykazuje nic z uvedeného – 5, zvlášť nebezpečný recidivista (podle dříve platného tr. zákona) – 6, nezajištěno – 7.“²⁴¹ Ve statistických údajích se v kriminalitě za určité období u jednotlivých položek takticko-statistické klasifikace uvádí údaj o tom, kolik z registrovaných skutků spáchali recidivisté a v části stíháno, vyšetřované osob je zvláštní sloupec – recidivisté.²⁴²

Statistika Ministerstva spravedlnosti ČR (dále jen „MS“), tzv. justiční statistika, zahrnuje statistiku státních zastupitelství a soudů. Statistika obsahuje údaje o tzv. známých pachatelích, obžalovaných osobách a pravomocně odsouzených osobách a také je zde evidovány počty trestných činů. Dále je v ní možné nalézt způsoby vyřízení věci a strukturu uložených trestů a ochranných opatření. V této statistické ročence MS jsou údaje uváděny na republikové úrovni, jsou zde zaznamenány úhrnné hodnoty celkové registrované kriminality a také se zde získaná data člení podle hlav zvláštní části trestního zákona a některé frekventované trestné činy a zvláště závažné trestné činy jsou zde uvedeny samostatně. V době platnosti TZ 1961 vycházela justiční statistika v pojmání recidivy z ustanovení § 34 písm. j) TZ 1961 a řadila sem ty pachatele, kteří již byli pro trestný čin odsouzeni, pokud ovšem soud tuto okolnost podle povahy předchozího odsouzení považoval za přitěžující.²⁴³ Statistika státního zastupitelství také reflektovala skutečnost, proti kolika osobám byla vznesena obžaloba podle ustanovení o zvlášť nebezpečných recidivistech. S účinností nového TZ 2009 je obecná recidiva pojímána ve smyslu ustanoví § 42 písm. p) a institut zvlášť nebezpečného recidivisty byl se současnou úpravou zcela vypuštěn.

V posledních letech je také zpracována a každoročně publikována statistika Vězeňské služby ČR, která obsahuje informace související se zajišťováním výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody. Význam z hlediska kriminologie mají především pasáže věnované obviněným a odsouzeným osobám.²⁴⁴ Tento druh statistiky se zaměřuje na recidivu v penologickém pojetí, neboť sleduje počet osob ve výkonu trestu odnětí svobody podle kritérií dosavadní netrestnosti,

---

²⁴¹ MAREŠOVÁ, A., BLATNÍKOVÁ, Š. a kol. *Kriminální recidiva a recidivisté*. Praha: IKSP, 2011, s. 45.

²⁴² MAREŠOVÁ, A., BLATNÍKOVÁ, Š. a kol. *Kriminální recidiva a recidivisté*. Praha: IKSP, 2011, s. 45.

²⁴³ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. 3. vyd. Praha: ASPI-Wolters Kluwer, 2008. s. 57 – 58.

²⁴⁴ Tamtéž, s. 58.

počtu předchozích odsouzení bez výkonu trestu odnětí svobody a počtu předchozích výkonů trestů odnětí svobody.²⁴⁵

IV. 3. Analýza stavu a vývoje kriminální recidivy v letech 1990 – 2009

Období let od roku 1990 až do roku 2009 je ohraničené dvěma mezními okamžiky. Prvním z nich byla hluboká změna společenských poměrů na přelomu roku 1989 a 1990 a druhým bylo přijetí nového trestního kodexu, jehož účinnost byla stanovena k datu 1. 1. 2010. Rok 2009 je poslední rok jedné relativně dlouhé a nepřerušené éry policejních kriminálních statistik a také v tomto roce uplynulo dvacet let od roku 1990, kdy bylo zahájeno období významných společenských změn a přestavby společnosti, která zasáhla všechny sféry veřejného života a výrazně ovlivnila formování právního prostředí u nás.²⁴⁶

V roce 1990 došlo vlivem změny politického režimu k prudkému nárůstu kriminality a to zvláště takové, která představuje reálnou hrozbu ohrožení majetku, zdraví a života lidí. Nejenže kriminalita značně vzrostla, ale také nabyla nových a často velmi brutálních forem. Řešeny byly závažné případy vražd a nebezpečná loupežná přepadení se značnými majetkovými škodami. Lze říci, že kriminalita se v polistopadovém období stala jedním z nejzávažnějších celospolečenských problémů.²⁴⁷ Tyto skutečnosti vedly pracovníky IKSP k rozhodnutí zkoumat příčiny tohoto jevu a také se zabývat otázkami preventivních opatření, které s etiologií kriminality bezprostředně souvisí. První prací na toto téma se stal sborník statí, jehož obsahem byl průzkum názorů odborníků, neboť ti by podle předpokladu zadavatelů měli být schopni posoudit, které jevy charakteristické pro porevoluční období, měly rozhodující vliv na pronikavý vzestup kriminality a mohli by navrhnout taková opatření, jež by mohla vést k omezení či zastavení nepříznivých trendů ve vývoji kriminality u nás.²⁴⁸ V otázce na příčiny značného nárůstu kriminality v roce 1990 byly nejčastěji uvedeny souvislosti s převratnými změnami ve společnosti, tedy porevoluční rozkolísání společenských poměrů, uvolnění společenských vazeb a morálky, nejistota v ekonomických, právních a sociálních vztazích. Jako jedna z nejdůležitějších příčin byla dále uvedena amnestie prezidenta republiky, která byla popsána jako neuváženě široká, nepřiměřená, organizačně nepřipravená, neopodstatněná,

---

²⁴⁵ VEJBĚROVÁ, A. *Kriminologické aspekty kriminální recidivy*. Praha, 2007. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta. Katedra trestního práva.

²⁴⁶ MAREŠOVÁ, A. *Analýza kriminality v roce 2009 a v předchozím dvacetiletém období*. Praha: IKSP, 2010. s. 4-5.

²⁴⁷ NEČADA, V. *Přehled novel trestních kodexů v období od listopadu 1989 do konce roku 1999*. Praha: IKSP, 2000. s. 7.

²⁴⁸ TOMIN, M. K výsledkům průzkumu názorů odborné veřejnosti na příčiny mimořádného vzestupu kriminality v ČSFR. In: TOMIN, M. a kol. *K některým příčinám vzestupu kriminality v roce 1990*. Praha: IKSP, 1991. s. 6-7.

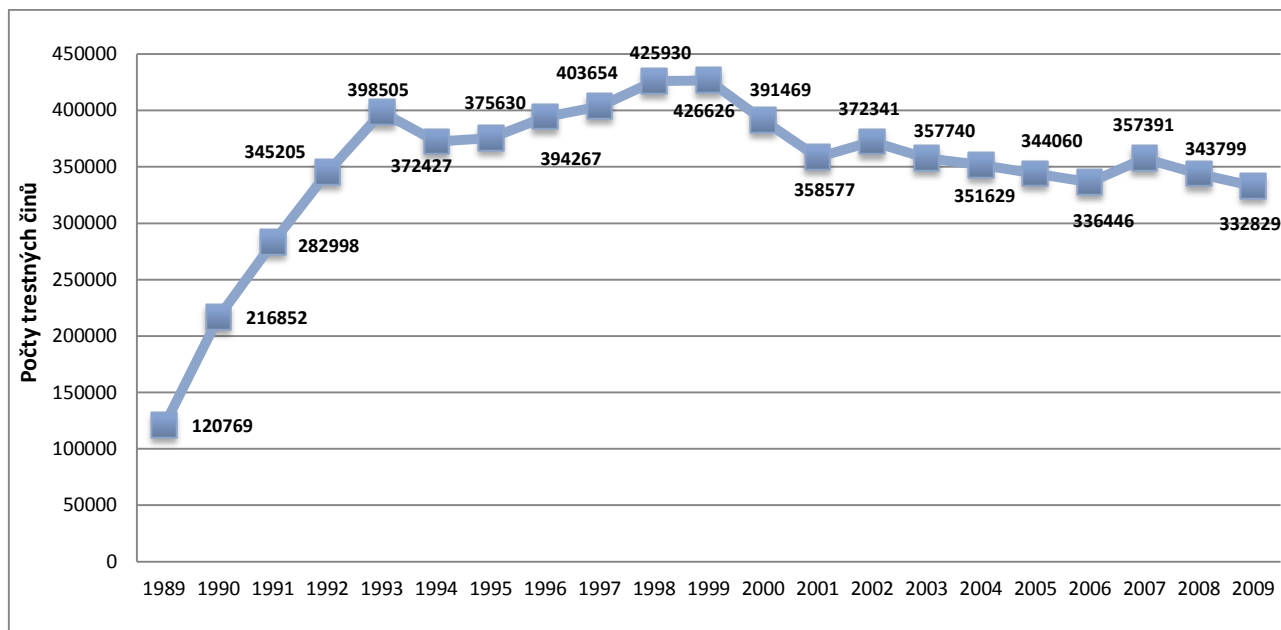
nediferenciovaná, unáhlená atp. Bylo poukazováno podcenění určitých kriminogenních faktorů jako nedostateční resocializace amnestovaných před propuštěním z výkonu trestu odnětí svobody, koncentrace amnestovaných ve velkých městech a nedodržení postupného propouštění. Rovněž zde hrály roli aspekty, jakými byly nepřipravenost společnosti na tak širokou amnestii, neexistence účinného systému postpenitenciární péče a také kritika vězeňského systému. Současně bylo upozorňováno na souvislost mezi nedostatečným a deformovaným právním vědomím. Nepochopení demokracie vedlo až k takovým absurditám, že se pachatelé recidivisté podivovali nad tím, že v demokratické společnosti jsou stíháni pro krádež a jiné trestné činy. Dále bylo poukazováno na rozkolísanost právních poměrů a na málo promyšlenou a nejednotnou právní politiku. Novelizace TZ 1961 a TŘ byla odbornou veřejností hodnocena jako nepříliš zdařilá a málo promyšlená. Některé neuvážené zásahy, jako bylo například zrušení trestného činu příživnictví zakotveného v ustanovení § 203 bez adekvátní náhrady, vedlo k potulování a krádežím některých osob, z nichž značnou část tvořili recidivisté. Současně bylo negativně hodnoceno zrušení ustanovení o ochranném dohledu u zvláště nebezpečných recidivistů. Významný vliv mělo také ochromení mocenských orgánů a to především Bezpečnosti a s tím související nedostatečné sociální, materiálně technické a personální zabezpečení jejich činnosti. Kritizována byla také absence účinného systému prevence a bylo poukazováno na potřebu zajištění komplexního koordinovaného přístupu k řešení problematiky kriminality. V rámci takového přístupu by mělo dojít opatřením zlepšujícím činnost Bezpečnosti, k promyšlenějším novelizacím TZ 1961 a TŘ a vytvoření nového sociálně preventivního systému.²⁴⁹ Dle autora lze tyto jevy související s nepříznivým vývojem kriminality charakterizovat jako příznaky anomie.²⁵⁰ *Příznačná pro tento stav je tzv. beznormnost, kdy dosavadní normy a hodnotové orientace totalitárního období, doposud regulující chování jednotlivců či kolektivů, se zhroutily či přestávají platit, přestaly být efektivní jako pravidla chování a nové nejsou doposud vytvořeny, nebo jsou nedokonalé a netvoří funkční systém.*²⁵¹

---

²⁴⁹ TOMIN, M. K výsledkům průzkumu názorů odborné veřejnosti na příčiny mimořádného vzestupu kriminality v ČSFR. IN: TOMIN, M. a kol. *K některým příčinám vzestupu kriminality v roce 1990*. Praha: IKSP, 1991. s. 8-18.

²⁵⁰ Émile Durkheim ve svém díle „Dělba práce ve společnosti“ popisuje anomii jako stav beznormnost či bezzákonnosti a to především ve smyslu morální regulace. Tento uvolněný prostor bez jasně formulovaných pravidel se naplňuje odchýlným jednáním. Roste míra výskytu deviantních fenoménů a rozpadá se sociální konsenzus.

²⁵¹ Tamtéž, s. 18.

Graf č. 1: Registrované trestné činy v období 1989 – 2009.²⁵²

Chceme-li srovnávat stav kriminality v roce 1989 a 1990, je nutné vzít v úvahu určité skutečnosti, jakými jsou dekriminalizace určitých dříve hojně frekventovaných deliktů (trestné činy příživnictví, opilství a řada deliktů hospodářské povahy) a také snahu o celkové zmírnění a liberalizaci trestní politiky. V roce 1990 bylo policií ČSFR evidováno celkem 283 339 trestných činů, zatímco v roce 1989 se jednalo o 167 166, to znamená, že nárůst registrované kriminality stoupl o 69,5 %. Struktura kriminality se nezvyšuje rovnoměrně podle jednotlivých deliktů, ale výrazně stoupá především majetková kriminalita. U jiných kategorií deliktů naopak nastala stagnace, případně klesající trend, zde však zase nelze vyloučit vyšší latenci.²⁵³

Ze statistických údajů je možné sledovat vzestupný trend registrované kriminality v letech 1990 – 1999. Výjimku tvoří rok 1994, v němž došlo k poklesu celkového počtu registrované kriminality (srov. Graf č. 1). Za jednu z příčin je možné považovat novelu č. 290/1993 Sb. měnící výši škody nikoliv nepatrné v ustanovení § 89 odst. 11 TZ 1961 na 2000 Kč.²⁵⁴ Vrchol registrované kriminality spadá do let 1998 – 1999 a to především následkem mimořádného nárůstu počtu majetkových trestných činů, u nichž úroveň kriminality dosáhla až čtyřnásobku hodnot před rokem 1990, přičemž 72% z tohoto celkového počtu, představovala

²⁵² Pramen: Policejní statistika.

²⁵³ OSMANČÍK, O. Hlavní trendy vývoje kriminality v roce 1990. In: TOMIN, M. a kol. *K některým příčinám vzestupu kriminality v roce 1990*. Praha: IKSP, 1991. s. 24-25.

²⁵⁴ NEČADA, V. *Přehled novel trestních kodexů v období od listopadu 1989 do konce roku 1999*. Praha: IKSP, 2000. s. 44.

právě majetková kriminalita.²⁵⁵ Počátkem devadesátých let rovněž došlo k prudkému poklesu objasňenosti kriminality a toto snížení bylo opět nejvíce výrazné u majetkové kriminality. Jednou z příčin byla nedostatečná rychlost a kvalita výkonu jednotlivých orgánů činných v trestním řízení, která byla způsobena důsledkem častých personálních změn na regionální i centrální úrovni. Také časté a rozsáhlé změny v právní oblasti měly za následek zpochybňování dodržování právních norem a současně to vedlo ke snížení orientace v trestněprávních předpisech. To mělo mimo jiné za následek oslabení represivní funkce trestu a důsledkem toho byl i pokles recidivistů mezi vyšetřovanými a trestně stíhanými osobami. Naopak došlo ke zvýšení počtu pachatelů mezi mládeží a také osobami bezúhonnými z pohledu trestního práva, tzv. prvopachatelů.²⁵⁶ Kriminalita od roku 1990 doznala také výrazných kvalitativních změn, kterými byl již dříve zmiňovaný skokový nárůst podílu majetkové kriminality, a další změny související s procesy dekriminalizace, depenalizace a kriminalizace nových forem sociálně patologických jevů.²⁵⁷

Od roku 2000 je možné sledovat trend pozvolného poklesu kriminality, který Marešová komentuje takto: „Z pohledu policejní statistiky lze konstatovat, že úroveň kriminality s ohledem na platný trestní zákon a způsob sběru a zpracování statistiky již pravděpodobně dosáhla svého vrcholu v roce 1998 a v současnosti začíná prokazatelně stagnovat.“²⁵⁸ Takto je možné hodnotit i přes skutečnost, že kriminalita až do roku 1999 stále ještě stoupala, ale je zde možné sledovat určité rozdíly v dynamice kriminality, to znamená, že se mezi jednotlivými roky začala zmenšovat úroveň kriminality. Výsledky roku 2000 tak prokazují očekávání stagnace úrovně kriminality, popřípadě další mírný pokles registrované kriminality.²⁵⁹ Stejně jako v posledních pěti letech, tak i v roce 2000 zůstala určujícím druhem kriminality majetková kriminalita a největší podíl na ní měly krádeže. Mezi všemi stíhanými a vyšetřovanými osobami tvořilo procentuální vyjádření recidivistů 29,7% a jejich počet se ve srovnání s rokem 1999 mírně zvýšil. Jedná se o pozitivní jev z hlediska skladby pachatelů, ale o negativní jev z pohledu účinnosti trestní politiky. Již z předchozích výkladů lze dovodit, že čím méně je společenské

---

²⁵⁵ MAREŠOVÁ, A. *Analýza kriminality v roce 2009 a v předchozím dvacetiletém období*. Praha: IKSP, 2010. s. 7.

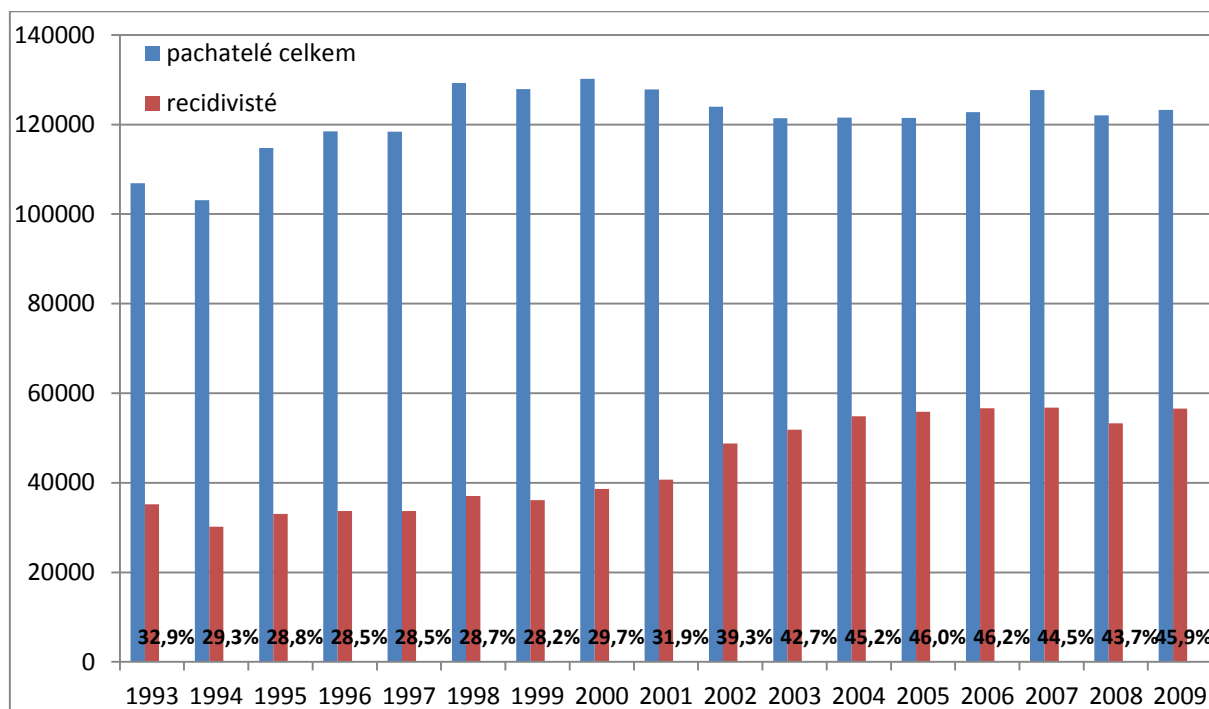
²⁵⁶ Tamtéž, s. 6.

²⁵⁷ Tamtéž, s. 7.

²⁵⁸ MAREŠOVÁ, A. Kriminalita v roce 2000 (z pohledu statistik Policie ČR). IN: MAREŠOVÁ, A. kol. *Kriminalita v roce 2000. Sborník statí pracovníků IKSP a časové řady vybraných ukazatelů kriminality*. Praha: IKSP, 2001. s. 7.

²⁵⁹ Tamtéž, s. 7.

klima kriminogenní, tím méně se v něm vyskytuje prvopachatelů a naopak přibývá pachatelů recidivistů. Můžeme mít tedy důvodně za to, že uplatňované sankce jsou neúčinné.²⁶⁰

Graf č. 2: Vývoj počtu stíhaných pachatelů a recidivistů celkové kriminality v letech 1993 – 2009.²⁶¹

Od roku 2001 do roku 2009 je možné sledovat pokračující trend poklesu kriminality. Dlouhodobě je při zkoumání struktury kriminality určující vývoj majetkové kriminality, jejíž hodnoty v těchto letech oscilují kolem 70% a postupně se snižují na 66% na úkor kriminality hospodářské a zbývající. Dále je možné konstatovat neustále vzrůstající procentuální zastoupení recidivujících osob mezi stíhanými pachateli (srov. Graf č. 2). S účinností k 1. 1. 2002 došlo k novelizaci ustanovení § 89 odst. 11 TZ 1961, kdy je zvýšena hranice škody nikoliv nepatrné sloužící pro odlišení trestného činu krádeže od přestupku na 5000 Kč. Podíl majetkové trestné činnosti je na celkové registrované kriminalitě nejvyšší, proto se v souvislosti s touto změnou očekávali změny v celkové registrované kriminalitě. V některých případech je krádež trestným činem bez ohledu na výši škody a jedním z nich je ustanovení § 247 odst. 1 písm. e), tedy případ recidivy. Důsledkem této úpravy nedošlo k očekávanému poklesu kriminality a celkový počet registrovaných trestných činů označovaných jako majetková kriminalita zůstal

²⁶⁰ MAREŠOVÁ, A. Kriminalita v roce 2000 (z pohledu statistik Policie ČR). IN: MAREŠOVÁ, A. kol. *Kriminalita v roce 2000. Sborník statí pracovníků IKSP a časové řady vybraných ukazatelů kriminality*. Praha: IKSP, 2001. s. 17.

²⁶¹ Pramen: Policejní statistika.

v roce 2002 téměř totožný.²⁶² O mírné navýšení celkové kriminality 2007 se zasloužilo především zakotvení nového ustanovení § 180d TZ 1961 „řízení motorového vozidla bez řidičského oprávnění“. Jednalo se o vyšší hodnoty, než bylo možné sledovat celé období od roku 2002 do roku 2006.²⁶³

IV. 4. Analýza o stavu a vývoji recidivy v letech 2010 – 2013

V souvislosti s nabytím účinnosti nového trestního zákoníku k 1. 1. 2010, došlo k určitým změnám ve statistikách o kriminalitě. V takticko-statistické klasifikaci Policejního prezidia ČR byly přečíslovány jednotlivé trestné činy v souvislosti s novým číselným označením v trestním zákoníku. K jiným větším zásahům v metodice zpracování statistických dat v resortu MV, resp. policejní statistice, ani v resortu MS nedošlo.²⁶⁴ V posledních letech nedocházelo k výrazným změnám ve vývoji kriminality a také její stav je považován za dlouhodobě stabilizovaný. Z grafu č. 1 je možné sledovat pozitivní trend vývoje kriminality v letech 2002-2007, dochází tedy k postupnému poklesu registrované kriminality. Výjimkou je rok 2007, kdy bylo kriminalizováno jednání řízení motorového vozidla bez řidičského oprávnění²⁶⁵. Toto jednání bylo následně dekriminalizováno s účinností nového trestního kodexu, který již tento trestný čin neupravuje. Rok 2010 představuje z pohledu statistik o kriminalitě období s nejnižším počtem registrovaných trestných činů. V ČR trvale převažuje majetková kriminalita určující vývojové trendy kriminality co do četnosti a ze struktury kriminality je patrné, že se v tomto roce jedná o zhruba 65% z celkové kriminality. Mezi skladbou pachatelů majetkové kriminality jsou z větší části zastoupeni recidivisti, jedná se o 65% z celkového počtu pachatelů tohoto druhu trestné činnosti. I v roce 2010 je možné sledovat narůstající počet recidivistů mezi pachateli (Srovnej graf č. 2). Celkem bylo v roce 2010 stíháno cca 53tis. recidivistů, kteří se nejvíce podíleli na trestném činu maření výkonu úředního rozhodnutí (70% ze všech stíhaných osob) a majetkové kriminalitě (65% ze všech stíhaných osob).²⁶⁶

---

²⁶² MAREŠOVÁ, A. Kriminalita v roce 2002 (z pohledu statistik Policie ČR). IN: MAREŠOVÁ, A. kol. *Kriminalita v roce 2002. Sborník statí pracovníků IKSP a časové řady vybraných ukazatelů kriminality*. Praha: IKSP, 2003. s. 6-9.

²⁶³ MAREŠOVÁ, A. Kriminalita v roce 2007 z pohledu statistik Policie ČR. IN: MAREŠOVÁ, A. kol. *Kriminalita v roce 2007. Sborník statí pracovníků IKSP a časové řady vybraných ukazatelů kriminality*. Praha: IKSP, 2009. s. 14.

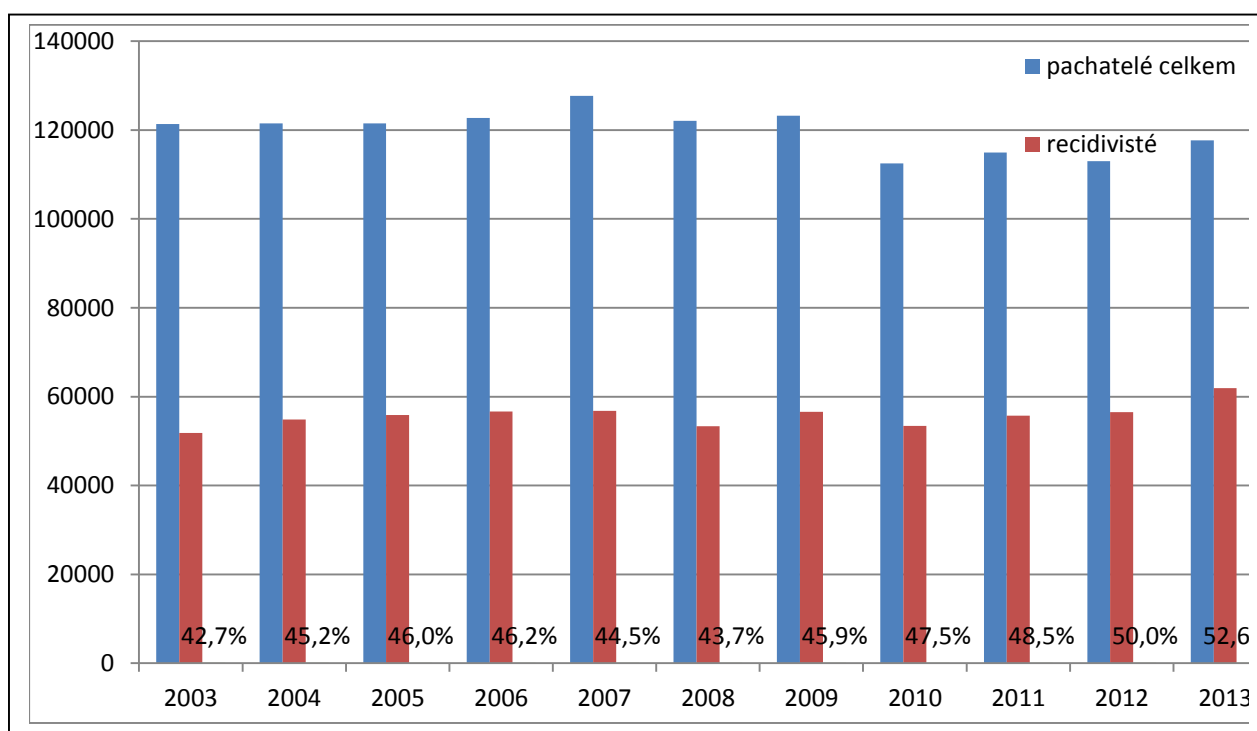
²⁶⁴ MAREŠOVÁ, A. Trendy kriminality v ČR v roce 2010. IN *Analýza trendů kriminality v roce 2010*. IKSP: Praha, 2011. s. 4.

²⁶⁵ provedeno novelou trestního zákona č. 411/2005 Sb.

²⁶⁶ Tamtéž, s. 6-18.

V předchozí kapitole bylo zmíněno, že od roku 2000 je očekávaná stagnace, respektive pokles kriminality na našem území. Tento odhad byl v letech 2000-2010 potvrzen, s výjimkou výraznější změny v trendu v roce 2007. V roce 2011 došlo oproti předchozímu roku ke zvýšení počtu registrovaných trestných činů. To bylo ovlivněno zvýšením počtu trestných činů násilné povahy, trestných činů zahrnovaných do drogové kriminality a nárůstem počtu trestného činu znásilnění.²⁶⁷ Struktura kriminality je v podstatě totožná s předchozím rokem, znamená to tedy, že největší procentuální zastoupení náleží kriminalitě majetkové, která tvoří 64% z celkové kriminality. Zastoupení recidivistů mezi známými pachateli ukazuje, že počet těchto osob je každoročně velmi vysoký a v posledních letech spíše stoupá (srov. Graf č. 3) V roce 2011 bylo stíháno celkem 55717 recidivistů, což představovalo 48,5% ze všech stíhaných pachatelů.²⁶⁸ Recidivisté jsou nejčastěji stíhání za majetkovou kriminalitu, konkrétně za trestný čin krádeže. Vedle majetkové trestné činnosti se typicky jedná o trestné činy maření výkonu úředního rozhodnutí, zanedbání povinné výživy, ohrožení pod vlivem návykové látky atp.

Graf č. 3: Vývoj počtu stíhaných pachatelů a recidivistů celkové kriminality v letech 2003 – 2013.²⁶⁹

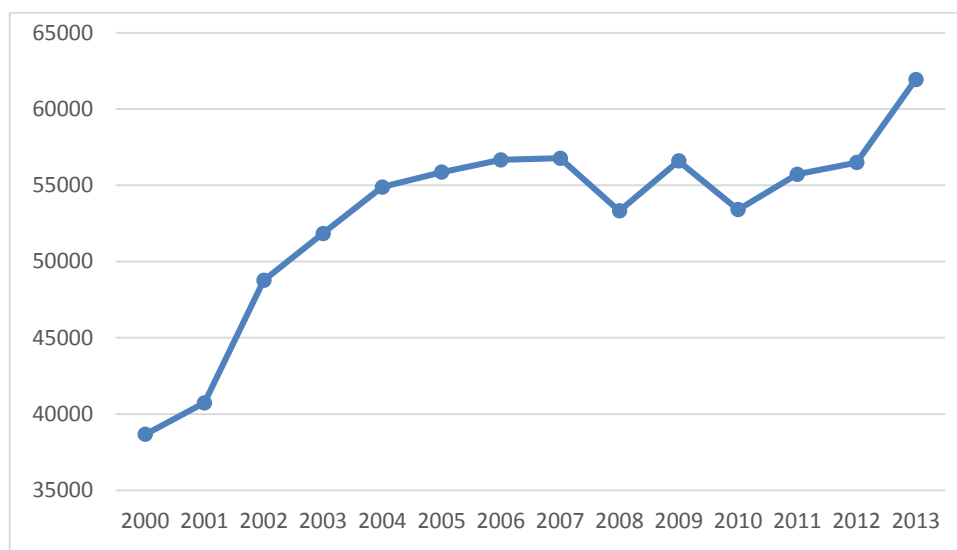

²⁶⁷ MAREŠOVÁ, A. Trendy kriminality v ČR v roce 2011 (především z pohledu statistik Policie ČR). IN *Analýza trendů kriminality v roce 2011*. IKSP: Praha, 2012, s. 6. Srovnej souvislost se změnou skutkové podstaty znásilnění s jejím znění v TZ 1961.

²⁶⁸ MAREŠOVÁ, A. Trendy kriminality v ČR v roce 2011 (především z pohledu statistik Policie ČR). IN *Analýza trendů kriminality v roce 2011*. IKSP: Praha, 2012, s. 19.

²⁶⁹ Pramen: Policejní statistika.

Konstantně vysoký podíl těchto pachatelů na uvedených trestných činech může být argumentem podporující tvrzení, že přijímaná ochranná opatření proti recidivní trestné činnosti jsou neúčinná.²⁷⁰

Graf č. 4: Trend vývoje zastoupení recidivistů mezi stíhanými pachateli v letech 200-2013.²⁷¹

Z křivky pátého grafu je možné v roce 2012 sledovat další pokles registrované kriminality. Z takto prezentovaného vývoje kriminality by bylo možné považovat stav kriminality v posledních letech za relativně dobrý. *Avšak dynamiku kriminality posledních dvaceti let je nezbytné hodnotit a komentovat vždy s ohledem na v tomto období proběhlé změny v oblasti trestní legislativy a na celkové proměny ve společnosti, včetně změn v přístupu ke kriminalitě a některým sociálně patologickým jevům.*²⁷² Majetková kriminalita zůstává i v roce 2012 hlavní složkou celkové kriminality se svými 64% a zpravidla určuje trendy kriminality. Z celkového počtu 113026 stíhaných a vyšetřovaných osob bylo cca 56000 recidivistů, jedná se tedy o 50% ze všech známých pachatelů. Tento údaj tedy znovu dokazuje zvyšující se trend podílu recidivistů mezi stíhanými pachateli. Tito pachatelé jsou tradičně nejčastěji stíháni za majetkovou kriminalitu a konkrétně za trestný čin krádeže a dále za trestné činy uváděny v předchozím odstavci.²⁷³

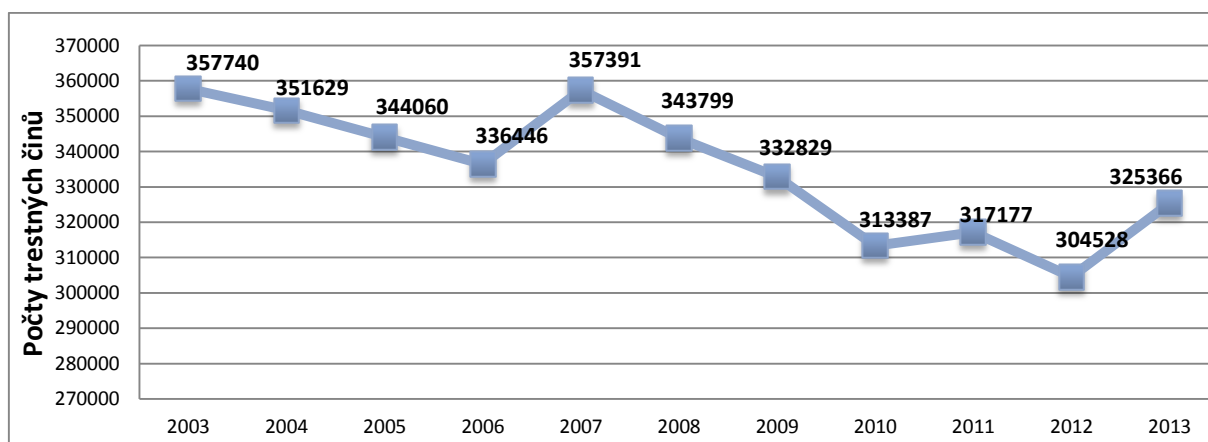
²⁷⁰ MAREŠOVÁ, A. Trendy kriminality v ČR v roce 2011 (především z pohledu statistik Policie ČR). IN *Analýza trendů kriminality v roce 2011*. IKSP: Praha, 2012, s. 19-20.

²⁷¹ Pramen: Policejní statistika.

²⁷² MAREŠOVÁ, A. Trendy kriminality v ČR v roce 2012 (především z pohledu statistik Policie ČR). IN *Analýza trendů kriminality v roce 2012*. IKSP: Praha, 2013, s. 7.

²⁷³ Tamtéž, s. 19.

Graf č. 5: Vývoj registrované kriminality v letech 2003 -2013. ²⁷⁴

K 1. 1. 2013 byla vyhlášena amnestie prezidenta republiky, která ovlivnila vývoj kriminality na území ČR v tomto roce. Dle průzkumů veřejného mínění jsou amnestie veřejností odmítány a to především v souvislosti s amnestijním rozhodnutím prezidenta republiky vyhlášeného v roce 1990. V přechozí kapitole jsem uváděla důvody vedoucí ke značné kritice tohoto normativního aktu sui generis. Jedním z nejvíce kritizovaných aspektů byla nekonceptnost a neprovázanost se systémovými změnami. O to větší údiv vyvolala tato velmi rozsáhlá amnestie, neboť tu také nedoprovázelo žádné systémové řešení problémů. Jedním z argumentů odůvodňujících potřebnost takového rozhodnutí se stal dlouhodobý nárůst vězňených osob, avšak většina veřejnosti takový způsob šetření peněz na vězeňství odmítá. Ještě větší rozčarování laické i odborné veřejnosti způsobilo ustanovení o abolicí, které dle Nejvyššího státního zastupitelství omilostnilo pachatele 327 závažných případů hospodářské kriminality.²⁷⁵ V roce 2013 se ve srovnání s předchozím obdobím zastavil několikaletý trend poklesu kriminality, který vyvrcholil v roce 2012, a naopak došlo k mírnému navýšení počtu registrovaných trestných činů. Toto navýšení bylo hodnoceno orgány činnými v trestním řízení jako jeden z možných důsledků realizace amnestie. Naopak vliv rekodifikace trestního práva hmotného se ve struktuře kriminality a ani v celkovém počtu registrovaných trestných činů na sledovaném území nijak výrazně neprojevil. Rozhodující složkou celkové kriminality zůstává majetková trestná činnost, která má již tradičně velmi nízkou objasněnost pohybující se kolem 20%. Marešová ve své studii uvádí, že ve skladbě známých pachatelů se podíl recidivistů dostal na svoje historické maximum. Procentní podíl mezi všemi známými pachateli se vyšplhal na 62%. V roce 2013 spáchali tito pachatelé 47% všech objasněných registrovaných vražd, 57%

²⁷⁴ Pramen: Policejní statistika.

²⁷⁵ MAREŠOVÁ, A. Trendy kriminality v ČR v roce 2013 (především z pohledu statistik Policie ČR). IN *Analýza trendů kriminality v roce 2013*. IKSP: Praha, 2014, s. 11.

ze všech dalších násilných trestných činů. 87% všech krádežích prostých atp. Z těchto údajů je možné usuzovat, že uplatňovaná opatření proti recidivě jsou dlouhodobě neúčinná.²⁷⁶

---

²⁷⁶ MAREŠOVÁ, A. Trendy kriminality v ČR v roce 2013 (především z pohledu statistik Policie ČR). IN *Analýza trendů kriminality v roce 2013*. IKSP: Praha, 2014, s. 18-19.

Závěr

Kriminální recidiva představuje závažný celospolečenský problém a to především z důvodu značného podílu pachatelů recidivistů mezi všemi pachateli kriminální činnosti a také pro odolnost takových osob vůči intervenčním snahám společnosti o resocializaci. Na území ČR v posledních letech stoupá podíl recidivistů mezi stíhanými, obžalovanými, resp. odsouzenými pachateli a je tedy zřejmé, že opatření v rámci trestní politiky nejsou dostatečně účinná. Situaci nezjednodušuje ani skutečnost, že téma recidivy není u nás v současné době uspokojivě zpracováno odbornou literaturou a ani na toto téma nevznikají nové výzkumy, které by mohli empiricky prokázat účinnost, respektive neúčinnost některých více či méně systémových a koncepčních opatření. Výjimkou je poslední výzkum IKSP, jenž je ovšem dle slov autorů, na delší dobu poslední svého druhu. Práce na toto téma a výzkumy byly provedeny převážně v 70. a 80. letech minulého století. Poznatky v nich získané jsou jistě důležité, ale vzhledem k značné době, která od jejich publikace uplynula, se snižuje jejich vypovídající hodnota a také možnost závěrů v ní prezentovaných aplikovat v praxi. Z jednotlivých pojmání kriminální recidivy je pro instituce kontroly kriminality nejdůležitější její trestněprávní pojetí, jenž je také těžištěm první kapitoly této práce. Srovnávám zde legální vymezení recidivy v zákoně TZ 1961 a v současném trestním kodexu, pro které je společným jmenovatelem fragmentární pojetí jejich jednotlivých forem v rámci právního předpisu. Samostatná podkapitola věnující se pojetí recidivy u trestného činu krádeže se snaží popsat vývoj formulace recidivy, tak jak je zakotveno v ustanovení § 205 platné právní úpravy a popsat její možná úskalí ve světle názorové odlišnosti odborné veřejnosti a judikatury.

Kriminologické výzkumy zaměřené na osobnost pachatele zkoumají motivaci jeho kriminálního jednání a také predikci jeho dalšího chování zaměřenou na odhad případné recidivy jeho kriminálního chování. Současně jsou ve vztahu k pachatelům trestných činů řešena také obecná témata, ve kterých se autoři kriminologických výzkumů a teorií snaží podat odpovědi na otázky, zda se jedinec zločincem rodí či stává, zda jsou pachatelé specifickými osobnostmi se zvláštními vlastnostmi, které by je odlišovali od většinové populace, nebo se jedná pouze o zvláštní kombinaci jinak běžných vlastností, zda lze pachatele trestem, výchovou či jiným podobným zacházením ovlivnit natolik, aby již trestnou činnost neopakoval apod.

Lze říci, že recidivista jakožto perzistentní pachatel představuje zvýšené riziko pro společnost. Neúčinnost snahy o jeho reintegraci do společností související s jeho antisociálním chováním zvyšuje pachatelovu nebezpečnost a podporuje názory, že taková osoba by měla být eliminována. V souvislosti s neúspěšnými snahami o resocializaci takových jedinců vznikala a

vzniká řada teorií, snažících se vysvětlit tuto nemožnost změny v chování různými způsoby. To se často projevovalo a v současnosti také projevuje až extrémními a jednostrannými názory příklánějícími se vždy k opačným pólům. Dle mého názoru by kriminologie a ani další vědy zabývající se aspekty recidivy, především neměly reflektovat poptávku málo informované a rozložené laické veřejnosti. Změny by měly být vždy systémové, promyšlené a založené na empirických výzkumech. Ať už se jedná o problematiku trestního zákonodárství nebo jiných opatření, jenž se snaží účinně bojovat s problémem narůstající či vysoké recidivy.

Konceptu kriminální recidivy či spíše kriminální kariéry je tradičně větší pozornost věnována ze strany zahraničních autorů. V pojetí kriminální kariéry je zdůrazněno, že adekvátní posouzení osobnosti pachatele, stanovení odpovídajícího trestu, případně volby účinného postpenitenciárního působení předpokládá i orientaci v pachatelově minulosti. Nejspolehlivějším východiskem pro predikci kriminálního chování osoby v budoucnu je analýza jeho předchozího kriminálního chování. Pro účely této práce byl pojem kriminální kariéry od recidivy oddělován. S tím také souvisí nastínění odlišných metodologických nástrojů používaných ke zkoumání a posouzení recidivy v paradigmatu kriminální kariéry. Analýza vývoje individuální trestné činnosti souvisí s konceptem kriminální životní cesty. Kriminologové se zde snaží odpovědět na otázky související s tématy, proč a kdy pachatelé s kriminálním jednáním začínají, proč a jak v něm pokračují, proč a zda se kriminální chování stává postupem času intenzivnější, jestli nedochází k případné specializaci kriminální činnosti jedince nebo naopak se kriminální zájmy nestávají širšími a nakonec proč a kdy takový jedinec svojí kriminální kariéru končí. Metodologický přístup těchto vývojových kriminologických teorií propojuje jednak empirické poznatky o kriminálních kariérách získané především z longitudinálních výzkumů zabývajících se dynamikou kriminálního chování v závislosti na věku jedince, jednak specifické životní události ovlivňující chování a způsob života takových osob. Domnívám se, že zejména zkoumání vlivu důležitých životních událostí, jakými jsou dopad jednotlivých druhů výkonu trestu s důrazem na zkoumání působení výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody, analýza přístupu k speciálnímu výchovnému působení na uvězněné osoby a výsledky dosažené postpenitenciární péčí o takové osoby, nám mohou pomoci pochopit a odpovědět na otázky, proč některé osoby svojí kriminální činnost případně přerušují a jiné v ní pokračují i přes tyto společenské snahy.

Po nastolení demokratického režimu v ČR v roce 1989 došlo k výraznému uvolnění poměrů a postupné snaze o zavedení prvků restorativní justice do našeho právního řádu. Jako při každé výrazné společenské, politické a ekonomické změně došlo i u nás ke skokovému nárůstu kriminality. Proměnila se také skladba pachatelů, kdy výraznou část osob

páchajících trestnou činnost začali tvořit prvopachatelé a počet recidivistů měl povahu spíše klesajícího trendu. To se po stabilizaci vývoje kriminality změnilo a opět docházelo k výraznému nárůstu počtu recidivních pachatelů. Tento typický jev je možné pozorovat i v jiných obdobích, vždy je ale spojen s výraznými společenskými změnami. Během několika let docházelo k nárůstu registrované kriminality, která v roce 1998 kulminovala od té doby má převážně klesající nebo stagnující charakter. S tímto negativním jevem byly spojeny určité snahy o odstranění prvků restorativní justice a zpřísnění trestní represe. Jednalo se o snahy novelizovat trestněprávní předpisy, které někdy až necitlivým způsobem zpříšňovali trestní represí vůči recidivistům. Jednalo se většinou o opatření nesystémová a vytvořená na zakázku veřejného mínění.

S těmito úvahami tedy souvisí otázka, jak tedy bojovat s recidivou? Zda se vydat cestou tvrdého postihu recidivistů nebo se zaměřit na preventivní opatření? Jedno je jisté, nadužívání trestu odnětí svobody, který bude ukládán u některých trestných činů i za bagatelní jednání nevede k dobrým výsledkům. U jedince vykonávajícího již několikátý trest odnětí svobody se minimalizuje možnost nápravy, také zde hrozí ovlivňování prvopachatelů méně závažných deliktů vykonávajících trest odnětí svobody. K recidivnímu jednání většinou dochází do 6 měsíců od propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Bylo by tedy dobré většinu snah zaměřit tímto směrem a poskytovat jedincům kvalitní postpenitenciární péči, která by znamenala východisko z jejich často nelehké situace a usnadnila jim návrat zpět do společnosti. Nedílnou součástí těchto snah by také mělo být zamyšlení nad faktory, které vedly ke kriminálnímu chování u konkrétního jedince a nezaměřovat se pouze na témata, která souvisí osobností pachatele jako takového, ale také třeba na to, zda mohlo být rozhodnutí dopustit se kriminálního jednání ovlivněno zábrany vnějšího charakteru, jakými jsou legislativní opatření (výše potenciálního trestu), selhání společenských regulativů či špatných sociálních norem.

Tato diplomová práce si neklade za cíl odpovědět na všechny výše položené či nastíněné otázky, o to více není schopná nalézt řešení, které by mohlo vyřešit problém recidivy jako takové. Pouze se snaží čtenářům této práce přiblížit její jednotlivé aspekty, jenž by mohly vést alespoň k základní orientaci v tomto velmi nelehkém a komplexním tématu. Předložit některá teoretická východiska, z nichž je možné při studiu institutu kriminální recidivy vycházet. Značná pasáž této práce je věnována trestněprávnímu pojetí tohoto institutu, které jako autorka považují za klíčové a nejvíce využitelné v aplikační praxi.

Seznam použité literatury

Učebnice a monografie:

ASKERS, R. L. *Criminological theories. Introduction, Evaluation and Application*. 5. vydání New York: Oxford University Press, 2009. 401 s. ISBN 978-0-19-533252-0.

BLATNÍKOVÁ, Š., NETÍK, K. *Predikce vývoje pachatele*. Praha: IKSP, 2008. 216 s. ISBN 978-80-7338-075-5.

BLUMSTEIN, A., COHEN, J., ROTH, J., VISHER, C. *Criminal career and „Career Criminals“*. Vol. 1. Washington, D. C.: National Academy Press, 1986. 458 s. ISBN 0-309-03684-4.

BLUMSTEIN, A., COHEN, J., ROTH, J., VISHER, C. *Criminal career and „Career Criminals“*. Vol. 2. Washington, D. C.: National Academy Press, 1986. 404 s. ISBN 0-309-03683-6.

CONKLIN, J. E. *Criminology*. Sixth Edition. Allyn and Bacon: Boston, 1998. 626 s. ISBN 0-205-26478-6.

ČÍRTKOVÁ, L. *Forezní psychologie*. 3. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. 445 s. ISBN 978-80-7380-461-9.

DUFEK, M. *Některé poznatky ke kriminální recidivě*. Praha: VÚK, 1980. 162 s. MK ČSR 59-139-78.

GŘIVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 4. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014. 536 s.

HENDRYCH, D. *Právníký slovník*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. 1459 s. ISBN 978-80-7400-059-1.

JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 3. vyd. Praha: Leges, 2013. 968 s. ISBN 978-80-87-576-64-9.

JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 4. vydání. Praha: Leges, 2014. 976 s. ISBN 978-80-7502-044-4.

KÁBRT, J. KUCHARSKÝ, P. a kol. *Latinsko-český slovník*. 3. vyd. Praha: SPN, 1991. 483 s. ISBN 80-04-26000-4.

KAISER, G. *Kriminologie*. Praha: C. H. Beck, 1994. 268 s. ISBN 80-7179-002-8.

KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. 961 s. ISBN 978-80-7179-082-2.

KUCHTA, J. a kol. *Kurz trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. Praha: C. H. Beck, 2009. 656 s. ISBN 978-80-7400-047-8.

LILLY, R. J., CULLEN F. T., BALL R. *A Criminological theory. Context and Consequences*. 5. vyd. SAGE Publications, 2011. 489 s. ISBN 978-1-4129-8145-3.

MAREŠOVÁ, A. *Analýza kriminality v roce 2009 a v předchozím dvacetiletém období*. Praha: IKSP, 2010. 119 s. ISBN 978-80-7338-107-3.

MAREŠOVÁ, A. *Resortní statistiky – základní zdroj informací o kriminalitě v ČR*. Praha: IKSP, 2011. 148 s. ISBN 978-80-7338-110-3.

MAREŠOVÁ, A., BLATNÍKOVÁ, Š. a kol. *Kriminální recidiva a recidivisté*. Praha: IKSP, 2011. 302 s. ISBN 978-80-7338-119-6.

MUNKOVÁ, G. *Sociální deviace*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2001. 119 s. ISBN 80-246-0279-2.

NAKONEČNÝ, M. *Základy psychologie osobnosti*. Praha: Management Press, 1993, s. 232 s. ISBN 80-85603-34-9.

NEČADA, V. *Přehled novel trestních kodexů v období od listopadu 1989 do konce roku 1999*. Praha: IKSP, 2000. 149 s. ISBN 80-86008-79-7.

NOVOTNÝ, O., VANDUCHOVÁ, M. a kol. *Trestní právo hmotné – I. Obecná část*. Praha: ASPI, 2007. 556 s. ISBN 978-80-7357-261-7.

NOVOTNÝ, O., VOKOUN, R., ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer, 2010. s. 599 s. ISBN 978-80-7357-509-0.

NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. 3. vydání. Praha: ASPI- Wolters Kluwers, 2008. 528 s. ISBN 978-80-7353-376-8.

VÁLKOVÁ, H. KUČHTA, J. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2005. 568 s. ISBN 80-7179-813-4.

VÁLKOVÁ, H. KUČHTA, J. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2012. 664 s. ISBN 978-80-7400-429-2.

PAVLOVSKÝ, P. *Soudní psychiatrie pro právníky*. 2. vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2010. 79 s. ISBN 978-80-87146-36-1.

PETRÁČKOVÁ, V. a kol., *Akademický slovník cizích slov: [A-Ž]*. 1. vyd. Praha: Academia, 1998. 834 s. ISBN 80-200-0607-9.

PIQUERO, A., FARRINGTON, D., BLUMSTEIN, A. *Key Issues in Criminal Career Research*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007. xiv, 240 s. ISBN 978-0-521-61309-5.

SCHEINOST, M. a kol. *Kriminalita očima kriminologů*. Praha: IKSP: 2010. 238 s. ISBN 978-80-7338-096-0.

SUCHÝ, O. *Osobnost pachatele. II. díl*. Praha: VÚK, 1985. 373 s. ISBN 59-205-85.

SUCHÝ, O. *Příčiny a prevence recidivy*. Praha: VÚK, 1983. 207 s. ISBN 59-125-82.

SUCHÝ, O. *Recidiva. Komparativní studie I*. Praha: VÚK, 1971. 334 s.

ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2012. 1464 s. ISBN 978-80-7400-428-5.

ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. 2150 s. ISBN 978-80-7400-428-5.

ŠÁMAL, P., PÚRY, F., RIZMAN, S. *Trestní zákon, Komentář I*, díl. 6. doplněné a přepracované vydání, Praha: C. H. Beck, 2004. 742 s. ISBN 80-7179-896-7.

VOLD, G. B., BERNARD, T. J., SNIPES, J. B. *Theoretical Criminology*. Fourth Edition. Oxford: New York, 1995. 352 s. ISBN 0-19-507321-5.

Články v časopisech:

FARRINGTON, David P. (2003). *Developmental and life-course criminology: Key theoretical and empirical issues-The 2002 Sutherland Award address*. Criminology, Volume 41, Issue 2, May 2003, Pages: 221–225. ISSN 1745-9125.

CHROMÝ, J. K právnímu pojetí recidivy v novém trestním zákoníku. *Trestněprávní revue*, 2009, č. 11, s. 325 – 331.

KRATOCHVÍL, V. Zpětná krádež podle trestního zákona a trestního zákoníku. *Trestněprávní revue*, 2011, č. 1, s. 15 – 18.

KOZOŇ, A. Náhlad na prevenciu recidivy jedincov v penitenciárnej a postpenitenciárnej starostlivosti. *Justiční revue*, 1992, č. 8-9, s. 8 – 11.

ŘÍHA, J. Nové pojetí trestného činu krádeže. *Trestněprávní revue*, 2009, č. 10, s. 291 – 299.

SUCHÝ, O. Postavení nebezpečných recidivistů v mezinárodním srovnání. *Právní rozhledy*, 1994, č. 11, s. 403 – 409.

SEKVAR, O. Po letech snažení třikrát a dost? *Státní zastupitelství*, 2006, č. 7-8, s. 30 – 37.

VANTUCH, P. Novela trestního zákoníku a trestního řádu provedená zákonem č. 330/2011 Sb. *Trestní právo*, 2012, č. 1, s. 4 – 15.

VEJBĚROVÁ, A. Návrh nového trestního zákoníků a recidiva. *Trestní právo*, 2008, č. 4, s. 34 – 37.

VEJBĚROVÁ, A. Trestní zákon a recidiva. *Trestní právo*, 2008, č. 11, s. 11 – 17.

Příspěvky ve sbornících

BLATNÍKOVÁ, Š., MAREŠOVÁ, A. Pachatelé trestných činů, kriminální recidiva a predikce. IN *Kriminalita očima kriminologů aut. Miroslav Scheinost a kol.* IKSP: Praha, 2010. s. 83 - 100. ISBN 978-80-7338-096-0.

MAREŠOVÁ, A. Kriminalita v roce 2000 (z pohledu statistik Policie ČR). IN: MAREŠOVÁ, A. kol. *Kriminalita v roce 2000. Sborník statí pracovníků IKSP a časové řady vybraných ukazatelů kriminality.* Praha: IKSP, 2001. s. 7 -30. ISBN 80-86-008-96-7.

MAREŠOVÁ, A. Kriminalita v roce 2002 (z pohledu statistik Policie ČR). IN: MAREŠOVÁ, A. kol. *Kriminalita v roce 2002. Sborník statí pracovníků IKSP a časové řady vybraných ukazatelů kriminality.* Praha: IKSP, 2003. s. 6 – 26. ISBN 80-7338-020-X.

MAREŠOVÁ, A. Kriminalita v roce 2007 z pohledu statistik Policie ČR. IN: MAREŠOVÁ, A. kol. *Kriminalita v roce 2007. Sborník statí pracovníků IKSP a časové řady vybraných ukazatelů kriminality.* Praha: IKSP, 2009. s. 7 – 21. ISBN 978-80-7338-0830.

MAREŠOVÁ, A. Trendy kriminality v ČR v roce 2010. IN *Analýza trendů kriminality v roce 2010.* IKSP: Praha, 2011. s. 6 – 25. ISBN 978-80-7338-117-2.

MAREŠOVÁ, A. Trendy kriminality v ČR v roce 2011 (především z pohledu statistik Policie ČR). IN *Analýza trendů kriminality v roce 2011.* IKSP: Praha, 2012, s. 6 – 25. ISBN 978-80-7338-127-1.

MAREŠOVÁ, A. Trendy kriminality v ČR v roce 2012 (především z pohledu statistik Policie ČR). IN *Analýza trendů kriminality v roce 2012.* IKSP: Praha, 2013, s. 7 – 26. ISBN 978-80-7338-136-3.

MAREŠOVÁ, A. Trendy kriminality v ČR v roce 2013 (především z pohledu statistik Policie ČR). IN *Analýza trendů kriminality v roce 2013.* IKSP: Praha, 2014, s. 11 – 28. ISBN 978-80-7338-142-4.

OSMANČÍK, O. Hlavní trendy vývoje kriminality v roce 1990. In: TOMIN, M. a kol. *K některým příčinám vzestupu kriminality v roce 1990.* Praha: IKSP, 1991. s. 24 – 30.

TOMIN, M. K výsledkům průzkumu názorů odborné veřejnosti na příčiny mimořádného vzestupu kriminality v ČSFR. IN: TOMIN, M. a kol. *K některým příčinám vzestupu kriminality v roce 1990.* Praha: IKSP, 1991. 91 s. 6 – 23.

VOŇKOVÁ, J. Kriminální minulost a intervaly recidivy. IN *Osobnost pachatele. II. díl.* VÚK: Praha, 1986. s. 231-246.

Judikatura

Nález Ústavního soudu ze dne 13. 5. 2014, sp. zn. sp. zn. IV. ÚS 396/03.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 11. 2011, sp. zn. 15 Tdo 706/2011.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 2. 2011, sp. zn. 7 Tdo 23/2011.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 4. 2011, sp. zn. 6 Tdo 1621/2010.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 6. 2011, sp. zn. 8 Tdo 18/2011.

Kvalifikační práce

ROSŮLKOVÁ, J. *Problematika osobnosti pachatele v kriminologii*. Praha, 2011. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta. Katedra trestního práva.

VEJBĚROVÁ, A. *Kriminologické aspekty kriminální recidivy*. Praha, 2007. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta. Katedra trestního práva.

Internetové zdroje

mvcr.cz	Ministerstvo vnitra ČR
policie.cz	Policie ČR
nsoud.cz	Nejvyšší soud ČR
nalus.cz	Ústavní soud ČR
portal.justice.cz	Ministerstvo spravedlnosti
vscr.cz	Vězeňská služba České republiky
ok.cz	Institut pro kriminologii a sociální prevenci
psp.cz	Poslanecká sněmovna

Ostatní zdroje

Zprávy o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území ČR

Statistiky Policejního prezidia ČR

Statistiky Ministerstva spravedlnosti ČR

Zprávy Nejvyššího státního zastupitelství

Ročenky Vězeňské služby

Summary

This diploma thesis deals with some of the criminological aspects of criminal recidivism. Criminal recidivism is a complex phenomenon that can be viewed by wide range of scientific disciplines and is considered to be one of the most serious problems of criminology. Recidivism can serve as one of the most important indicators of the criminal sanctions effectiveness and the quality of postpenitenciar care, but contemporary criminology and legal science have not given sufficient attention to it. The major social problems of criminal recidivism is the consinstently high share in total criminality, as well as considerable resistance of recidivist offenders against social interventions focused on correcting their antisocial behavior and their negative impact on other individuals, especially in terms of imprisonment.

The first chapter is devoted to the concept of criminal recidivism and also further defines its various approaches with emphasis on legal aspects. Further on, the thesis introduces the reader to the vocational literature, which was written on this subject in our country. The basis of this chapter is the legal definition of recidivism and efforts of detailed description of its various forms in the Penal Code of 1961 and in the current Penal Code. Regarding the current legislation, I also describe in more details the concept of recidivism in the crime of theft, which problematically formulated merits of opinion led to disunity not only in theoretical way, but also in application practice of the courts

The second chapter deals with the personality of recidivist offender, because the knowledge of the recidivist offender personality is crucial for understanding of the possible causes of criminal behavior, therefore it has great significance in the field of criminology. Researchers dealing with the psychology of the offender consider two basic questions, whether the offenders differ from non-offenders and whether recidivist offenders differ from other offenders who are not engaged in criminal behavior repeatedly. Answers to these questions are made using various typologies of offenders, which are offering an explanation of such behavior under the influence of biological or psychological predisposition or influence of the social environment.

The third chapter is focused on the concept of a criminal career. The concept of a criminal career is in comparison with the concept of criminal recidivism extended to the most important aspects of an individual crime, where the beginning, duration and the end of a possibly committed crime are expected. To prove their hypotheses, theories influenced by paradigm of criminal career are using developmental approach, which monitors an individual in the course of his life and allows them to explain the causes of crime in better way. Part of

this chapter is also devoted to the research of the offender in terms of its potential risk repeating criminal behavior.

Last chapter of thesis is focused on the current situation and development of recidivism in the Czech Republic. Crime can be characterized by certain features, which are then drawn from statistical data of crime itself, which are collected and processed by official institutions of crime control. Each of the individual statistics of recorded crime considers recidivist offender in different way. The next section focuses on the analysis of state and development of recidivism between years 1990 and 2009. This period is characterized by relatively long and uninterrupted development of statistics of crime. The last passage is focused on the status and development of recidivism from the view of recodification.

Abstrakt

Kriminologické aspekty kriminální recidivy

Tématem této diplomové práce jsou kriminologické aspekty kriminální recidivy. Autorovou snahou je podat co nejúplnější nástin některých základních myšlenek souvisejících s konceptem kriminální recidivy a seznámit tak čtenáře s jejími vybranými kriminologickými aspekty. Tato práce je rozdělena do čtyř kapitol. Úvodní kapitola se věnuje samotnému pojmu kriminální recidivy a podobně vymezuje její jednotlivá pojetí s důrazem na legální aspekty. Základem této kapitoly je snaha o podrobnější popsání jednotlivých forem v TZ 1961 a také v úpravě de lege lata. Druhá kapitola se zabývá osobností pachatele recidivisty z pohledu vybraných typologií a jsou zde pokládány dvě základní otázky, a sice zda a jak se liší pachatel recidivista od pachatele nerecidivisty a zda se pachatel obecně odlišuje od jedinců respektujících právní normy. Třetí kapitola je zaměřena na koncept kriminální kariéry s důrazem na typologii osobnosti pachatele z hlediska intenzity kriminálního chování. Dále jsou zde předkládány vybrané kriminologické teorie ovlivněné paradigmatickým konceptem kriminální kariéry. V závěrečné kapitole se autor podrobněji zabývá stavem a vývojem recidivy na území ČR a jeho snahou je nastínit stav a vývoj tohoto institutu především ve dvou časových obdobích. První je charakterizováno poměrně dlouhým a nepřerušovaným obdobím získávání statistických údajů a druhé zatím pouze relativně krátkou dobou shromažďování statistických dat souvisejících s přijetím současného trestního kodexu.

Abstract

Criminological aspects of criminal recidivism

The topic of this thesis are the criminological aspects of criminal recidivism and goal is to present a complete outline of some of the basic ideas related to the concept of criminal recidivism and to introduce the reader to its selected criminological aspects. This thesis is divided into four chapters. The introductory chapter is focused on the concept of criminal recidivism itself, and similarly defines the various concepts with emphasis on the legal aspects. The basis of this chapter is the effort to achieve a more detailed description of the various forms

in the Penal Code of 1961 and also in modifying de lege lata. The second chapter deals with personality of recidivist offender from the perspective of selected typologies and two fundamental questions are considered, namely whether and how recidivist offender differs from non-recidivist offender and whether the offender is commonly distinguished from individuals who are respecting the law. Third chapter focuses on the concept of criminal careers with an emphasis on the personal typology of the offender in terms of the intensity of criminal behavior. Furthermore there are presented selected criminological theories influenced by the paradigm of a criminal career. In the final chapter of the thesis is dealt with the situation and development of recidivism in the Czech Republic. Effort of this thesis is to outline the status and development of this institute mainly in two time periods. The first is characterized by a relatively long and uninterrupted period of collecting statistics and the second with so far only a relatively short period of collecting statistical data related to the adoption of the current Penal Code.

Klíčová slova – Key words

- kriminální recidiva – criminal recidivism
- kriminální kariéra – criminal career
- pachatel recidivista – recidivist offender